

ОБОРОННА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ:

Матеріали міжнародної конференції: (м. Київ, 19 вересня 2003 р.)

Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, NIISP

Женевський центр демократичного контролю над збройними силами, DCAF

ЗМІСТ

Вступне слово заступника Голови Верховної Ради України

О. О. Зінченка

Вітальне слово першого заступника міністра оборони України

В. А. Гошовської

Вітальне слово заступника директора Женевського центру демократичного контролю над збройними силами (DCAF)

Ф. Флурі

РОЗДІЛ 1: ОБОРОННА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Проблемні питання оборонної політики України у контексті нових викликів та загроз національної безпеки

В. П. Горбулін

Питання законодавчого забезпечення формування і реалізації оборонної політики України

Г. К. Крючков

Миротворча діяльність Збройних Сил України у сучасній системі міжнародної безпеки

Л. С. Голопатюк

РОЗДІЛ 2: РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ КУРСУ НА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ

Реформування Збройних Сил України у контексті євроатлантичної інтеграції

О. І. Затинайко

Оборонний огляд та законодавче забезпечення процесу реформування Збройних Сил України

О. Ф. Белов

РОЗДІЛ 3: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ І НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Збалансоване реформування оборонної політики Румунії

І. Паску

Закордонний досвід формування та реалізації оборонної політики у сфері міжнародної і національної безпеки: погляд з країн Балтії
Я. Трапанс

Погляд з Великої Британії: оборонна реформа в Україні і НАТО
Дж. Шерр

Оборонна політика, зміни у системі безпеки та виховання оборонної спільноти
Ф. Хоуп

Заключний виступ заступника секретаря Ради національної безпеки і оборони України
С. І. Пирожкова

ДОДАТОК 1

Закон України "Про оборону України"

Закон України "Про Збройні Сили України"

Закон України "Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України"

Закон України "Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав"

Закон України "Про участь України в міжнародних миротворчих операціях"

Закон України "Про боротьбу з тероризмом"

Рішення Державної ради з питань європейської і євроатлантичної інтеграції

України № 5 "Про Державну програму підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004 - 2007 роки"

Державну програму інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004 - 2007 роки

Державну програму інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004 - 2007 роки

ДОДАТОК 2

Balancing Transformation in Romania's Defence Policy
Ioan M. Pascu

Foreign Experience of Forming and Implementing the Policy in the Sphere of International and National Security: Experience of the Baltic States
Jan A. Trapans

A View from the United Kingdom: Ukraine's Defence Reform and NATO
James Sherr

Defence Policy, Changing Security, and Educating the Defence Community
Fiona Hope

СПИСОК АВТОРІВ

ВСТУПНЕ СЛОВО
ЗАСТУПНИКА ГОЛОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
О. О. ЗІНЧЕНКА

Щиро радий вітати всіх присутніх, гостей і організаторів цієї конференції від імені Верховної Ради, вищого законодавчого органу України.

Наше зібрання стало можливим завдяки співпраці Верховної Ради України з Радою національної безпеки і оборони України, Міністерством оборони України і Женевським центром демократичного контролю над збройними силами. Хотів би висловити вдячність організаторам конференції, а також усім, хто знайшов можливість узяти участь у її роботі. Сподіваюся, що результати сьогоднішньої дискусії матимуть не тільки суто теоретичне значення, а будуть практично реалізовані в роботі державних інституційних органів, які ми з Вами представляємо. Організатори конференції мають на меті провести широкий та неупереджений аналіз нових тенденцій і факторів, що зумовлюють сутність оборонних доктрин суверенних держав, обговорити нові ідеї щодо побудови системи національної оборони високої ефективності та раціонального з'єднання з сучасними можливостями економіки з її системними кризами, впливами фінансових ризиків, гранично недостатнім бюджетним фінансуванням, боротьбою на ринках військової техніки тощо.

Політична, економічна і військова ситуація у світі за останні два-три роки набула якісно нових ознак і продовжує швидко змінюватися. Непримиренність політичних, економічних, етнонаціональних, релігійних та інших інтересів посилюється нагромадженням та неконтрольованим розповсюдженням озброєнь, розвитком високих технологій, що дають можливість виробляти з метою загроз та використання у військових конфліктах високотехнологічної зброї, зокрема і масового знищення.

За цих умов зростає небезпека виникнення різних за масштабами збройних конфліктів, їх швидка ескалація та втягування у них суміжних держав.

У цій ситуації безпека України, яка перебуває на стику інтересів глобальних чинників впливу, стає більш вразливою. Відповідні виклики і загрози в оборонній сфері нашої держави набувають нових рис.

Масштабні терористичні прояви на кшталт тих, що сталися 11 вересня 2001 року в Сполучених Штатах Америки, також змушують нас по новому формувати оборонну політику та постійно адаптувати її до сучасних умов. Окрім того, необхідно спрогнозувати шляхи розвитку методів застосування Збройних Сил, знайти раціональне співвідношення й

поєднання національної системи безпеки і участі України у колективних міжнародних структурах безпеки.

Якщо говорити про завдання оборонної політики України, то йдеться насамперед про забезпечення оборони в її традиційному розумінні з метою захисту суверенітету, незалежності, територіальної цілісності держави, демократичного вибору українського народу. Водночас виходячи з реалій поточного моменту, маємо чітко окреслити першочергові завдання оборонної політики на сучасному етапі.

Я хотів би коротко викласти деякі міркування з цього приводу без претензій на всеохопність і глибину, зважаючи на час мого виступу.

Перше. Необхідно суттєво прискорити проведення оборонної реформи і реалізації Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України.

У цьому контексті вважаємо, що протягом найближчого року на перший план мають бути поставлені завдання структурної перебудови Збройних Сил України, напрацювання нової Воєнної доктрини України, скорочення чисельності Збройних Сил до параметрів оборонної достатності. Більш швидкими темпами треба переходити до професіоналізації армії. Терміни повного впровадження принципу комплектування Збройних Сил за контрактом 2015 рік уже не відповідають вимогам часу і мають бути переглянуті.

Разом з тим під час оборонної реформи особливої ваги набуває кадрова політика. Ми не можемо втратити той унікальний кадровий потенціал, який уже існує в Збройних Силах України. Не можна не враховувати і чинник значної концентрації науково-технічного, технологічного потенціалу держави саме в оборонній сфері чи близьких до неї галузях. Треба перепрофілювати діяльність багатьох науково-виробничих колективів, окремих підприємств, спрямувавши додаткову увагу держави до використання вже існуючих можливостей, але в жодному разі не ліквідувати їх остаточно.

З цього приводу хотів би наголосити, що Верховна Рада України до цього уважно ставитиметься, а наші західні колеги, на мою думку, мали б врахувати численні побажання, які висловлюються представниками України впродовж уже тривалого часу.

Позбавляючись зайвих структурних підрозділів у Збройних Силах України, ми повинні знайти засоби заохочення молодих талановитих офіцерів, показати їм перспективи військової служби. Також необхідно належним чином соціально захистити тих військовослужбовців і членів їх сімей, які будуть звільнені в процесі скорочення армійських структур.

Безумовно, це завдання не з легких. Його виконання потребуватиме значних ресурсів, передусім фінансових. Вважаємо неприпустимим подальше продовження ганебної

практики, коли під час формування державного бюджету фактично ігнорується норма Закону України “Про оборону України”, яка встановлює фінансування потреб національної оборони на рівні не менше трьох відсотків від запланованого обсягу ВВП. Це особливо є важливим з приводу розгляду в усіх підрозділах Верховної Ради бюджету на наступний рік. Хотів би підкреслити, що з боку Верховної Ради процесу просування оборонної реформи буде надано максимальної підтримки.

Хотів би відмітити, що на сьогодні Парламент вже ухвалив понад 30 законодавчих актів, що регулюють сферу національної безпеки і оборони. Серед них 15 базових законів, які сприяють роз’язанню проблем, пов’язаних з реформуванням Збройних Сил України. У червні 2003 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про основи національної безпеки України”, який визначає основні засади державної політики України у цій сфері, спрямованої на захист національних інтересів України, забезпеченні її національної безпеки в новій геополітичній ситуації.

Друге. Нагальним завданням залишається практичне впровадження демократичного цивільного контролю за діяльністю Збройних Сил України. У червні 2003 року Верховна Рада прийняла Закон України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією України і правоохоронними органами”, який встановлює загальні принципи і засади такого контролю.

Водночас треба ще чимало попрацювати над тим, щоб система цивільного контролю над Збройними Силами відповідала стандартам цивілізованих країн. Передусім необхідно зміцнити парламентський контроль в усіх сферах оборонної безпеки. Парламентський контроль має стати ключовою ланкою демократичного цивільного контролю, оскільки Парламент, як влучно висловився Уїнстон Черчіль, “є цехом демократії”.

По-перше, слід усунути незбалансованість повноважень Президента, Уряду, Парламенту та судової влади в галузі цивільного контролю над сферою оборони і безпеки.

Сьогодні проблема незбалансованості повноважень стоїть особливо гостро. Важелі контролю з боку виконавчої влади значно переважають над важелями впливу на військових з боку Парламенту. Уряд вирішує здебільшого оперативні питання у сфері оборони та безпеки, Парламент розглядає законодавчі питання та затверджує бюджет. Разом з тим, наприклад, Верховна Рада, хоча і затверджує бюджетне фінансування Збройних Сил, але при цьому не затверджує Державну програму їх розвитку. А отже й не несе відповідальності за реалізацію цих програм.

Проблемою залишається також обмеженість повноважень Верховної Ради щодо впливу на кадрову політику в основних силових структурах держави. Чинним

законодавством в Україні не передбачено погодження з Парламентом ключових кадрових призначень у силових відомствах.

По-друге, нам варто негайно приступити до впровадження цивільного компоненту в Міністерстві оборони, хоча ми маємо всі підстави говорити, що ця проблема зрушила з місця. І ми всі поздоровляємо нашу колегу пані Гошовську В.А., нашу, до речі, колегу по Парламенту в недалекому минулому, яка набула поважної посади в Міністерстві оборони України – посади першого заступника міністра оборони. На моє глибоке переконання, структури цього відомства мають бути цивільними, а на вищі керівні посади у відомствах і, в першу чергу в Міністерстві оборони, повинні призначатися здебільшого цивільні посадовці. Але не треба тішити себе ілюзіями, що це вдасться зробити легко і швидко. Тут прискореного руху, напевно, не може бути. Я вже бачу численні проблеми, і ми на кількох конференціях обмінювалися думками з приводу проблем, з якими доведеться стикнутися при реформуванні структур Міністерства оборони.

Назву лише два ризики. З одного боку, ми на сьогодні не маємо необхідної кількості досить компетентних цивільних у військових питаннях, здатних на сучасному рівні забезпечувати роботу Міністерства оборони. З другого боку, в середовищі професійних військових існує несприйняття й недовіра до цивільного керівництва, яке треба буде перебороти. Очевидно, шляхи роз'язання цих проблем полягають у збереженні оптимальних пропорцій між цивільними і військовими у цивільних структурах міністерства, чіткому розмежуванні їх повноважень і функцій, впровадженню освітніх програм для цивільного персоналу тощо. Крім того, в рамках системи демократичного цивільного контролю мають знайти вирішення такі непрості питання, як недопущення зростання політичного впливу військових на цивільну владу, відкритість Збройних Сил суспільству, громадським об'єднанням, засобам масової інформації, розвиток функціональної системи оборонного фінансування, посилення парламентського контролю за іноземною військовою присутністю, за експортом та імпортом озброєнь тощо.

Нарешті третє. Оборонна політика держави, як і весь процес реформування Збройних Сил, має розглядатися як невід'ємна складова політики євроатлантичної інтеграції України. Для цього нині існує і необхідна нормативно-правова база, і практичні механізми. В контексті виконання Плану дій Україна-НАТО першочерговим завданням як виконавчої, так і законодавчої гілок влади має стати створення необхідних умов для прискорення імплементації національних цілей військової реформи, успішного проведення оборонного огляду, створення ефективної системи оборонного планування та цивільно-військових відносин відповідно до євроатлантичних моделей.

Хотів би зазначити, що Верховна Рада України тісно і плідно співпрацює з цих питань із Кабінетом Міністрів, із Міністерством оборони, із структурами, які представляє сьогодні Володимир Павлович Горбулін, з іншими структурами, що беруть участь у реалізації згаданих заходів.

Ми розуміємо, що висока боєготовність Збройних Сил України та ефективне функціонування Воєнної організації держави загалом є найважливішою складовою внутрішньої політичної стабільності в країні.

Таким чином, тема сьогоднішньої конференції, шановні колеги, представляє особливий інтерес для практичних підходів до формування оборонної політики України. Без ґрунтовної науково-теоретичної роботи сформувати завершену оборонну політику неможливо. Нам цікаво було б почути від учасників конференції, особливо наших зарубіжних колег, їх думки, поради й застереження, які доцільно врахувати під час розробки та реалізації оборонної політики України.

Хотів би висловити щире сподівання, що наша робота буде плідною й корисною для всіх учасників конференції.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
ПЕРШОГО ЗАСТУПНИКА МІНІСТРА ОБОРОНИ УКРАЇНИ
В. А. ГОШОВСЬКОЇ

За дорученням міністра оборони дозвольте привітати всіх присутніх, висловити вдячність організаторам цього вкрай актуального для України заходу, зокрема керівництву Верховної Ради України, керівництву Національного інституту проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, Женевському центру демократичного контролю над збройними силами.

Очевидно, під час конференції будуть знайдені спільні точки дотику щодо розв'язання найскладніших проблем сучасності, які зачіпають як окремі держави, так і міжнародне товариство загалом.

Ще на початковому етапі свого державотворення Україна надавала пріоритетного значення створенню власної системи національної безпеки. Однак усі ми є свідками, що, незважаючи на незначний в історичному вимірі період, світ досить відчутно змінився. Зазнали змін і міждержавні взаємовідносини на тлі політичних, економічних та інших аспектів. Після закінчення епохи блокової конфронтації з'явилися нові загрози миру і стабільності. І Україна не залишилася осторонь й активно включилася в процес універсалізації регіональної європейської та глобальної системи безпеки на всіх її стадіях. Проголосивши чітко визначений курс на інтеграцію до євроатлантичних структур, наша держава своїми практичними діями демонструє прагнення до єдиної Європи, намагаючись відстоювати насамперед загальноєвропейські цінності. Природно, що ці наміри зумовлюють корегування пріоритетів оборонної політики України як складової державної політики національної безпеки.

Зокрема, процедура проведення оборонного огляду в Україні вже базується на принципово нових аспектах щодо визначення існуючих та потенційних воєнних загроз, завдань Збройних Сил та інших військових формувань держави, їх структури, чисельності тощо й вимагає вироблення нових підходів у перспективі до застосування Збройних Сил України у можливих війнах і збройних конфліктах.

11 вересня 2003 року ці питання конструктивно були розглянуті на засіданні Державної комісії з питань реформування Збройних Сил України, інших військових формувань, озброєння та військової техніки. При цьому наголошувалося на активізації участі Збройних Сил України у миротворчій діяльності. Саме миротворчі місії наших

Збройних Сил найбільш показово характеризують роль України як європейської держави. Так, політичні дії України, особливо щодо врегулювання регіональних конфліктів, підтверджують спрямованість оборонної політики нашої держави у єдиному векторі міжнародного співтовариства.

Активна участь України у цих процесах яскраво демонструє передусім мирний характер зовнішньої політики нашої держави. В такий спосіб Збройні Сили України на практиці реалізують пріоритети державної політики щодо інтеграцій України до європейських структур безпеки.

Шановні учасники конференції. Воєнна політика будь-якої держави являє собою складну комбінацію внутрішньої та зовнішньої орієнтованості заходів. У цьому аспекті дедалі більшої значущості набувають внутрішні чинники, актуальність їх для України зумовлена структурною перебудовою економіки держави в напрямі впровадження механізмів ринкових взаємовідносин, реструктуризації, конверсії підприємств і в тому числі тих, які належать до воєнно-промислового комплексу.

Інтенсивнішим став і процес демократизації у Збройних Силах. Треба згадати і нещодавно прийнятий Верховною Радою Закон України “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією України і правоохоронними органами”. Перед нами стоїть завдання щодо подальшого сприяння його впровадженню. Діюча загальна система воєнного керівництва держави, а також процесу прийняття рішень підтверджує домінування цивільного компоненту у вироблені державної політики у сфері оборони, а реалізація планів щодо формування цивільного Міністерства оборони України лише посилює цей демократичний напрямок розвитку.

Вважаю, що фахівцям із Женевського центру демократичного контролю над збройними силами під час сьогоднішньої конференції буде чим поділитися. Ми сподіваємося, що цей захід буде корисним, він збагатить кожного з учасників міжнародної конференції необхідною інформацією, яка буде використана в подальшій діяльності, дасть змогу відкрито обмінюватись думками і будувати дискусійне спілкування у конструктивному напрямі.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
ЗАСТУПНИКА ДИРЕКТОРА ЖЕНЕВСЬКОГО ЦЕНТРУ
ДЕМОКРАТИЧНОГО КОНТРОЛЮ
НАД ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ (ДСАФ)
ФІЛІПА ФЛУРІ

У вересні 2002 року ми вже зустрічались у цьому залі на конференції, проведенням якої ми завдячуємо співробітництву, встановленому між Верховною Радою України, Національним інститутом проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України і Женевським центром демократичного контролю над збройними силами. Як уже зазначав Олександр Зінченко, на минулорічній конференції “Парламентський контроль у сфері безпеки і оборони” ми обговорювали дві проблеми: проблему відмивання “брудних” грошей і законодавство щодо відмивання “брудних” грошей, а також законодавство щодо парламентського контролю в оборонній сфері. Нині Україна справді має законодавство щодо відмивання “брудних” грошей та парламентського контролю сектору безпеки. Матеріали цієї першої, вересневої конференції Ви можете зараз бачити перед собою. Також серед запропонованих сьогодні матеріалів можна побачити іншу книгу “Парламентський контроль за сферою безпеки” українською мовою, присвячену питанням парламентського контролю сфери безпеки, - книгу, яку Женевський центр демократичного контролю над збройними силами випустив разом з Міжпарламентським союзом. Цю книгу було перекладено двадцятьма мовами й вона має великий успіх. Українська мова є четвертою, якою було видано цю книгу після мови оригіналу, тобто англійської, французької та іспанської. І ми дуже хотіли б, щоб усі парламентарі в Україні мали можливість прочитати її. Отже, як Ви розумієте, Женевський центр демократичного контролю над збройними силами дуже серйозно сприймає Україну, і я дуже радий, що ми вчасно підготували її видання й вже на цій конференції змогли Вам представити обидві ці книги. Матеріали сьогоднішньої конференції також будуть опубліковані.

Отже, рік тому ми обговорювали два дуже актуальних питання, які потім, після конференції, знайшли відображення у прийнятих Верховною Радою України законах. Звичайно, це не означає, що роль Женевського центру демократичного контролю над збройними силами у створенні цих законодавчих актів була вирішальною, але я думаю, що на конференції ми справді визначили принципи виконання цих завдань практично в контексті європейських законодавств.

Сьогодні на конференції ми хотіли б привернути увагу до дуже важливої проблеми – проблеми оборонного реформування. Оборонне реформування здійснюється в усіх європейських країнах. Жодна з країн не може стверджувати, що реформування її оборонної сфери вже завершилося й не змінюватиметься надалі. Отже, процес оборонного реформування триває і ми вітаємо рішення України йти спільним з нами шляхом і стати центральноєвропейською країною не лише за географічним положенням, а й у культурному розумінні. Ми у Женевському центрі не лише зацікавлені у цьому, а й прагнемо зробити все можливе, аби підтримати цей процес методами, які Вам уже добре відомі – ми не намагаємось нав'язати своїх рішень, ми просто перебуваємо поряд, аби допомогти тоді, коли в цьому виникне необхідність.

Отже, я бажаю усім нам успішного проведення цієї конференції й дякую за Вашу зацікавленість. Минулого року ми вирішили, що у вересні кожного року будемо проводити щорічні конференції спільно з Верховною Радою та Національним інститутом проблем міжнародної безпеки з актуальних питань, пов'язаних зі сферою безпеки.

І я вже з нетерпінням чекаю наступної вересневої конференції.

РОЗДІЛ 1

ОБОРОННА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В.П.ГОРБУЛІН

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ НОВИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Воєнно-політична обстановка у світі на початку XXI століття формується під впливом швидкоплинних змін, що відбуваються у системі міжнародних відносин, і визначається як активізацією інтеграційних процесів на глобальному та регіональному рівнях, з одного боку, так і зростанням суперництва між світовими і регіональними центрами сили за збереження та посилення свого впливу на перебіг розвитку цих відносин, з другого боку.

Міжнародний тероризм, загроза проведення нових широкомасштабних терористичних акцій із застосуванням компонентів зброї масового ураження, незаконне її розповсюдження, торгівля наркотиками та організована злочинність, що пустили глибоке коріння і набули загрозливих форм для міжнародної, регіональної та національної безпеки, **гостро поставили перед міжнародною спільнотою і кожною країною проблему проведення ефективної оборонної політики як головної складової національної безпеки.**

Оборонна політика формується на основі загальної політики держави. Пов'язана вона, насамперед, зі створенням, розвитком і використанням Воєнної організації та підготовкою і наданням відповідей на виклики, які поєднують прямі (силові) та непрямі методи протидії з метою мінімізації загроз.

Імперативом в оборонному будівництві Воєнної організації є розвиток Збройних Сил, а, при необхідності - їх реформування. Головне щорічне завдання для будь-якої країни у цій сфері - прогноз основних воєнно-політичних тенденцій у світі та навколо кордонів держави, оцінка відповідних загроз та обґрунтування показників економічного розвитку країни на середньострокову перспективу з визначенням очікуваних щорічних оборонних бюджетів.

Формування, розробка та реалізація оборонної політики України здійснюється в досить непростих умовах воєнно-політичної і воєнно-стратегічної обстановки та під впливом низки зовнішніх та внутрішніх викликів і загроз.

Серед зовнішніх чинників у загальному плані варто відокремити такі:

На глобальному рівні:

Зростання загрози міжнародного тероризму, що значною мірою зумовлено посиленням ймовірності отримання терористами компонентів зброї масового ураження, інформаційною відкритістю сучасного суспільства та його вразливістю, особливо великих індустріальних міст. Подальше розшарування суспільства, країн і регіонів на багаті і бідні, економічно розвинуті та слаборозвинуті сприяє розширенню соціально-економічної бази для існування терористичних організацій.

Глобалізація в економічній та інформаційній сферах. Поступово формується нова багаторівнева міжнародна економічна система, яка, з одного боку, сприятиме розвитку країн, здатних швидко адаптуватися до її вимог і змін, а з іншого, ще більше обмежуватиме інтеграційні можливості для менш розвинутих країн світу. Транснаціональні корпорації та фінансові групи здійснюють дедалі більш непідконтрольний державам вплив на ситуацію в країнах, регіонах та у світі загалом, зокрема на характер відносин у воєнно-політичній сфері. Усе це може сприяти і глобальному зростанню рівня напруженості й конфронтації у багатьох сферах життєдіяльності людства.

Зниження дієвості колективних систем безпеки та ефективності механізмів регулювання міжнародних відносин. Насамперед це стосується адаптації існуючих інститутів міжнародної (політичної, економічної, воєнної) безпеки до геополітичних реалій з висунуттям на перший план таких організацій, як НАТО і Європейський союз. При цьому роль міжнародних інституцій (ООН, ОБСЄ), наділених правом надавати мандати на проведення воєнних операцій, зменшується.

Порушення стратегічної стабільності у світі через зниження ефективності міжнародних механізмів контролю за розповсюдженням зброї масового ураження і засобів її доставки. Політика деяких країн з цих питань є недалекоглядною і потребує корекції зусиллями всього міжнародного співтовариства, у тому числі й України, яка була першою державою, що в односторонньому порядку відмовилася від володіння одним із найпотужніших у світі ядерних потенціалів.

Виникнення нових та ескалація жевріючих воєнних конфліктів, підґрунтям для яких є погіршення соціально-економічної ситуації, збільшення кількості біженців та переміщених

осіб, зростання торгівлі людьми, наркотиками та зброєю, а також національні, релігійні та етнічні суперечності.

Суперництво за перерозподіл сфер впливу між провідними світовими воєнно-політичними силами на пострадянському просторі. Очевидна наявність тут об'єктивних різновекторних інтересів найвпливовіших світових держав. Це особливо небезпечно в умовах де-юре позаблокового статусу України.

Подальша активізація боротьби за енергоносії та розподіл природних ресурсів. Зважаючи на обмеженість цих ресурсів, суперництво за контроль над ними набуватиме з кожним роком більших масштабів, що за певних обставин може спричинити виникнення воєнних конфліктів. Відкриття потужних джерел нафти і газу в Закавказзі та Центральній Азії перетворює ці регіони на потенційно небезпечні зони можливої конфронтації не лише між світовими центрами сили, але й між самими суміжними країнами. Водночас зростають суперечки щодо маршрутів прокладання нових транспортно-енергетичних коридорів.

Зростання загрози розповсюдження зброї масового ураження, яка є реальністю і охоплює найбільш нестабільні регіони світу. В свою чергу, тим самим створюються умови для отримання цієї зброї міжнародними терористичними організаціями, що становить небезпеку для всіх цивілізованих країн. І врешті-решт, поява так званих асиметричних загроз, що характеризуються невідповідністю засобів та об'єктів ураження масштабам та наслідкам ураження.

На регіональному рівні:

Формування архітектури системи європейської безпеки. Подальше розширення НАТО на Схід призвело до того, що Україна вздовж західних, південно-західних та південних кордонів межує з країнами Північноатлантичного альянсу, що є стабілізуючим чинником для безпеки держави, насамперед з огляду на відмову країн-кандидатів від територіальних претензій до сусідів. Це, як відомо, є однією з основних вимог вступу до Альянсу. Водночас на Сході створюється військово-політична Організація Договору про колективну безпеку (за участю Російської Федерації, Вірменії, Білорусі, Казахстану, Киргизстану і Таджикистану), яка в перспективі може стати структурою, подібною до НАТО. В рамках Європейського союзу також формується один із найпотужніших інтеграційних центрів економічного розвитку, політичного впливу, а в перспективі - військової могутності.

Збереження суперечностей, пов'язаних із певними розбіжностями національних інтересів України та суміжних держав.

Воєнно-політична нестабільність та конфлікти в сусідніх державах через розташування частини території України у так званому “поясі нестабільності”, який простягається від Балкан до Кавказького регіону.

Наявність територіальних претензій до України. Незважаючи на те, що формально такі претензії відсутні, незавершеність процесу демаркації і делімітації кордонів України може зумовити виникнення суперечностей та непорозумінь у сфері спільної економічної діяльності на їх окремих ділянках.

Неадекватне ставлення до зовнішньої та внутрішньої політики України з боку провідних регіональних та світових держав. Простежуються спроби втручання у політичні та економічні процеси, здійснення спрямованого інформаційного впливу, прихованого економічного тиску, надання моральної й фінансової підтримки окремим внутрішнім політичним силам.

До внутрішніх чинників можуть належати:

Наявність елементів політичної та економічної нестабільності, надмірне майнове розшарування населення, корупція й прояви організованої злочинності, що може стати підґрунтям для створення груп екстремістської та сепаратистської спрямованості.

Зростання незаконного обігу наркотиків і нелегальна міграція, що потребує інтеграції зусиль та готовності до застосування жорстких силових або обмежувальних методів у боротьбі з цими явищами.

Надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру, які поглиблюють руйнівний характер стихійних лих і зумовлених ними екологічних катастроф.

Визначений, але, мабуть, неповний, перелік зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці України потребує істотних змін інститутів національної безпеки, військової стратегії та підходів щодо питань оборони. У зовнішньому вимірі, це передусім, реалізація нового курсу нашої держави на цілковиту євроатлантичну інтеграцію, тобто підготовка України до вступу в НАТО, зміцнення військово-політичних стосунків із стратегічними партнерами і антитерористичною коаліцією держав та побудова на стабільній основі сприятливих добросусідських відносин з країнами, що межують з нашою державою.

Досвід останніх десятиліть свідчить, що НАТО нині є єдиною потужною міжнародною організацією, яка спроможна реально гарантувати безпеку своїх членів. І вона це переконливо довела. Реалії сьогодення переконують, що і в перспективі Альянс залишатиметься найголовнішим базовим елементом у розбудові нової архітектури безпеки на євроатлантичному просторі.

Варто зазначити, що останнім часом співпраця між Україною і НАТО набуває дедалі більш практичних і ефективних форм. Діяльність спільних робочих груп Україна-НАТО, що функціонують під егідою Комісії Україна-НАТО на підтримку цілей та принципів Плану дій, зокрема з питань воєнної реформи, економічної безпеки та реструктуризації оборонної промисловості, в галузі озброєнь, а також надзвичайних ситуацій цивільного характеру, свідчить про створення дієздатної системи практичних механізмів співробітництва з Альянсом, яка містить збалансований інструментарій напрацювання та реалізації програмних документів і заходів з наступними діями фахівців і експертів.

У Державному бюджеті на 2004 рік уперше будуть передбачені видатки на реалізацію заходів євроатлантичної інтеграції головними розпорядниками коштів у межах відповідних бюджетних програм міністерств і відомств, а також на виконання загальнодержавних організаційно-технічних, науково-дослідних, інформаційно-аналітичних та методологічних заходів Цільового плану Україна-НАТО на наступний рік. Таку ідею підтримав і Президент України.

Усі ці конкретні дії державної влади щодо набуття членства в НАТО остаточно підтверджують: **альтернативи повномасштабній інтеграції України до європейської спільноти не існує.**

Наша держава, як відомо, підтримала дії антитерористичної коаліції в операції в Афганістані, ратифікувала Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом, міжнародні конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та боротьбу з бомбовим тероризмом, направила військовий контингент для участі у багатонаціональних стабілізаційних силах у Республіці Ірак.

Важливим внеском у формування нової оборонної політики можна вважати прийняття Верховною Радою України у 2003 році законів “Про основи національної безпеки України”, “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”, “Про боротьбу з тероризмом”. На мій погляд, є необхідність прийняття Закону щодо використання ЗС поза межами держави.

Продовження курсу на вступ до НАТО передбачає, зокрема:

концентрацію зусиль щодо реалізації Цільового плану Україна-НАТО на 2003 рік з метою досягнення відповідності й підтвердження відданості базовим цінностям, проголошеним у Північноатлантичному договорі;

участь у відповідних заходах НАТО та окремих країн-членів шляхом прийняття та впровадження вчасних та необхідних політичних рішень для сприяння безпеці на євроатлантичному просторі;

здійснення розробки та впровадження власних заходів із урахуванням тривалої трансформації Альянсу з метою досягнення сумісності та відповідності стандартам НАТО;

розбудову Военної організації держави, насамперед реформування Збройних Сил України, які не переважали б у чисельному складі, озброєннях та військовій техніці та могли б забезпечувати захист України в умовах нових викликів і воєнних загроз;

активізацію та поліпшення інформування світової спільноти щодо прихильності України демократичним цінностям для формування позитивного іміджу нашої країни;

реалізацію Державної програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України.

Надалі я хотів би зупинитися на деяких внутрішніх проблемних питаннях оборонної політики України.

1. У найближчій та середньостроковій перспективі значної ваги набуває моніторинг воєнно-політичної обстановки у світі, змін у намірах та діях антитерористичної коаліції держав і своєчасне ініціювання та впровадження Україною пропозицій, що підвищуватимуть рівень міжнародної безпеки. Успіх на шляху реалізації зовнішньої політики у воєнно-політичній сфері залежатиме від того, як буде збільшуватися наш внесок у колективну безпеку з часом.

2. Було б великою помилкою ототожнювати реформування ЗС з суто механічним скороченням. Тому працюючи над скороченням ЗСУ, слід розглядати цей процес як підготовку нашої держави до третього безпрецедентного кроку в подальшій демілітаризації країни (після відмови від стратегічних ракетно-ядерних озброєнь та скорочення у попередні роки більш ніж удвічі військових формувань).

Йдучи на такий крок, Україна може розраховувати на розуміння провідних держав світу в питаннях забезпечення своєї безпеки в нових умовах. Було б доречним, якби ці держави розглянули можливість надання нашій країні міжнародно-правової підтримки її дій, наприклад, переглядом відомого політичного Меморандуму щодо гарантій безпеки України п'ятьма ядерними державами світу з метою переведення цих гарантій з політичної площини у юридичну.

3. Реформування ЗСУ не може бути самоціллю, а має передбачати поетапне створення істотно нових збройних сил, які, відповідаючи потребам обороноздатності держави та її ресурсним можливостям, були б готові до ефективних спільних дій з НАТО та антитерористичною коаліцією держав.

4. Радикальне реформування ЗСУ без відповідної перебудови ОПК може спричинити неприпустимі прорахунки. Значне зменшення чисельності ЗСУ неминуче призведе до

суттєвого скорочення озброєнь і військової техніки. І, як наслідок, постане питання оптимізації потенціалу ОПК, виходячи з нових потреб та нового розподілу потужностей для військово-технічного забезпечення реформованих ЗСУ. Тим паче, що внаслідок більш ніж десятирічного фінансування ОПК за залишковим принципом зв'язок між ЗСУ і оборонною промисловістю майже відсутній.

В умовах, що склалися, варто розглянути можливість створення Національного агентства з виробництва озброєнь і військової техніки, негайно розпочати розробку Державної програми реструктуризації ОПК, поклавши в її основу затверджену Президентом України Концепцію структурної перебудови та інноваційного розвитку ОПК та вимоги Генерального штабу ЗСУ до систем озброєнь і військової техніки реформованих ЗС України.

5. Плануючи зумовлене економічними ресурсами, соціальними та іншими чинниками радикальне реформування ЗСУ, варто зважати на очікувані строки формування третьої хвилі розширення НАТО. Треба виходити з того, що нове запрошення до Альянсу може мати місце вже на саміті НАТО у 2006 році.

Спроби виконання цього обсягу робіт у більш стислі терміни можуть викликати труднощі фінансового та матеріально-технічного забезпечення проведення реформ у геометричній прогресії.

Наріжним каменем у процесі реформування ЗСУ на шляху залучення нашої держави до процедури участі у Плані дій щодо членства в НАТО має стати виконання Оборонного огляду у визначений термін - червень 2004 року.

6. В США, НАТО, ЄС та РФ при реформуванні збройних сил першочергова увага приділяється створенню Сил швидкого реагування (в Альянсі - це Сили реагування НАТО, в Росії - Сили постійної готовності).

Такі сили дозволять Альянсу не тільки швидко і ефективно реагувати на нові загрози, але й оптимальніше розподіляти ризики через залучення більшої кількості держав НАТО до проведення операцій.

Планується, що початковий оперативний потенціал Сил реагування НАТО буде досягнуто до жовтня 2004 року, а широкомасштабний оперативний потенціал - до жовтня 2006 року. Стан справ із Силами швидкого реагування ЗС України, особливо з питань їх технічного оснащення, бажає бути набагато кращим. Прискоренню і поглибленню робіт у цій сфері під час реформування ЗСУ слід надати першочергового значення.

7. Доцільно переглянути раніше прийняте рішення про стовідсоткове комплектування особового складу ЗСУ за контрактом. Відмова від цього рішення дозволить отримати

чималу економію коштів. Плани вступу України до НАТО не передбачають повного переходу на контрактний принцип комплектування.

Такі країни Альянсу, як Німеччина, Туреччина, Греція і досі мають систему загальновійськового призову для проходження військової служби, приділяючи при цьому особливу увагу альтернативній цивільній службі. Скорочені ЗСУ також матимуть потребу в здійсненні низки не дуже відповідальних і складних робіт, які можуть бути доручені військовослужбовцям строкової служби.

8. Потребують певної корекції та переробки деякі положення проекту Воєнної доктрини. Насамперед це стосується її першого розділу “Військово-політичні аспекти”, який бажано доповнити підрозділом, що висвітлює нові зовнішньополітичні ризики для України. Необхідно наголосити на появі виключно небезпечних нетрадиційних загроз, які можуть особливо дестабілізувати міжнародну обстановку. Не можна забувати, що воєнно-політичні відносини між провідними країнами і центрами сили істотно змінюються і потребують як впровадження нових методів збройної боротьби, у тому числі при спільних діях у складі коаліції чи оборонного союзу, так і прискорення будівництва оборонної політики нашої держави загалом.

Мають знайти місце і пропозиції з основних напрямів радикального реформування ЗСУ та реструктуризації ОПК.

У своєму виступі я свідомо детальніше не зупиняюсь на конкретних критичних зауваженнях щодо змісту вказаного проекту Воєнної доктрини України, оскільки він перебуває в стадії кінцевого обговорення та затвердження.

9. Найболючішим питанням реформування ЗСУ та перебудови ОПК є фінансове забезпечення. Для поліпшення ситуації варто як збільшити оборонний бюджет, так і шукати додаткові джерела фінансування цих потреб.

Одне із таких джерел можуть скласти кошти, отримані від експорту військового майна, озброєнь та військової техніки, що виводимуться із бойового складу ЗСУ в процесі їх скорочення.

Економії коштів при реформуванні ЗСУ сприятиме поліпшення інвестиційного клімату для зарубіжних компаній, що братимуть участь в утилізації застарілих озброєнь та боєприпасів, а також створення відповідних умов вітчизняним комерційним структурам, яким передаватимуться об'єкти військових містечок та оборонних підприємств для подальшої приватизації.

Одним із напрямів зменшення навантаження на держбюджет може стати збільшення кількості підприємств, які підлягають приватизації, та заснування за їх участю міжнародних

компаній і корпорацій для спільного виробництва оборонної продукції. При цьому мають бути узгоджені за формами і термінами виконання програми реструктуризації ОПК та приватизації державного майна.

Підсумовуючи наведене, можна зазначити, що реалії сьогодення змусили більшість держав і центрів сили не тільки до трансформації їх оборонної політики, але й до подальшого розвитку воєнно-політичних, економічних та воєнно-технічних взаємовідносин між ними. Україна не залишилась осторонь цих подій. Але, якщо при формуванні зовнішньої складової нової оборонної політики України спостерігаються своєчасні та виважені кроки вперед, то під час розбудови внутрішньої складової, насамперед при реформуванні ЗСУ і перебудові ОПК, наша держава зіткнулася з необхідністю вирішення значної кількості проблемних питань державного рівня. Ситуацію ускладнюють два чинники. По-перше, ЗСУ перебувають у закритичному стані, який потребує не тільки невідкладних масштабних внутрішніх фінансових заходів для їх перебудови, а й допомоги інших країн. По-друге, Україна не може більше відкладати вирішення цих питань, оскільки наразі вона ризикує опинитися поза тими політичними та економічними процесами, від яких у подальшому залежатиме її місце в Європі.

Тому нам треба продовжувати наполегливо працювати на євроатлантичному векторі, щоб не втратити, як це вже було неодноразово, динаміки та логічного завершення здійснення намічених планів.

І насамкінець. За браком часу я не зміг висвітлити всі проблемні питання в рамках визначеної тематики та повно розкрити їх зміст. Сподіваюсь, що під час дискусії висловлені мною тези будуть вами доповнені з наголосом на шляхи вирішення цих вкрай актуальних питань.

Г.К. КРЮЧКОВ

ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Після глибокої вступної промови Олександра Олексійовича Зінченка і проблемного виступу Володимира Павловича Горбуліна важко сказати щось таке, щоб зацікавило присутніх.

Своє завдання вбачаю в тому, щоб представити ситуацію із **законодавчим забезпеченням**, а, може, вірніше – законодавчим супроводженням процесів, які відбуваються у Збройних Силах України, Воєнній організації держави загалом, і висловити у зв'язку з цим деякі міркування.

Якщо говорити по суті, то законодавча діяльність у сфері оборони спрямована на створення належної, я б сказав, сучасної правової бази для перетворення вітчизняних Збройних Сил на сучасну, мобільну, озброєну новітньою технікою, армію, не обтяжливу для суспільства, що спроможна захистити суверенітет України, її національні інтереси, територіальну цілісність від зовнішніх загроз;

армію, яка будується і розвивається з урахуванням передового досвіду, що є у світі і передусім у найбільш ефективній військово-політичній структурі, якою є Організація Північноатлантичного договору;

армію, яка перебуває, як й інші складові Воєнної організації і правоохоронні органи держави, під ефективним демократичним цивільним контролем і не може бути використана ніким для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності.

Важливим напрямом у законотворчій роботі є забезпечення надійного соціального захисту громадян, які перебувають на військовій службі у Збройних Силах, інших військових формуваннях, що утворюються відповідно до закону, а також членів їхніх сімей.

Думаю, у нас є підстави сказати, що ми суттєво просунулись у цьому напрямі. Головним вважаємо те, що Верховній Раді **вдалося прийняти** усі передбачені Конституцією 1996 року **законодавчі акти в галузі оборони**. Назву лише деякі з них: закони про оборону України, про Збройні Сили України, про їх чисельність і структуру, про мобілізаційну підготовку і мобілізацію, про правовий режим воєнного стану, про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав, про участь України у

міжнародних миротворчих операціях, про порядок допуску на територію України та умови перебування на території України підрозділів Збройних Сил інших держав, про розвідувальні органи, про державне оборонне замовлення тощо. Як бачите, ми попрацювали досить ефективно.

Мабуть, найбільш плідною була минула сесія Верховної Ради України, на якій були прийняті такі базові закони, як: про контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання (дуже важливий закон. Світова громадськість пильно спостерігала за тим, як ми вирішимо це питання), про контррозвідку, про боротьбу з тероризмом, про Державну прикордонну службу, про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави. Усі ці закони підписав Президент і вони набули чинності.

Мені хотілося б особливо, з щирою вдячністю, **відзначити допомогу**, яку нам надають у законотворчій роботі міжнародні організації, передусім Женевський центр демократичного контролю. Працюючи над деякими законами, Рада національної безпеки і оборони України зверталася також до структур НАТО. Отримані від них досить цікаві і корисні поради, рекомендації, були використані нами, зрозуміло, з урахуванням умов України.

Хотів би також відзначити, що в нас склалася робоча, ділова атмосфера в опрацюванні законопроектів з Радою національною безпеки і оборони України, з відповідними підрозділами Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів. Те, що голова профільного парламентського Комітету є членом Державної комісії з питань реформування Збройних Сил, що він, а також деякі інші народні депутати, в тому числі один член нашого Комітету, беруть участь (з правами дорадчого голосу) в роботі урядового комітету з питань оборони, сприяло поліпшенню організації законотворчої роботи. Ділові відносини склалися з відомчими структурами, з якими ми працюємо, насамперед з Міністерством оборони України. Членів Комітету запрошують на засідання колегії Міністерства, їм обов'язково надається слово, багато питань відпрацьовується в оперативному порядку. Це дуже важливо.

Хочу сказати про це, бо як член парламенту я почуваю себе ніяково, коли деякі колеги говорять про якісь проблеми, що виникають у взаємовідносинах з тими чи іншими виконавчими структурами. Мені здається, що при нормальному людському підході такого просто не повинно бути. Думаю, що присутній тут мій колега – Борис Павлович Андресюк це підтвердить.

Але законотворчість – це процес, який не може припинятися, який має чутливо, оперативно відгукуватись на потреби суспільства, на вимоги часу з тим, щоб у чинні правові акти своєчасно вносились необхідні корективи. Це необхідно в умовах, коли суспільство переживає **процес глибокої трансформації**. А ми саме на такому етапі перебуваємо нині.

На мою думку, Збройні Сили нашої держави опинилися, якщо хочете, в епіцентрі цього процесу. Бо ми дійшли такої фази, коли далі не можемо не здійснювати глибокі перетворення у цій важливій ланці державного організму, але мусимо це робити в умовах, коли фінансові можливості держави є досить обмеженими.

Щодо законодавчого супроводження реалізації оборонної політики, розвитку Збройних Сил, хотів би викласти деякі міркування про підходи до цієї важливої справи. Перш за все – про певну непослідовність у цій роботі. Вірогідно, класична схема мала бути такою: оскільки визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики, за Конституцією України, є прерогативою парламенту, законодавчої гілки влади, то, мабуть, процес мав починатися саме з визначення на рівні парламенту політичного курсу держави в галузі внутрішньої та зовнішньої політики.

Це добре, що Верховна Рада ухвалила і Президент підписав Закон “Про основи національної безпеки України”, який є базою для розробки Воєнної доктрини, програм, законів про оборону, про Збройні Сили, реформування Збройних сил, інших ланок Воєнної організації. Закони “Про оборону України” та “Про Збройні Сили України” прийняті. Але цьому, ймовірно, мало передувати затвердження Воєнної доктрини. Поки що цього не зроблено.

Отже, якщо говорити про логіку законотворчого процесу, вона мала б бути саме такою. Однак ми – через певні причини – не завжди діяли так.

Нагальною проблемою є розробка **Державної програми розвитку озброєнь і воєнної техніки**. Над Програмою велика робота триває впродовж багатьох років. На жаль, до кінцевого результату вона ще не доведена. Зараз, з прийняттям Закону про демократичний цивільний контроль, Програма має бути подана на затвердження до Верховної Ради. Очевидно, нам доведеться чимало над цим документом працювати.

У процесі цієї роботи виникають непрості проблеми.

В Україні здійснюються важливі кроки в напрямі демілітаризації складових частин нинішньої Воєнної організації. Досить вагомі кроки. Як вони трансформуються на практиці, навколо цього можна дискутувати. Але шляхи цієї роботи визначені. Нещодавно прийнято

Закон про Державну прикордонну службу. Це, по суті, перший крок у напрямі перетворення цієї дуже важливої служби на невійськову. За ним будуть наступні кроки.

Далі. Нещодавно Президент видав **Указ про реформування внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України**, перетворення їх, як сказано в документі, на невійськове формування. Це теж крок у напрямі демілітаризації дуже важливої силової структури. Нині відпрацьовується відповідний Закон. Правда, не наш Комітет цим займається, але до нас звертаються, і ми радимося, як підійти до розробки цього непростого законодавчого акту.

Складність проблеми можна побачити в ситуації, що склалася з реалізацією **Указу Президента про виведення залізничних військ із складу Збройних Сил України і підпорядкування їх Міністерству транспорту України.**

Багато хто із присутніх учасників нашої конференції знає, що вчора прийняти закон не вдалося. Навіть рішення про передачу законопроекту на повторне перше читання не затверджено. В чому суть проблеми? Хотів би зупинитися на цьому детальніше, оскільки це дуже важливо для розуміння тих процесів, які відбуваються у законодавчому супроводженні процесів реформування Збройних Сил України.

Сама постановка питання про передачу залізничних військ до цивільного міністерства викликала у суспільстві настороженість: чи не створюється у суспільстві ще одна військова структура? Адже держава взяла курс на демілітаризацію силових структур, перехід до цивільних структур. З урахуванням відомих суб'єктивних моментів це викликало гостру реакцію, серйозні занепокоєння: мовляв, з одного боку – це ще одна мілітаристська структура, а з другого – дешева робоча сила, щоб будувати будинки, дачі та інше.

Вважаю, що наш Комітет має чітку, виважену, принципову позицію, яка полягає в наступному.

Перше. Структуру, якою є сьогодні залізничні війська, треба зберегти. Вона потрібна і в мирний час, ще більше буде потрібна в особливий період.

Друге. Її доцільно передати в систему Міністерства транспорту, де вона може бути використана ефективніше. Не можна вважати за нормальне, коли 5 тисяч людей виконують робіт всього на 2,5 мільйона гривень.

Третє. Залізничні війська необхідно демілітаризувати, перетворити на невійськову структуру. Члени нашого Комітету запропонували назвати її “Спеціальна транспортна служба” (назву можна уточнити), визначити її конкретні функції на мирний час і на особливий період, мати її в такому стані, щоб у будь-який момент, якщо виникне потреба, вона могла бути передана підпорядкування Генерального штабу Збройних Сил і

використана за призначенням для виконання тих функцій, які потрібні саме від такої структури у воєнний час. Для цього всі питання, пов'язані з формуванням, дислокацією зазначеної Служби, мають узгоджуватися з Генеральним штабом.

І ще один важливий *момент*. Потрібно, щоб соціальні гарантії для тих, хто сьогодні є на військовій службі у залізничних військах, і тих, хто буде в Спеціальній транспортній службі, були збережені.

На жаль, профільний комітет не прислухався до наших рекомендацій. Внаслідок цього їхній проект не отримав підтримку в сесійному залі.

Зважаючи на гостроту ситуації (з часу видання Указу Президента про передачу залізничних військ Міністерству транспорту минуло майже вісім місяців), я підготував варіант законопроекту, який враховує позицію парламентарів і який запропоную від нашого Комітету і, якщо колеги погодяться, від Комітету з питань будівництва, транспорту і зв'язку. Сподіваюсь, що ми знайдемо вихід із ситуації, яка склалася, подолаємо тупик.

На цьому прикладі я намагався показати підхід до розв'язання важливих проблем, як не просто буває вирішувати пов'язані з цим конкретні питання.

Далі. Відбувається **процес реформування Збройних Сил**. Україна нині в такому становищі: тримати майже 400 - тисячну армію не тільки накладно, а й потреби такої немає - з урахуванням як реальних, так і потенційних загроз, з огляду на характер сучасної війни та інших чинників. Ситуація настійно вимагає вживати радикальні кроки. Але з іншого боку, це пов'язано з величезними затратами, а фінансові можливості держави, як уже зазначалось, обмежені. Як бути, як вийти з цього становища? Ми всебічно обговорювали ситуацію з керівництвом Міністерства оборони і дійшли висновку про необхідність підтримати пропозиції, які схвалила Державна комісія з питань реформування Збройних Сил. Вони радикальні. Про них повідомлялося в пресі. Але реалізація цих пропозицій – справа дуже не проста. Йдеться не тільки про забезпечення на належному рівні обороноздатності країни - йдеться про долю десятків тисяч людей, які все своє життя поклали на захист Вітчизни. Потрібні величезні кошти. І за всієї скрути в державі їх потрібно знаходити. Не зможемо зробити в цьому, наступному році - потім будемо змушені платити подвійну, а, можливо, й потрійну ціну за те, що не виконали сьогодні, і за те, чого не досягли вчора. у цьому суть проблеми.

Як уже йшлося на конференції, за Законом, на потреби оборони має надходити щороку не менше 3% ВВП. Виділяється менше 2%. Мені не раз доводилося говорити на засіданнях Урядового комітету, Державної комісії, в інших інституціях, звертатись до Уряду про те, якщо не реалізувати вимогу закону сьогодні і в найближчій перспективі (навіть до 2015

року), то потрібно вносити до Верховної Ради пропозицію про зміни до закону. Все повинно робитися відповідно до закону.

Скажу більше. **Чисельність Збройних Сил** уже в цьому році не відповідає тому, що записано в законі: вона на кілька десятків тисяч менша. Але в законодавчому плані це не вирішувалось. Триває процес реформування, він не завершений, але вже започатковано перехід Збройних Сил з чотирьохвимової структури на трьохвимова. Але ж структура теж затверджена законом, до якого зміни не внесені. Я не критикую Міністерство оборони. На мій погляд, воно обрало правильну лінію і реалізує її. Але ж і в даному випадку потрібне законодавче супроводження. Якщо ми декларуємо, що будемо правову державу, то все повинно робитися так, щоб це відповідало вимогам закону.

З міністром оборони Євгеном Кириловичем Марчуком ми обмінялись думками і вирішили підготувати проект закону про скорочення чисельності і зміну структури Збройних Сил України, яким передбачити вирішення правових, організаційних, фінансових і соціальних питань, які виникають. Про це я говорив на засіданні Державної комісії з питань реформування Збройних Сил. Ідея була підтримана. За моїм переконанням, необхідно якомога швидше прийняти такий закон і показати населенню, що держава не просто реформує і скорочує Збройні Сили - вона турбується про обороноздатність країни і піклується про людей, яких торкається ця непроста і дуже відповідальна акція.

Очевидно, що потрібен і новий закон (або, принаймні, нова редакція закону) про військову службу і військовий обов'язок. Хоча б з огляду на ту ідею, котру сьогодні озвучив тут Володимир Павлович Горбулін, - про те, що армія України повинна мати і контрактну, і призовну частину. Нині в суспільстві переважає думка – негайно перейти на контрактну службу. Майже на кожному засіданні нашого Комітету розглядаються законодавчі ініціативи щодо звільнення від призову на військову службу тих чи інших категорій громадян, включаючи навіть державних службовців. Ось така створена в суспільстві атмосфера. Вона, я б сказав, якоюсь мірою небезпечна. І все це треба відпрацьовувати. Тому потрібна нова редакція закону, яка відповідала б новим умовам. Ми маємо і це розглянути.

Наступне питання, якого хотів би торкнутися, – це втілення законів, які приймаються. Зокрема, кілька слів про імплементацію **Закону про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави**. Ми обмінювались думками у Комітеті, присвятили цьому спеціальне засідання. Виходили з того, що цей закон мав стати стимулом для рішучого повороту до відкритості, транспарентності, прозорості у діяльності силових структур. Але час, що минув після його прийняття, свідчить, що особливих зрушень тут не відбулося. Побутує така думка: прийняли закон – то й добре. Але

ж контроль у нас був, просто все це приведене в систему. Мовляв, ситуація схожа з тією, про яку жартома кажуть: “Людина прожила багато років і лише перед кончиною довідалася, що все життя прозою розмовляла ...”. Але ж ідеться про необхідність корінного повороту до відкритості у діяльності силової сфери.

На наш погляд, вірно вчинили в Міноборони, де створили спеціальний документ щодо порядку дотримання вимог закону про демократичний цивільний контроль у системі міністерства. Правда, треба подивитись, на що цей документ спрямований: на створення умов для справжньої транспарентності чи на те, щоб створити перешкоди для відкритості. Я жартую, просто ще не бачив цього документа. Ідея його створення сама по собі, на мій погляд, дуже приваблива і корисна. А як вона буде реалізована – побачимо. На мою думку, було б добре, якби подібний документ був створений і в інших силових структурах, а, можливо, і в Уряді.

Але виникають питання і про місце та роль Верховної Ради у здійсненні контролю. До цього теж варто прислухатися. Що змінилося у нас у цьому плані після прийняття закону? Не все тут просто. Олександр Олексійович Зінченко говорив про те, що Конституція України не покладає на парламентські комітети функції контролю. Конституційний суд також висловився в тому дусі, що комітети не можуть здійснювати цю функцію. То як же бути? Думаю, ми прийдемо колись до того, як, скажімо, в США, де призначення на найважливіші військові посади, присвоєння військових звань здійснюється після погодження з Конгресом, сенатськими комітетами. Дійдемо. Не все, як кажуть, відразу. Все буде, але спершу, мабуть, нам самим треба дійти до цього. Проте здійснити активний крок, який засвідчив би прагнення і рішучість парламенту зробити ефективнішим і більш відкритим контроль над силовою сферою з боку парламенту, - а це серцевина демократичного цивільного контролю, - ми зобов'язані.

На засіданні Комітету виникла ідея, автором якої є Борис Павлович Андресюк. Реалізуючи її, можливо, ми вийдемо з законодавчою пропозицією до Верховної Ради **про створення Спеціальної депутатської комісії**, яка займалась б питаннями контролю над силовими структурами. Між іншим, у парламентах деяких держав, зокрема, у Словаччині, де нещодавно побувала делегація нашого Комітету, є такі структури. Члени інших комітетів можуть входити до цієї структури, яка займатиметься виключно питаннями контролю. Нині відпрацьовується Положення про комісію.

Насамкінець хотів би привернути увагу до того, що законодавче супроводження реформування Збройних Сил України відбувається **в умовах протистояння різних політичних сил у суспільстві**, а відтак і в парламенті, що іноді призводить до загострення

політичної боротьби. Я говорив про те, як розглядався проект закону про залізничні війська. Це лише один такий штрих.

Це стосується й проблеми скорочення чисельності Збройних Сил. Привертає увагу позиція засобів масової інформації. Ще недавно майже всі вони кричали: “Армію треба скоротити! Україні війська такої чисельності не потрібні!” Сьогодні ж, коли у Збройних Сил розпочався процес реального реформування, лунають інші мотиви: “Як же це так?! Як можна так скорочувати армію, адже ми не реформуємо її, а знищуємо”. Можна уявити, що буде, коли парламент розглядатиме закон про скорочення Збройних Сил у масштабах, які схвалила Державна комісія. І це буде віддзеркаленням і інтересів, і політичних позицій. Я вже не кажу про ставлення до НАТО, Європейського союзу, Єдиного економічного простору тощо.

Мистецтво законотворення, організації законодавчого процесу полягає, на мій погляд, у тому, щоб знаходити інтегральні засади для узгодження позицій, поглядів і прийняття рішень, які відповідали б національним інтересам держави, сприяли захисту її суверенітету.

І останнє. На наш погляд, є потреба **посилити інформування громадськості** - і вітчизняної, і зарубіжної - про законодавчу діяльність у галузі безпеки і оборони. Ми тут багато в чому недопрацюємо. Самокритично кажу, це про наш Комітет, і не тільки. Через брак об’єктивної інформації іноді виникають непотрібні ускладнення. Скажімо, на розгляд Верховної Ради був внесений проект Закону про зміни до деяких законодавчих актів, що стосуються захисту конфіденційної інформації. Верховна Рада, з подачі нашого Комітету, прийняла закон. Але ми там припустилися деяких неточностей. Президент наклав на закон вето, і правильно зробив.

Що викликає занепокоєння у працівників засобів масової інформації, в суспільстві: чи не робиться крок до того, щоб якимось обмежити доступ до інформації? Чи не є введення такого поняття, як “конфіденційна інформація” шляхом до утистки інформації взагалі? І це можна зрозуміти. Ми пережили різні часи своєї історії - і давньої, і недавньої, і підстави для занепокоєності зрозумілі.

Або ще один приклад. Верховна Рада прийняла Закон “Про основи національної безпеки України”. Він викликав критику, зокрема і з боку деяких наших зарубіжних колег. Мовляв, там про все сказано, але не визначені найголовніші небезпеки України. Думаю, ці зауваження викликані певним нерозумінням суті закону. Конституція України передбачає прийняття не Концепції національної безпеки, а Закону про основи національної безпеки. А такий закон передбачає необхідність визначення основних національних інтересів, основних загроз у різних сферах, шляхів протидії і нейтралізації цих загроз. Отож, ми

недостатньо роз'яснили зміст і спрямованість закону. З цього робимо висновки. Вважаємо також, що до законотворчої роботи ще недостатньо залучаються науковці, експерти. Скажімо, великий потенціал має Національна академія оборони. На жаль, використовується він недостатньо. І це прикро.

Хотів би ще раз висловити вдячність Женевському центру демократичного контролю над збройними силами, всім, хто причетний до законотворчого процесу, з ким ми працюємо. І запевнити, що ми будемо робити все, аби законодавство України в сфері національної безпеки і оборони відповідало кращим зразкам, що є у світі.

Л.С.ГОЛОПАТЮК

МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Розпочати свій виступ я хотів би, процитувавши колишнього Генерального секретаря ООН Д.Хаммершельда, який загинув під час при виконання службових обов'язків на службі миру та стабільності: “Миротворчість - це робота не для військових, але лише військові можуть з нею впоратися”.

У період глибоких радикальних змін на політичній карті Європи, припинення міжблокового протистояння, демілітаризації міжнародних відносин та інших історичних подій, що розпочалися з припиненням ери “холодної війни”, основні зусилля в галузі європейської безпеки були спрямовані на пошук відповідної збалансованої формули, яка сприяла б запобіганню розв'язання локальних війн, ескалації етнічних та релігійних конфліктів, виникнення та розвитку кризових ситуацій в Європі та в усьому світі.

В сучасних умовах уже відійшли в минуле біполярний світ та ідеологічна ворожнеча; чисельні армії не протистоять більше одна одній. Значно знизилась ймовірність розв'язання глобальної війни із застосуванням ядерної зброї.

Однак водночас не можна стверджувати, що ми живемо в мирі. Тому що, за словами колишнього Президента США Дж. Кеннеді, “мир - це не просто відсутність війни...”.

Транснаціональні фактори, що негативно впливають на світову безпеку, можна подолати лише колективними зусиллями військових, напіввійськових та цивільних інституцій через тісне міжнародне співробітництво в рамках різноманітних організацій, таких як ООН, ЄС, ЗЄС, ОБСЄ та інші.

Усе це певною мірою впливає на розвиток оборонної політики та воєнних доктрин усіх держав континенту.

Ця еволюція пов'язана, насамперед, зі зміною пріоритетів оборонної політики європейських держав, трансформацією шляхів застосування збройних сил. За відсутності ризику бути втягнутими у широкомасштабну війну в Європі у незначний проміжок часу збройні сили європейських держав дедалі частіше залучаються до виконання більш обмежених та менш інтенсивних завдань: участі у миротворчих, пошуково-рятувальних та гуманітарних операціях. Це не випадковість, адже сьогодні всі усвідомлюють факт, що

безпека будь-якої європейської держави формується не тільки на її кордонах, а великою мірою залежить від загальної стабільності в Європі та загалом у світі.

Правові засади миротворчої діяльності дають змогу здійснювати комплекс заходів щодо підтримання та забезпечення миру і стабільності в усіх регіонах світу. Гнучкий механізм взаємодії держав під час вироблення рішень щодо санкцій проти агресії та надання мандату на проведення міжнародних миротворчих операцій дозволяє сьогодні концентрувати зусилля всієї міжнародної спільноти на подоланні кризових ситуацій та вирішувати питання про втручання в той чи інший воєнний конфлікт.

Оптимальна модель забезпечення міжнародної безпеки формувалася в складних пошуках, у процесі обговорення принципово протилежних варіантів. Одна з проблем полягала в протиборстві концепції універсальної, глобальної безпеки і концепції регіональної безпеки.

Миротворча діяльність є універсальним інструментом боротьби за збереження миру і міжнародної безпеки, концепція якої покладена в основу Статуту ООН, а відповідно в усю її миротворчу діяльність.

Варто зазначити, що єдиного, загальновизнаного поняття міжнародної безпеки немає. Різні автори вкладають у це поняття не зовсім однаковий зміст. Одні схильні звужувати зміст цього поняття, інші - навпаки, не завжди виправдано розширюють його. Трапляються підміни і змішування споріднених понять: міжнародна безпека, загальна безпека, колективна безпека, колективна оборона, підтримання загального миру і оборони.

Міжнародна безпека є системою співробітництва держав з метою спільної боротьби проти агресії або загрози агресії. Основні ознаки системи колективної безпеки такі: тверді зобов'язання учасників договору надавати взаємну допомогу жертві агресії за принципом: "один за всіх, усі за одного"; співробітництво держав з підтримання міжнародного миру, відвернення загрози агресії; дотримання всіма учасниками принципів мирного співіснування; надання допомоги в боротьбі проти будь-якої агресії, як зовнішньої, так і здійсненої учасниками договору проти іншого учасника; відкритий характер системи, тобто доступність її для всіх держав, що визнають її принципи; існування механізму введення її в дію у випадку необхідності системи колективних заходів з підтримання або відновлення миру.

Сучасна система міжнародних відносин базується на рівності суверенних держав і невтручання у внутрішні справи. Зовнішнє втручання міжнародних організацій часто розглядається як небезпечний прецедент виклику державному суверенітету. Втручання може санкціонувати лише Рада безпеки ООН. На практиці, однак, міжнародні організації,

що могли б попередити або зупинити конфлікт, навіть коли вони мали б втрутитися на гуманітарних підставах, часто виявляються безпорадними через неможливість виконати мандат Ради безпеки. Хоча статті 51 та 52 Статуту ООН надають таким регіональним організаціям, як ЄС, ОБСЄ, НАТО законні підстави для заходів з примушення до миру. Для цього потрібна згода п'яти постійних членів РБ ООН, до якої з різних причин буває надзвичайно важко дійти під час вирішення питання про застосування сили. Тобто існує нагальна потреба перегляду міжнародного права та реформування основних інститутів міжнародної безпеки з метою ефективного пристосування до нових загроз та викликів.

Слід зазначити, що термін “миротворчість” (peacekeeping) не згадується в Статуті ООН. Однак якщо звернутися до первинних намірів засновників ООН та головних ідей Статуту, стає очевидним, що стратегічні цілі, поставлені перед організацією, являли собою достатньо широкий мандат на забезпечення миру, стабільності та добробуту. За тих часів ці три поняття були тісно взаємопов'язані та мали відносно однакове значення. Цей первинний задум був насправді пророчим та відкривав перед ООН можливість для здійснення широкого спектра заходів в ім'я цих грандіозних цілей. Отже, положення Статуту ООН про миротворчу діяльність безсумнівно відіграють позитивну роль у міжнародних відносинах і міжнародному праві.

Необхідність проведення міжнародних миротворчих операцій (місій), здійснюваних на основі положень Статуту ООН при суворому дотриманні норм міжнародного права, стала очевидною вже незабаром після створення ООН.

Згідно зі статтями VI та VII Статуту ООН, Рада Безпеки несе основну відповідальність за збереження міжнародного миру та безпеки. Вона веде переговори з питань мирного розв'язання суперечностей і вживає заходів у випадку загрози миру, конфліктів та прояви агресії. Генеральна Асамблея може обговорювати будь-які питання в рамках Статуту ООН, проте її повноваження обмежуються наданням рекомендацій з проблем міжнародного миру та безпеки. Існування такого органу, як РБ ООН надає можливість блокувати намагання окремих держав нарощувати військові потужності, розвивати свої агресивні наміри шляхом безкарного захоплення території сусідніх держав та ведення широкомасштабних війн на планеті.

Суперечки з приводу наявності при ООН миротворчих сил, ефективності їх втручання, а також потенціалу з підтримання та встановлення миру точилися з самого моменту їх створення. Не вщухають вони і нині. Однак півстоліття історії існування ООН переконливо довели доцільність діяльності “блакитних шоломів” в інтересах миру і безпеки у світі.

У сучасних умовах значно зростає роль регіональних організацій у запобіганні конфліктів та їх врегулюванні. Навколо цього питання (зокрема законності та доцільності їх втручання) точиться багато дебатів. Але безсумнівним залишається те, що ООН, усвідомлюючи власні обмеження, зосереджує значну увагу на заохоченні регіональних організацій до дій відповідно до резолюцій РБ та миротворчих норм ООН, наголошуючи при цьому на потребі чіткої функціональної співпраці.

Європа подає найбільш наочний приклад взаємодії ООН з регіональними інституціями, насамперед на Балканах. Інституційний розвиток протягом останніх років засвідчив намагання європейських країн зміцнити регіональні можливості з врегулювання конфліктів, що виникають у сусідніх країнах. Така діяльність викликає нові питання щодо збереження провідної ролі ООН у європейській системі миру та безпеки, а також бажання впливових європейських гравців брати участь у запобіганні конфліктам та їх врегулюванні як в Європі, так і за її межами.

Претензії ОБСЄ на роль головного інструменту попередження, уникнення, врегулювання конфліктів та постконфліктного відновлення впливають з географічного простору та діапазону її діяльності. Основна увага приділяється розбудові демократії і відповідних інститутів, а також забезпеченню прав людини. Водночас ОБСЄ намагається збільшити свої можливості з кризового реагування шляхом розробки стандартизованих програм набору, підготовки та розгортання персоналу постійно діючих місій.

Поступово змінюється роль ЄС. У рамках реалізації концепції “другого стовпа” європейської політики безпеки і оборони ЄС створив “початкові оперативні можливості”: структури та процедури що дозволяють аналізувати, планувати, ухвалювати, розпочинати та проводити воєнні операції із врегулювання криз, коли “НАТО в цілому не задіяний”. Попри важливість питань структури та процедур, найперше значення мають військові можливості. Для виконання миротворчих місій ЄС має бути забезпечена готовність великої кількості військ, з яких можна (зі згоди національних урядів) швидко сформувати сили для конкретної операції. Країни ЄС підтвердили наявність резерву у складі 100 000 військових, близько 400 літаків і 100 кораблів. Незважаючи на те, що ситуація стосовно можливості розгортання сил, тривалості їх дій та взаємосумісності поліпшується, є значна кількість проблем, зокрема: брак можливостей для забезпечення швидкого розгортання значних сил; неефективність системи управління; проблеми, пов’язані зі збором, оцінкою і передачею інформації тощо. Зазначені чинники варто долати насамперед за рахунок внесків європейських країн - не членів ЄС.

Особливо змінюється роль НАТО. Більшість фахівців в Європі та загалом у світі впевнені, що не суто європейські структури: ОБСЄ, ЗЄС, ЄС та інші, а саме Північноатлантичний альянс відіграватиме провідну роль у забезпеченні європейської безпеки.

Однією з цілей триваючого реформування НАТО є створення можливостей з реагування на дві кризи одночасно, для чого нині вживають заходи зі збільшення чисельності сил готовності та міжнародних штабів швидкого розгортання Альянсу. Інший урок Балкан, що вимагає збільшення ресурсів, – це визначення НАТО того факту, що операції з підтримання миру можуть бути тривалими.

Започаткована в 1994 р. програма “Партнерство заради миру” (ПЗМ) та її політичний форум – РСАП, створена в 1997 р., також розвиваються відповідно до завдань НАТО із врегулювання криз. Країни-партнери беруть участь в операціях СФОР і КФОР, тому програма ПЗМ дедалі більше уваги приділяє забезпеченню взаємосумісності під час проведення операцій із запровадження та підтримання миру. До того ж ПЗМ, у рамках якої регулярно проводяться регіональні миротворчі та гуманітарні навчання, сама по собі є одним із заходів довіри.

Головним чинником, що визначав поліпшення діяльності НАТО у врегулюванні криз і підтриманні миру, останнім часом залишаються операції на Балканах і в Афганістані. Участь країн у міжнародних миротворчих операціях є однією з найважливіших і водночас, безумовно, найскладніших форм міжнародного співробітництва.

Термін “миротворчі операції” увійшов до загального вжитку на початку 1960-х років та в загальному смислі означає “операції зі встановлення і підтримання миру та стабільності, які здійснюються легко озброєними міжнародними контингентами, зазвичай після досягнення перемир’я або підписання угоди про припинення вогню за згодою ворогуючих сторін”.

У 1990-х роках цей термін набув широкого значення. Отже за своїм характером, порядком проведення та завданнями, які вирішують під час міжнародних миротворчих операцій, визначають такі його типи:

зі встановлення миру, з підтримання миру, з примушування до миру, з розбудови миру. Також до міжнародних миротворчих операцій належать **пошуково-рятувальні та гуманітарні операції.**

Операції зі встановлення миру здійснюють на основі глави VI Статуту ООН за обов’язковою згодою конфліктуючих сторін. Основним змістом їх є розв’язання конфліктів, головним чином, шляхом їх мирного врегулювання (посередництво, переговори, надання

різноманітних видів допомоги) або превентивного розгортання військ для недопущення конфлікту.

Операції з підтримання миру мають ту саму правову основу, що й операції попереднього типу. Здійснюються, як правило, після досягнення домовленостей між конфліктуючими сторонами (підписання мирної угоди, домовленість про припинення вогню тощо). Цей тип операцій передбачає роз'єднання ворогуючих сторін з метою недопущення відновлення конфлікту та надання допомоги у розвитку процесу мирного врегулювання.

Операції з примушування до миру проводять на підставі глави VII Статуту ООН. Вони не передбачають обов'язкової згоди всіх конфліктуючих сторін. Під час їх проведення можуть вживатися активні та масштабні заходи із застосуванням воєнної сили (примушування до припинення ворожечі). Подібні операції частіше проводять для припинення громадянських та міжетнічних війн.

Операції з розбудови миру включають заходи, спрямовані на відновлення життєдіяльності найважливіших елементів інфраструктури та цивільних інститутів країни у післяконфліктний період. Головну роль при цьому відіграють, як правило, цивільні (невійськові) елементи (гуманітарні агенції, неурядові організації тощо).

Пошуково-рятувальні операції проводять з використанням літальних апаратів, надводних кораблів і підводних човнів, наземних транспортних засобів, спеціальних команд та обладнання з метою пошуку та порятунку особового складу й населення, що потерпає на суші та на морі. Здійснення пошуково-рятувальних операцій не потребують спеціального мандату.

Гуманітарні операції відбуваються з метою рятування життя, надання допомоги та захисту жертв конфлікту або стихійного лиха, полегшення тягот населення, особливо в умовах, коли місцева влада не бажає або неспроможна налагодити нормальну життєдіяльність населення. Гуманітарні операції не потребують спеціального мандату. Керівництво гуманітарними операціями здійснюють цивільні особи.

Миротворчі операції здебільшого мають комплексний характер. До участі у них, окрім військових контингентів, залучають дипломатичні і політичні органи, різноманітні гуманітарні агентства, а також цивільний сектор. Метою будь-якої миротворчої операції є не лише припинення бойових дій і розведення ворогуючих сторін, а й здійснення воєнно-політичних заходів урегулювання конфліктів. Тобто ліквідація не лише наслідків конфліктів, а й причин, що призвели до нього.

Наведена класифікація миротворчої діяльності, а відповідно й типів миротворчих операцій є до певної міри умовною, адже на практиці буває важко провести між ними чітку межу.

Окрім того, зазначена класифікація не є загальновизнаною. Отже, щоб не втонути в трясовині термінології термін миротворчість я використовуватиму для визначення усіх видів миротворчої діяльності.

Залізна завіса, яка довгий час існувала між Заходом і Сходом, закритість радянського суспільства не дали свого часу можливості представникам колишньої Радянської Армії брати участь у миротворчих операціях під егідою ООН. На відміну від загальнолюдських світових цінностей, таких як мир, відданість демократії, свобода слова та дотримання прав людини, радянському народові був нав'язаний, активно пропагувався та знайшов практичне втілення так званий інтернаціональний обов'язок.

Тільки з проголошенням незалежності та створенням власних Збройних Сил Україна, яка є членом ООН і ОБСЄ, набула можливості брати участь у миротворчих операціях під егідою цих організацій.

Участь України у миротворчій діяльності є однією із важливих складових її зовнішньої політики та забезпечення національної безпеки. Миротворча діяльність відповідає національним інтересам України і в сучасних умовах є необхідною для їх забезпечення. Отже, Україна з самого початку свого незалежного існування активно виконує рішення Ради Безпеки ООН щодо надання збройних контингентів сил, матеріально-технічної допомоги і відповідних засобів обслуговування, необхідних для підтримання чи відновлення міжнародного миру і безпеки. Згідно з постановами Верховної Ради України та керуючись статтею 2 Закону “Про Збройні Сили України”, наші військовослужбовці з 1992 року постійно беруть участь у міжнародних миротворчих операціях у багатьох регіонах світу.

Формування, підготовка та участь миротворчих контингентів і персоналу Збройних Сил України у виконанні миротворчих завдань на території інших держав здійснюється на підставі міжнародних договорів України, в порядку і на умовах, визначених чинним законодавством України, наказами та директивами міністра оборони України і начальника Генерального штабу Збройних Сил України.

Аналіз успішних та неуспішних операцій дає змогу визначити певні загальні принципи миротворчої діяльності, дотримання яких є обов'язковим на будь-якому етапі проведення операції незалежно від її типу: легітимність та підтримка міжнародного співтовариства;

неупередженість і нейтралітет; ясність намірів (транспарентність); єдність зусиль; мінімальний рівень застосування сили.

Легітимність та підтримка міжнародного співтовариства забезпечуються за рахунок організації та проведення міжнародних миротворчих операцій на основі чинної системи міжнародних правових норм, що передбачають наявність чітко визначеного мандату, наданого Радою Безпеки ООН (іншою міжнародною організацією), а також національних законодавчих актів, які регулюють правові відносини у галузі міжнародної безпеки та участь національних формувань і структур у миротворчих операціях.

Миротворчі сили дотримуються принципів і поважають дух основних міжнародних конвенцій, котрі застосовують щодо поведінки військовослужбовців. Правова освіта, зокрема, чітке розуміння та усвідомлення кожним солдатом та офіцером зі складу миротворчого контингенту чи миротворчого персоналу суті і значення права війни, інших міжнародних правових норм та національних законодавчих актів, які регулюють правові відносини у галузі участі національних військових формувань і структур у міжнародних миротворчих операціях, є запорукою успішних дій миротворців.

Повна неупередженість і нейтралітет є обов'язковою умовою завоювання довіри конфліктуючих сторін. Прихильне ставлення до однієї зі сторін призводить до втрати довіри з боку інших сторін конфлікту, без якої неможливий успіх миротворчої операції.

Успіх миротворчої операції значною мірою залежить від наполегливості та активності усіх національних контингентів. Своєю організаційною єдністю миротворчі сили демонструють завзятість і послідовність у досягненні цілей операції. Практика показує, що конфліктуючі сторони часто чинять опір діям миротворців, спрямованим на досягнення цілей операції. Супроти миротворців можуть застосовувати загрози чи навіть збройне насильство, які однак не повинні перешкоджати виконанню визначених миротворчих завдань.

Реалізація принципу **ясності намірів** (транспарентності) спрямована на те, щоб конфліктуючі сторони цілком усвідомили, чого саме намагаються досягти миротворчі сили і чому. У протилежному випадку це може спричинити непорозуміння і викликати недовіру конфліктуючих сторін стосовно миротворців, що згодом буде важко виправити. З метою реалізації зазначеного принципу посадові особи миротворчих сил встановлюють та підтримують постійні контакти з місцевою владою, релігійними лідерами, громадськими організаціями, пресою, проводячи серед них активну роз'яснювальну та пропагандистську роботу.

Мінімальне застосування сили є обов'язковим під час будь-якої міжнародної миротворчої операції. Зазначені операції проводять з метою розв'язання конфлікту, насамперед політичними засобами через досягнення згоди між конфліктуючими сторонами чи етнічними групами що, як свідчить практика, набагато ефективніше, ніж короткотермінове, поверхнєве придушення конфлікту силою. Воєнні дії мають спрямовуватися на досягнення чітко визначеної мети та остаточного стану. Отже загалом вони використовуються для створення умов, у яких інші, передусім, гуманітарні зусилля, матимуть більше можливостей для розв'язання проблем, які лежать в основі конфлікту, сприяння реконсолідації конфліктуючих сторін та встановлення тривалого миру.

Розвиток теорії та практики миротворчих операцій, на мій погляд, має п'ять найважливіших аспектів:

перший, це наявність гнучкої, адаптованої до сучасних умов доктрини. Прозорість та відкритість у справі розвитку доктрин сприятиме зміцненню довіри, безпеки та стабільності. Неврахування розбіжностей у національних воєнних доктринах є певною перешкодою успішних спільних дій миротворців.

Уже нині виникає запитання про необхідність відпрацювання загальної міжнародної доктрини, гідної для застосування всіма учасниками миротворчих операцій як у міжнародних, так і локальних конфліктах.

Другий аспект - особовий склад. На сьогодні комплектування Збройних Сил України здійснюється здебільшого по призову з поступовим переходом на контрактну основу. Миротворчі підрозділи комплектують контрактниками, тобто професіоналами, адже цього вимагає необхідність підвищення якісних параметрів їх діяльності на тлі незначної загальної чисельності. Отже, миротворчі підрозділи є своєрідною моделлю майбутніх професійних Збройних Сил України, яка дозволяє випробовувати новітні концепції і технології комплектування, підготовки та застосування військових підрозділів і частин відповідно до сучасних вимог.

Третім важливим аспектом є бойова підготовка. Вона має здійснюватися таким чином, щоб забезпечити спроможність війська виконувати широкий спектр завдань в умовах зниження фінансування та зменшення чисельності особового складу. Замість організації у жорсткі формування підрозділи мають готуватися до дій у тимчасово сформованих гнучких тактичних групах. Внаслідок необхідності спільної участі сил багатьох країн у міжнародних операціях з підтримки миру на перший план висуюють питання взаємосумісності в галузі штабних процедур, управління, зв'язку, розвідки, тилового забезпечення тощо.

Сучасні умови вимагають, щоб особовий склад додатково до вмінь та навичок, необхідних для досягнення перемоги на полі бою, отримував також спеціальну підготовку для дій в операціях з підтримки миру. Всі військові мають бути ознайомлені з загальними положеннями Гаазької та Женевської конвенцій, додаткових протоколів та Кодексом поведінки ОБСЄ.

Четвертий аспект - необхідність об'єднання зусиль військових та інших державних організацій (таких як міліція, митниця, сили цивільної оборони тощо) не тільки для оборони країни під час війни, а й для розв'язання різноманітних завдань, що виникають під час миротворчих операцій. Ми вже маємо певний досвід у цій галузі: представники МВС України разом з військовими брали участь у силах АНПРОФОР. До складу Верифікаційної Місії ОБСЄ в Косово входили представники МО, МВС та МНС України.

Останнім, але не менш важливим аспектом є розвиток системи управління та контролю, що можна застосовувати для вирішення широкого спектра завдань, таких як оборона країни, охорона державних кордонів, надання допомоги цивільній владі у кризових ситуаціях тощо. В разі застосування під час багатонаціональних операцій ця система або її окремі елементи мають інтегруватись у міжнародну структуру управління.

Досвід, набутий під час виконання миротворчими підрозділами та персоналом Збройних Сил України миротворчих завдань на території колишньої Югославії, в Анголі, Гватемалі, Таджикистані, Лівані, Кувейті, Сьєрра-Леоне, Демократичній республіці Конго та інших регіонах планети, дозволяє дійти таких висновків:

участь підрозділів Збройних Сил України у міжнародних миротворчих операціях є доцільною та корисною, оскільки надає можливість ознайомитися з досвідом інших держав у галузі оборонного планування та реформування збройних сил; набути досвіду спільних дій з силами НАТО та партнерів у миротворчих операціях; підвищити міжнародний авторитет Збройних Сил України; сприяти зміцненню миру та стабільності в Європі;

рішення про застосування миротворчих сил мають передбачати проведення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення готовності відповідних підрозділів до виконання завдань за призначенням, та визначати порядок взаємодії з представниками інших відомств України (МВС, МНС та МЗС);

процес управління миротворчими підрозділами потребує удосконалення нормативно-правової бази механізму прийняття рішень про застосування відповідних підрозділів. Окрім того, потребує удосконалення процес визначення та уточнення завдань і обмежень діяльності миротворчих сил, а також взаємодії з іншими військовими формуваннями;

проблеми технічного і тилового забезпечення миротворчих підрозділів, пов'язані з необхідністю здійснення прогнозу розвитку ситуації та оцінки реального технічного стану озброєння і військової техніки, а також потреб у забезпеченні військ матеріально-технічними засобами.

Зважаючи на викладене вище, можна впевнено стверджувати, що співпраця України та її Збройних Сил з міжнародними організаціями у галузі миротворчої діяльності постійно поширюватиметься та поглиблюватиметься.

Одним із пріоритетів розвитку є подальше поширення співпраці з НАТО. Альянс залишається для України організацією, яка відіграє провідну роль у підтриманні міжнародного миру, стабільності і безпеки, сприянні поліпшенню загального клімату довір'я в Євроатлантичному регіоні, створенні нової системи регіональної безпеки в Європі, виробленні підходів до проблем роззброєння і контролю над озброєннями та запобігання розповсюдженню зброї масового знищення.

Збройні Сили України інтенсивно та успішно співпрацюють з державами НАТО в рамках програми “Партнерство заради миру” та беруть участь у миротворчих силах КФОР у Косово. Подальше зближення НАТО та України, зокрема у галузі спільної участі у миротворчій діяльності, буде лише на користь нашої держави.

З огляду на загальноєвропейські тенденції щодо підвищення ролі суто європейських структур, зокрема Євросоюзу, в забезпеченні безпеки та стабільності на теренах Європи, можна дійти висновку про перспективність розвитку цього напрямку миротворчої діяльності. Отже, в майбутньому вбачається певна зміна акцентів, основні зусилля концентруватимуться в межах Європейського регіону.

Звичайно, Україна, яка прагне стати асоційованим членом ЄС, не може залишатися осторонь процесів розвитку оперативних можливостей Євросоюзу, які створюються для виконання гуманітарних і рятувальних завдань під час урегулювання кризових ситуацій. Поглиблення співпраці у цій галузі є одним із важливих факторів інтеграції України до ЄС.

Однак активізація співпраці у галузі миротворчої діяльності на регіональному, тобто європейському рівні, не означає автоматичної відмови від участі в подібних операціях в Азії чи на Африканському континенті. Україна й надалі в межах своїх можливостей виконуватиме рішення Ради Безпеки ООН щодо забезпечення миру та стабільності на світовому рівні шляхом надання для участі у міжнародних миротворчих операціях контингентів, персоналу, а також майна та послуг.

При цьому варто зазначити, що у кожному окремому випадку рішення на участь представників України у міжнародній миротворчій діяльності приймає на політичному рівні

Президент України (у разі направлення миротворчого контингенту рішення Президента України має схвалити Верховна Рада України) з урахуванням відповідності національним інтересам та законодавству України на основі ґрунтовного аналізу військово-політичної обстановки в регіоні, майбутніх завдань, рівня небезпеки та загроз тощо.

Таким чином, участь Збройних Сил України у міжнародних миротворчих операціях перетворилася за сучасних умов на пріоритетне завдання, успішне виконання якого позитивно впливає на зміцнення авторитету України на світовій арені, сприяє розвитку співробітництва з євроатлантичними та регіональними структурами безпеки і через це має виняткове значення для національних інтересів нашої держави.

Наприкінці свого виступу я хотів би підсумувати висловлене та сформулювати, що дає Збройним Силам України участь у миротворчій діяльності.

Насамперед, участь військових контингентів України у міжнародних миротворчих операціях є доброю школою для Збройних Сил, адже сприяє ознайомленню та подальшому впровадженню досвіду інших держав у процес розбудови власних професійних Збройних Сил у контексті створення нових функціональних структур (Об'єднаних сил швидкого реагування, Основних сил оборони та Стратегічних резервів).

Немаловажним є також набуття досвіду врегулювання збройних конфліктів, організації та всебічного забезпечення бойових (миротворчих) дій, набуття практичних навичок у бойових умовах.

Участь у миротворчій діяльності сприяє підготовці досвідчених військових кадрів та надає широкі можливості з апробації моделі професійних збройних сил.

Під час миротворчих операцій значною мірою здійснюється визначення вимог та корегування пріоритетів розвитку та модернізації озброєнь і військової техніки у сучасних умовах, у тому числі з використанням можливостей військово-технічного співробітництва зі збройними силами інших держав.

Не можна забувати й про фінансову сторону питання. Участь миротворчих контингентів в операціях під егідою ООН дає чималі фінансові дивіденди, вкрай необхідні для реалізації заходів, спрямованих на реформування та розвиток Збройних Сил.

Окрім того, миротворча діяльність сприяє розвитку взаєморозуміння та взаємовигідних відносин з усіма країнами на двосторонній та багатосторонній основі, створюючи своєрідний клімат довіри та братерства.

Мужність та високий професіоналізм командування та особового складу українських миротворчих контингентів, виконання ними завдань на дуже важливих, складних та

небезпечних ділянках сприяли зміцненню миру та стабільності в усьому світі, значно підвищили міжнародний авторитет Збройних Сил України та держави загалом.

На жаль, інколи за це доводиться платити надто дорогою ціною. І ми залишаємося у невідплатному боргу перед тими воїнами-миротворцями, хто віддав найдорожче - своє життя та здоров'я, захищаючи мир і спокій у світі: з 1992 року 24 українських військовослужбовці загинуло, 60 - отримало поранення, виконуючи миротворчі обов'язки у гарячих точках.

І сьогодні українські військовослужбовці виконують свою почесну миротворчу місію за кордоном. У льотних комбінезонах та камуфляжній уніформі, в блакитних беретах та зелених кевларових шоломах, зі зброєю та без неї, в умовах постійної небезпеки вони виконують свою надзвичайно відповідальну та корисну справу, гідно несуть високе звання представника незалежної Української держави.

Так побажаємо їм удачі.

РОЗДІЛ 2

РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ КУРСУ НА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ

О.І. ЗАТИНАЙКО

РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Щиро вітаю всіх присутніх та висловлюю задоволення можливістю черговий раз зустрітися з такою представницькою аудиторією.

Залишився позаду і вже належить історії 12-річний період створення та становлення молоді незалежної Української держави. Після проголошення незалежності одночасно з формуванням інститутів державності в Україні розпочався *процес активного теоретичного осмислення питань національної безпеки*.

Сьогодні є безперечним те, що гарантування самозбереження та прогресивного розвитку суспільства неможливе без захисту та розвитку власних національних інтересів, у тому числі і у військовій сфері. Незважаючи на деякі позитивні моменти у сучасній воєнно-політичній обстановці у світі та навколо України, міжнародні відносини нині є ще менш передбачливими, менш стабільними та значно більш перемінливими, ніж у який-небудь інший період сучасної історії.

Перебіг подій упродовж останнього часу дає підстави стверджувати про посилення уваги до України з боку загальноєвропейських структур безпеки, тому, розбудовуючи власну суверенну країну, ми робимо впевнені й рішучі кроки назустріч єдиній стабільній та демократичній Європі. При цьому Україна виходить з того, що однією з найважливіших гарантій її суверенного розвитку є *формування та підтримання системи колективної безпеки* в європейському та трансатлантичному просторі, розвиток кооперації у політичній, економічній, гуманітарній, інформаційній та військовій сферах.

Реалії сьогодення свідчать про те, що в контексті трансформаційних процесів на євроатлантичному просторі вже у 2004 році майже всі західні кордони України межуватимуть з країнами-членами НАТО.

Цей факт, а також загальні глобалізаційні процеси на Європейському континенті спричинили докорінний перегляд системи національної безпеки України, який логічно трансформувався у державне рішення щодо євроатлантичної інтеграції.

Згаданий курс держави, визначений стратегією України щодо НАТО, максимально конкретизує завдання повномасштабного реформування Збройних Сил України, в основу розбудови яких ще з часу отримання незалежності України закладалася європейська модель.

За роки незалежності в Україні відбулися фундаментальні зміни в усіх сферах життя. Важливою складовою цих глибоких перетворень є реформування Воєнної організації держави, *основу якої складають Збройні Сили України*.

Наша мета - це створення найсучасніших Збройних Сил, спроможних високопрофесійно виконувати покладені на них завдання, ефективно функціонувати в умовах поглиблення демократичних процесів. Як підкреслив міністр оборони України Є.Марчук у своїй промові, присвяченій Дню незалежності, *“Українське військо має піднятися до стандартів, притаманних арміям країн Північноатлантичного альянсу. Водночас воно має відповідати реальним економічним можливостям держави”*.

З огляду на євроатлантичні прагнення, Україна має бути готовою до розподілу функцій, ризиків, обов'язків та витрат, пов'язаних з колективною безпекою та обороною.

У військовій сфері це означає, що в процесі створення нового українського війська:

має запрацювати нова гнучка система оборонного планування, максимально адаптована до загальних вимог країн Альянсу, яка могла б стати його інтегральною частиною у майбутньому;

необхідно максимально використати досвід провідних країн, які здійснили оборонне реформування і продовжують цей процес на постійній основі. Це завдання має вирішити Оборонний огляд, який наразі триває в Україні. На сьогоднішній день він є одним з головних завдань, визначених Цільовим планом Україна-НАТО на поточний рік;

на базі Об'єднаних сил швидкого реагування Збройних Сил України необхідно підготувати підрозділи, які повністю були б взаємосумісні з військовими формуваннями НАТО для спільних дій в операціях з підтримання миру, а також гуманітарних та пошуково-рятувальних операціях.

При цьому варто повністю зберігти національні особливості держави. Як і будь-яка країна НАТО, Україна має свої переваги і специфічний досвід у військовій галузі, а тому вона може істотно доповнити військові можливості Альянсу в окремих сферах. Наприклад, Альянс буде зацікавлений у використанні української військово-транспортної авіації,

інженерних підрозділів тощо. І це ми можемо розглядати як один із пріоритетних напрямів роботи.

Таким чином, реформування Збройних Сил України у контексті євроатлантичної інтеграції передбачає врахування низки аспектів, головними серед яких є:

поступове приведення законодавчої бази у галузі безпеки і оборони відповідно до вимог НАТО;

кардинальна перебудова національної системи оборонного планування, яка була б адаптована до принципів і процедур, прийнятих в Альянсі;

забезпечення ефективного демократичного цивільного контролю над Збройними Силами;

проведення планомірної технічної модернізації ЗС з метою досягнення максимального рівня оперативної взаємосумісності з НАТО;

істотна зміна кадрової політики Збройних Сил у напрямі посилення пріоритетності молодшого командирського складу і створення умов для поступового збільшення частки військовослужбовців військової служби за контрактом;

створення більш гнучкої системи управління і тилового забезпечення Збройних Сил з метою істотного посилення їх спроможностей до застосування за межами національної території;

збільшення стратегічної та оперативної мобільності Збройних Сил за рахунок перенесення пріоритету на розвиток легких мобільних компонентів;

реформування системи військової освіти, оперативної особливо мовної підготовки Збройних Сил;

якісна підготовка підрозділів, визначених від Збройних Сил України для досягнення взаємосумісності з військовими формуваннями країн-членів НАТО, для спільної участі в операціях з підтримання миру, а також гуманітарних та пошуково-рятувальних операціях;

впровадження методології планування оборонних коштів на середньострокову і довгострокову перспективи відповідно до вимог НАТО;

поступове збільшення бюджетних витрат на оборону з перспективою доведення їх до рівня близько 2% від ВВП;

досягнення максимальної оперативної взаємосумісності систем управління, особливо зв'язку і протиповітряної оборони Збройних Сил України та країн-членів НАТО.

У зв'язку з цим останнім часом процес реформування Збройних Сил вийшов на якісно новий рівень.

Завершується розмежування функцій між Міністерством оборони і Генеральним штабом, для чого на базі існуючих Головних управлінь центрального апарату Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України в найближчій перспективі планується мати:

у центральному апараті Міністерства оборони України основними структурними підрозділами стануть департаменти, які (за стандартами НАТО) здебільшого виконуватимуть адміністративні функції і забезпечуватимуть Збройні Сили необхідними ресурсами. Передбачено поступовий перехід до цивільного Міністерства оборони, що забезпечить надійний цивільний контроль за діяльністю Збройних Сил та сприятиме їх розвитку, ефективному забезпеченню військових потреб та соціальному захисту військовослужбовців. У його структурах до кінця 2004 року відсоток цивільного персоналу має становити 40%, а до кінця 2005 року – 80 %. Для цього впроваджується система підготовки цивільних фахівців для подальшої роботи у Міністерстві оборони України;

у Генеральному штабі Збройних Сил України основними структурними підрозділами залишаться Головні управління, які забезпечуватимуть оперативне керівництво Збройними Силами.

З урахуванням характеру майбутніх збройних конфліктів проводяться й заходи структурної перебудови Збройних Сил України. Вони здійснюються на підставі змісту, умов та обсягу завдань, які покладені на різні структури, та з метою досягнення стабільності і уніфікації за усією їх вертикаллю, набуття ними максимальної самостійності та автономності під час виконання бойових завдань, спроможності оперативно реагувати на раптові зміни обстановки, підвищення їх маневреності та мобільності тощо.

Враховуючи як зарубіжний, так і власний досвід розпочато перехід до тривидової структури Збройних Сил: *Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили*. Це дозволить привести структуру Збройних Сил України до загальносвітових стандартів, забезпечить раціональний розподіл відповідальності за кожним видом Збройних Сил України щодо ведення збройної боротьби у відповідній фізичній сфері.

В основу формування з'єднань і частин запроваджується *модульний принцип*, який дає можливість без проведення істотного коригування нарощувати необхідний потенціал залежно від виконання певного обсягу завдань. На основі цього основними бойовими структурами Збройних Сил України будуть бригади, яким притаманні мобільність, багатофункціональність та самостійність у виконанні завдань.

Проводиться рішуча оптимізація кількісних показників Збройних Сил України в інтересах їх бойових структур. Оптимізацію кількісних показників передбачено здійснити

за рахунок ліквідації до кінця 2005 року військових організацій, які вичерпали бойові можливості, а також з'єднань, частин і установ забезпечення та обслуговування. За рахунок цього у складі Збройних Сил України поступово збільшиться питома вага з'єднань і військових частин постійної готовності.

Крім того, ліквідація зайвих структур, вилучення застарілого озброєння та військової техніки дає можливість збалансувати бюджет Міністерства оборони та наблизити його до загальносвітових стандартів. Так, фінансові ресурси, які вивільнятимуть від скорочення, переорієнтовуватимуть на бойову підготовку військ (сил), проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, закупівлю високотехнологічного озброєння та військової техніки тощо.

Здійснюється оптимізація чисельності Збройних Сил. До кінця 2005 року планується привести загальну чисельність Збройних Сил України до 200 тисяч, з них 160 тисяч становитимуть військовослужбовці. Крім того, з бойового складу Збройних Сил буде вилучено близько 500 танків, 640 бойових броньованих машин, 250 артилерійських систем калібру понад 100 мм, 110 бойових літаків, 50 транспортно-бойових вертольотів.

Однак заходи реформування Збройних Сил не обмежуються лише їх скороченням, закладені передумови щодо їх подальшого розвитку. Переглянуто функції, завдання та чисельність функціональних структур Збройних Сил. Пріоритет надано Об'єднаним силам швидкого реагування, які включатимуть *сухопутний, повітряний та морський компоненти*. Їх функції і завдання повністю відповідають проекту нової Воєнної доктрини, який було обговорено на політичному Комітеті НАТО, де він отримав позитивні відгуки.

На виконання Указу Президента України від 17.04.2002 р. № 2348 “Про Державну програму переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом” у Генеральному штабі Збройних Сил України здійснюють заходи, спрямовані на поступове збільшення у військах (силах) питомої ваги військовослужбовців за контрактом.

Протягом 2002 - першого півріччя 2003 років завдяки підтримці з боку керівництва держави вирішено низку проблемних питань, пов'язаних з поліпшенням умов проходження громадянами України військової служби за контрактом. Зокрема, збільшення у 2003 році рівня грошового забезпечення військовослужбовців на 60 - 70% (залежно від вислуги років) дозволило поліпшити матеріальне становище військовослужбовців і членів їх сімей та стало додатковим стимулом для підвищення престижу військової служби за контрактом.

Завдяки вжитим заходам у 2003 році вдалося знизити плінність військовослужбовців контрактної служби і активізувати роботу щодо відбору та прийняття громадян України на

військову службу за контрактом. Так, за шість місяців поточного року чисельність цієї категорії військовослужбовців у військах (силах) збільшилася на 4,8 тис. осіб.

Станом на 1 вересня 2003 року у ЗС України проходило військову службу за контрактом на посадах рядового, сержантського і старшинського складу 40,9 тис. військовослужбовців, що становить 26% від штатної чисельності солдатів і сержантів.

Але варто зазначити, що на сьогодні поки що не вдалося повністю розв'язати проблему утримання військовослужбовців на військовій службі за контрактом протягом тривалого часу. Нині кількість військовослужбовців, які укладають другий контракт, становить лише 15-20 % від тих, хто укладав перший контракт. Решта військовослужбовців достроково звільняється під час дії першого контракту або відразу після його закінчення.

Така плинність кадрів негативно позначається на згуртованості підрозділів, а відтак і на їх боєготовності, тому що військовослужбовці контрактної служби стають справжніми професіоналами військової справи не раніше ніж через 5-10 років служби, тобто після укладання 2-3 контрактів. З огляду на це дуже важливою проблемою є створення для військовослужбовців таких умов проходження військової служби, що стимулювали б їх до продовження дії контрактів на кілька термінів.

Зазнала змін також військово-кадрова політика.

Так, з метою поступового приведення співвідношення молодших і старших офіцерів у відповідність з середніми кількісними показниками армій країн-членів НАТО вже до 2005 року планується встановити на державному рівні:

фіксовану чисельність офіцерів у кожному військовому званні;

нові мінімальні терміни вислуги у військовому званні, максимальні терміни перебування у військовому званні та граничний вік перебування на військовій службі осіб офіцерського складу.

Крім того, здійснюватиметься поступове переведення складу прапорщиків (мічманів) з окремої категорії до категорії сержантського (старшинського) складу.

При цьому забезпечення необхідності поповнення Збройних Сил молодими кваліфікованими фахівцями та стабільності функціонування системи військової освіти має бути досягнуто шляхом формування щорічного державного замовлення на підготовку військових фахівців.

Успішному проведенню воєнної реформи в Збройних Силах України сприяє застосування механізму *Процесу планування та оцінки сил*. Він базується на досвіді НАТО у галузі оборонного планування та дає можливість країнам-партнерам визначити потреби у реформуванні та допідготовці сил і засобів, виділених для участі в програмі "Партнерство

заради миру", з метою досягнення ними спроможності діяти спільно під час проведення миротворчих операцій із частинами та підрозділами збройних сил різних країн.

У Процесі планування та оцінки сил досягнуто значних успіхів у реалізації Цілей партнерства підрозділами Об'єднаних сил швидкого реагування, а саме:

- у мовній підготовці;
- у підготовці для участі у наземних операціях з підтримання миру;
- у підготовці інженерних підрозділів;
- у застосуванні транспортно-бойових вертольотів;
- у виконанні тактичних прийомів під час дій у морі;
- у комплексній підготовці кораблів до участі в миротворчих операціях у складі багатонаціональних сил тощо.

Збройні Сили України беруть активну участь у заходах програми "Партнерство заради миру". Про це свідчить постійна їх участь у спільних багатонаціональних військових навчаннях. Досвід показує, що саме навчання з миротворчої, пошуково-рятувальної, гуманітарної тематики та заходи, пов'язані з ними, найбільш повно сприяють досягненню сумісності зі збройними силами Альянсу та країн-партнерів. Окрім того, участь у реалізації спільних заходів є найефективнішою формою набуття передового досвіду воєнного будівництва, досягнення практичної взаємодії між військовими компонентами партнерів та сприяє створенню і підготовці ефективних багатонаціональних миротворчих сил.

Беззаперечним свідченням цьому є високий авторитет українських миротворчих сил, завойований ними у світі. Наші співвітчизники під державним прапором України несуть мир і безпеку народам трьох континентів.

На сьогодні у Міністерстві оборони України та Генеральному штабі Збройних Сил України проводиться робота над тим, щоб досягти взаємосумісності у процедурах оборонного планування з відповідними процедурами НАТО. З цією метою Міністерство оборони України розробило та направило на погодження до зацікавлених міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України проект Закону України "Про організацію оборонного планування в Україні".

Значну роль у співробітництві з НАТО відіграє створена під егідою політико-військового керівного комітету НАТО *Спільна робоча група (СРГ) Україна-НАТО* з питань воєнної реформи, що сприяє ефективному та взаємовигідному співробітництву з Альянсом.

Напрацьовані в ході проведення засідань СРГ рекомендації практично використовуються під час коригування заходів Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року та Плану дій Україна-НАТО.

Цілеспрямована діяльність Збройних Сил у співробітництві з НАТО допомагає створенню та підтримці сприятливої регіональної воєнно-політичної ситуації навколо України.

Виходячи з проблематики оборонного реформування в Україні, завдань щодо вдосконалення системи оборонного планування, можна визначити деякі перспективи подальшого поглиблення співпраці з Альянсом у цій сфері.

Перше. Найактуальнішим на сьогодні є питання досягнення Національних цілей воєнної реформи. У зв'язку з цим пріоритетним і принциповим завданням, що закладає надійний фундамент для подальшого просування реформ, є повна інтеграція Процесу планування та оцінки сил у національну систему оборонного планування.

У свою чергу такі зміни зумовлюють внесення відповідних коректив та доповнень до низки концептуальних документів, що визначають перспективи реформування та розвитку української армії.

На нашу думку, цьому сприятиме прийняття Верховною Радою України Закону України “Про організацію оборонного планування в Україні”.

Друге. У центрі нашої уваги постійно залишається реалізація “пілотного” проекту з мовної підготовки. Наказом Міністра оборони України визначено перелік посад, для яких вивчення та володіння англійською мовою є обов’язковим. Досягнуто домовленості з Міністерством оборони США щодо обладнання лінгафонного класу в Генеральному штабі ЗС України для вдосконалення знання та вивчення англійської мови.

Третє. Враховуючи зарубіжний досвід, передбачається реформувати відповідно до стандартів НАТО (“**Ж**” - **структура**) органи управління деяких частин та підрозділів до бригади включно. У першу чергу тих, що визначені для спільних дій з військовими структурами НАТО під час проведення спільних миротворчих операцій.

Четверте. Основними завданнями співробітництва Міноборони з НАТО в сфері стандартизації на технічному рівні є вивчення та поступове впровадження, за необхідністю, угод зі стандартизації для забезпечення визначеного рівня взаємосумісності підрозділів збройних країн-членів НАТО та України, зокрема це стосується процесів й процедур управління військами, їх тилового та матеріально-технічного забезпечення, забезпечення якості озброєнь та інших предметів постачання.

Нині в рамках щорічної Індивідуальної програми партнерства України з НАТО ми маємо змогу шляхом селекції та виконання визначених заходів забезпечити фахову підготовку офіцерського складу ЗС України на рівні, який відповідає стандартам Альянсу.

Загалом військове співробітництво України з НАТО та потенціал його нарощування у деяких випадках перебільшують можливості окремих членів Альянсу та більшості кандидатів. Разом з тим ми не ставимо за мету сліпе копіювання досвіду реформування збройних сил країн-членів НАТО. Впровадження в життя програми перетворень у галузі безпеки і оборони є суто українською прерогативою. Проте досвід НАТО, особливо, що стосується проведення Оборонного огляду, певним чином сприяє уникненню помилок та чіткому спрямуванню наших зусиль. Так, велику допомогу в будівництві національного війська нам надав безцінний досвід реформування збройних сил інших держав, насамперед таких як Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Німеччина, Польща. Його врахування дало нам змогу проводити заходи з реформування власних Збройних Сил у стисліші терміни і з меншими помилками та витратами. Але жоден елемент зарубіжної практики не був нами запозичений без попереднього всебічного аналізу, а сам підхід до формування моделі Збройних Сил України ґрунтувався на синтезі власних напрацювань та досвіду інших країн.

Проблем і питань, які супроводжують процес реформування Збройних Сил України, надзвичайно багато, але головне те, що через комплекс пріоритетних напрямів та шляхів щодо їх реалізації чітко проглядається реалістичність досягнення загальної мети реформування національних Збройних Сил - створення сучасних, боєдатних Збройних Сил України, які спроможні якісно виконувати покладені на них завдання, ефективно функціонувати в умовах поглиблення демократичних процесів, відповідати реальним економічним можливостям держави щодо їх забезпечення, здатні оперативно трансформуватися до змін форм і способів ведення збройної боротьби та інтегровані до військових структур Північноатлантичного альянсу.

Узагальнюючи, можна зазначити, що сьогодні ми вже досягли стабільності і керованості процесом військового будівництва. На черзі складний і тривалий процес - реалізація курсу на повномасштабну інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур безпеки та співробітництва. Що ж, для цього у нас є реальні можливості і бажання. Адже Україна неодмінно розглядає себе невід'ємною частиною євроатлантичної спільноти.

О.Ф. БСЛОВ

ОБОРОННИЙ ОГЛЯД ТА ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У своєму виступі я зосереджу увагу на цілях і завданнях Оборонного огляду в Україні, напрямках і проблемах законодавчого забезпечення реформування її Збройних Сил, деяких історичних особливостях цього процесу та його перспективах.

Багато учасників конференції, передусім наші іноземні колеги, добре володіють специфікою обговорюваної теми. Свідченням тому є цінні поради і консультації, які отримало від останніх політичне керівництво держави, її Збройні Сили та експерти міністерств і відомств, безпосередньо залучені до проведення заходів Оборонного огляду.

Разом із тим, не можу не висловити деякі загальні тези щодо шляхів досягнення цілей і завдань Оборонного огляду в Україні.

По-перше, вважаю важливим ще раз почути ваші міркування і зауваження з цього приводу, що, безумовно, буде корисним для практичної роботи.

По-друге, розглядаю це як ще одну можливість інформувати українську громадськість про напрями вирішення питань, від яких залежить національна безпека України і, підкреслюю, безпосередні життєві інтереси кількох мільйонів її громадян — військовослужбовців, членів їхніх родин, працівників оборонно-промислового комплексу тощо.

Відомо, що Оборонний огляд є інтелектуальною аналітичною оцінкою стану Збройних Сил, інших військових формувань з метою подальшого приведення їхньої структури і завдань у відповідність як до вимог ефективної протидії існуючим та передбачуваним загрозам у воєнній сфері, так і до економічних можливостей держави.

Започаткований Указом Президента України від 4 липня 2003 року № 565, Оборонний огляд вперше здійснюється в нашій державі. Його проведення безпосередньо покладено на утворену Указом Президента України від 14 квітня 2003 року № 319 Державну комісію з питань реформування, розвитку Збройних Сил України, інших військових формувань, озброєння і військової техніки, а контроль за виконанням - на Секретаря Ради національної безпеки і оборони.

Голова Державної комісії – прем'єр-міністр України затвердив Перелік основних заходів проведення Оборонного огляду, які мають бути завершені у червні 2004 року. Для їх

виконання в усіх причетних до проведення Оборонного огляду міністерствах і відомствах, у тому числі цивільних, утворено відповідні Робочі групи, проведена їхня науково-методологічна підготовка.

Хотів би відзначити вагомий внесок в останнє керівного складу і фахівців Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, професорсько-викладацького складу Національної академії оборони України.

Підготовлено також нормативно-правову базу безпосереднього залучення іноземних експертів до здійснення заходів Оборонного огляду, тобто до чутливої для кожної країни сфери оборонного планування.

Низку практичних напрацювань Робочих груп розглянула Державна комісія і нині їх готують для внесення на ухвалення Ради національної безпеки і оборони України та Уряду. Зокрема, на засіданні 11 вересня поточного року розглянуто проекти таких базових для проведення Оборонного огляду документів, як:

перелік потенційних загроз воєнній безпеці України у перспективі до 2015 року;

пропозиції щодо завдань Збройних Сил України та інших військових формувань у галузі оборони;

план-проспект Стратегічного оборонного бюлетеня на період до 2015 року;

заходи щодо соціального захисту військовослужбовців, які звільнятимуться в процесі реформування і розвитку Збройних Сил України.

Виконання заходів і підсумки Оборонного огляду мають стати також важливою складовою політико-правового механізму імплементації національних цілей України в сфері воєнної реформи, визначених у Плані дій Україна-НАТО та відповідному Цільовому плані на 2003 рік. Заходи Оборонного огляду стануть істотним чинником розвитку демократичних цивільно-військових відносин у нашій країні хоча б через те, що більшість його документів, наприклад, Стратегічний оборонний бюлетень, будуть відкриті для громадськості як в Україні, так і поза її межами.

Зазначене дозволяє розглядати Оборонний огляд як акт стратегічного політичного планування національного рівня, який, окрім галузі безпосередньо оборонної політики, охоплюватиме сфери зовнішньої політики, зокрема, участі України у глобальних і регіональних системах забезпечення національної безпеки, участі її Збройних Сил у миротворчій діяльності, а також суттєві складові соціальної, економічної, науково-технологічної політики держави на початку XXI століття.

Безперечно, ви погодитеся з тим, що в одному виступі неможливо висловитися навіть щодо напрямів законодавчого забезпечення діяльності держави у цих сферах у перспективі на 15 років нового століття. Зупинюся лише на головному.

Наш з вами колега, один із відомих канадських фахівців вважає, що політичний аналіз і прогноз має спиратися на достатнє історичне розуміння питань і проблеми. Тому зверну увагу присутніх на деякі історичні особливості законодавчого забезпечення оборонної політики в Україні, які, на мій погляд, дозволять її доброзичливим критикам глибше зрозуміти саме українську специфіку, особливо у перші роки незалежності.

Протягом ХХ століття в Україні було реалізовано кілька політико-правових моделей забезпечення її національної безпеки, у тому числі і воєнної політики. Зокрема, Статут про державний устрій, права і вольності Української народної республіки (Конституція УНР) від 28 квітня 1918 року, як, до речі, і Конституція Української Соціалістичної Радянської Республіки від 14 березня 1919 року, передбачали існування власних Збройних Сил і проведення суверенної оборонної політики тощо.

Відомо, що зазначені суверенні права національної держави були частково втрачені у 1929 році (Конституція УССР від 15 травня 1929 року), а остаточно - у 1937 році (Конституція УРСР від 30 січня 1937 року), коли вони були делеговані виключно до відання СРСР відповідно до ст. 14 Конституції СРСР 1937 року.

Маємо наочне свідчення того, що протягом принаймні 60 років ХХ століття Україна не лише була позбавлена необхідності мати власні Збройні Сили, а й розвивати, на відміну від інших сфер правовідносин, теоретичні і прикладні дослідження у галузях права та державного управління. Зовсім інша ситуація складалася у колишніх соціалістичних країнах Європи, які увійшли у нові часи з достатнім політичним, інтелектуальним та управлінським потенціалом у галузі національної безпеки і оборони.

Бачимо український приклад специфічної риси пострадянських держав, що значно відрізняє їх від постсоціалістичних країн. Одним із наслідків стала, за оцінками фахівців, недостатня системність, певна декларативність і аморфність українського законодавства у сфері національної безпеки і оборони на початку 90-х років. Зверніть увагу, що такий засадничий документ, як Концепція національної безпеки, розробку якої було розпочато у 1992 році, ухвалила Верховна Рада України у січні 1997 року, а Воєнна доктрина, положення якої мали впливати із Концепції, у 1993 році.

Ці приклади дозволяють також зрозуміти обставини, за яких в українському політикумі на початку 90-х років минулого століття виникли суперечливі уявлення щодо шляхів вирішення питань національної безпеки і оборони. На мою думку, усвідомлення

небезпеки збереження такого стану речей чинним Президентом України зумовило його ініціативу взяти на себе відповідальність. Нагадаю, що найбільш принципові і невідкладні питання, зокрема, рішення щодо утворення Ради національної безпеки і оборони України, реформування її Збройних Сил та інших складових Военної організації тощо, приймав Глава держави.

Останнім часом ситуація якісно змінюється. На політичному рівні зростає розуміння солідарної відповідальності Президента, парламенту і уряду за стан справ у галузі національної безпеки і оборони, в структурах Военної організації держави і її чільній ланці - Збройних Силах України. Суттєво збільшилася і кількість висококваліфікованих фахівців-правознавців і управлінців, спроможних інтелектуально забезпечити відповідну законодавчу роботу.

У цьому контексті не можу не згадати добрим словом спільну науково-освітню програму 1997-2000 років Ради національної безпеки і оборони України і Гарвардського університету США, і мені приємно бачити у цій залі її організаторів і учасників.

Наявні позитивні зміни у результатах роботи попередньої сесії Верховної Ради України (лютий - липень 2003 року), яка ухвалила закони “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання (щодо нерозповсюдження зброї масового знищення)”, “Про боротьбу з тероризмом”, “Про основи національної безпеки”, “Про демократичний цивільний контроль над Военною організацією і правоохоронними органами держави”, “Про Державну прикордонну службу України”.

Користуючись нагодою не можу не підкреслити конструктивну позицію і роль профільного парламентського комітету і його керівника. Наявні позитивні тенденції дозволяють сподіватися, що взаємодія гілок влади у розв’язанні проблем реформування і розвитку Збройних Сил може стати одним із чинників політичної консолідації українського суспільства. У цьому контексті я підтримую тезу голови профільного парламентського комітету про сутність законодавчої роботи, яка полягає у мистецтві інтегрувати, об’єднувати різні політичні позиції під час розв’язання проблем.

Повертаючись до Оборонного огляду, нагадаю, що його результатом має стати затверджений на найвищому державному рівні комплекс системних законодавчих, нормативно-правових, організаційних та інших заходів у сфері забезпечення воєнної безпеки України, які визначають:

потенційні виклики і загрози національній безпеці України у воєнній сфері у перспективі до 2015 року;

відповідну оптимальну модель протидії цим загрозам і викликам, тобто модель Воєнної організації держави з чітким розподілом функцій і завдань між її складовими (структурами);

оптимальний рівень ресурсного (фінансового, матеріально-технічного, людського тощо) забезпечення оборонної політики держави і структур її Воєнної організації;

цільові програми структурної перебудови складових Воєнної організації на перехідний період та середньо- і довгострокову перспективи, включно програми розвитку і модернізації озброєнь і військової техніки.

Досягнення зазначених нових стратегічних цілей і орієнтирів реформування Воєнної організації держави загалом і Збройних Сил зокрема вимагатиме відповідного законодавчого забезпечення у вигляді міжнародно-правових актів, законів, рішень Ради національної безпеки і оборони України, указів Глави держави, нормативно-правових документів Кабінету Міністрів України.

На мою думку, предметніше про них можна буде вести мову по мірі виконання заходів Оборонного огляду, але вже сьогодні можна із впевненістю стверджувати, що значних змін зазнають такі засадничі акти законодавства, як Воєнна доктрина України, Закони “Про оборону України” та “Про Збройні Сили України”, про що сьогодні вже йшлося.

Саме вони мають закласти підвалини політико-правових механізмів системи ефективної та гнучкої протидії новим викликам і загрозам воєнній безпеці України, яка враховувала б також невтішну, але реальну тенденцію до посилення питомої ваги воєнного чинника у зовнішній і внутрішній політиці національних держав.

Серед причин останньої - усім зрозуміла нагальна необхідність протидії тероризму. У міжнародному контексті тероризм сьогодні розглядається як один із способів ведення війни, який водночас має суттєві внутрішні коріння. Зрозуміло, що Воєнна організація в цілому і Збройні Сили України в тому числі на законодавчому рівні мають бути всебічно адаптовані до виконання відповідних завдань.

Концептуальні параметри законодавчого забезпечення реформування Збройних Сил на період до 2015 року вже закладено в ухваленому Верховною Радою в червні 2003 року Законі “Про основи національної безпеки України”.

Відповідно до цілей Оборонного огляду, завдання законодавчого забезпечення реформування Збройних Сил України мають відповідати таким вимогам:

максимально сприяти підвищенню боєздатності існуючих видів (сил) Збройних Сил та утворенню на їхній основі нової моделі армії взірця 2015 року, придатної до застосування в умовах воєн шостого покоління;

забезпечити відповідні обсяги фінансових, матеріальних та інших видів ресурсів з урахуванням реальних можливостей держави;

реально підвищити соціальний статус військовослужбовця;

сприяти подальшому розвитку цивільно-військових відносин;

відповідати правовим нормам і підходам країн Європейського співтовариства, з яким Україна гармонізує своє національне законодавство, а також держав Євроатлантичної спільноти.

Акти законодавства з питань реформування Збройних Сил, на моє переконання, мають утворити дієві механізми досягнення конкретних, і, підкреслюю, прагматичних цілей державної політики у цій сфері та ефективні засоби контролю і відповідальності.

Закон “Про основи національної безпеки України” створює для цього необхідні передумови. Зверну увагу присутніх, що його друга стаття (“Правова основа національної безпеки”) розширює і конкретизує конституційні повноваження Президента України у сфері національної безпеки і оборони, у тому числі в питаннях воєнного будівництва.

Зокрема, Главі держави надається право затверджувати Стратегію національної безпеки та Воєнну доктрину України, які є обов’язковими для виконання, а також доктрини, концепції, стратегії і програми, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи воєнного будівництва. У зв’язку з цим цілком об’єктивно підвищується значення і роль такого координуючого органу президентської гілки влади, як Рада національної безпеки і оборони України.

Хотів би висловитися щодо тих проблем законодавчого забезпечення реформування Збройних Сил України, вирішувати які необхідно найближчим часом, оскільки вони становитимуть базу для моделі української армії зразка 2015 року.

Відповідно до доручення Президента України, корегується ухвалена у 2000 році Державна програма реформування і розвитку Збройних Сил України у напрямі підвищення їх боєздатності, утворення тривидової структури Збройних Сил, розвитку Об’єднаних сил швидкого реагування (ОСШР) тощо. На думку фахівців, саме ОСШР стануть базою для моделі Збройних Сил зразка 2015 року.

Підставою для таких очікувань є, зокрема, те, що у 2003 році помітно поліпшилося бюджетне фінансування поточних потреб Збройних Сил України. Це сприяло в пріоритетному забезпеченні заходів з підвищення боєздатності органів управління, з’єднань, військових частин та підрозділів Об’єднаних сил швидкого реагування, рівня виконання планів і програм бойової підготовки визначених до складу ОСШР військових організацій Сухопутних військ, Військово-Повітряних і Військово-Морських Сил.

За дорученням Президента України відпрацьовуються пропозиції щодо поетапного скорочення штатної чисельності Збройних Сил на період до 2006 року. Не можу вести мову про конкретні обсяги і темпи, бо солідарний з міністром оборони у тому, що про це можна говорити лише тоді, коли матимемо реальні обсяги і джерела фінансово-ресурсного забезпечення цього процесу з тим, щоб не допустити погіршення боєздатності Збройних Сил, рівня соціального захисту і адаптації до цивільного життя військовослужбовців та членів їх родин.

Зарубіжний досвід переконливо свідчить, що на період реалізації таких заходів неодмінно мають збільшуватися загальні бюджетні видатки на оборону. Фахівці підкреслюють при цьому необхідність фінансування витрат на реформування Збройних Сил переважно із загального фонду державного бюджету, істотно зменшуючи питому вагу видатків спеціального фонду. Вітчизняні і зарубіжні експерти, зокрема із країн НАТО, також акцентують увагу на небезпеку недооцінки можливих негативних соціально-політичних наслідків скорочення, і до цих порад варто прислухатися.

Відповідна робота ведеться. Можливо, потрібно буде приймати і окремі закони. Опрацьовується, наприклад, пропозиція керівника профільного парламентського комітету, висловлена на останньому засіданні Державної комісії, щодо доцільності розробки і прийняття окремого закону під умовною назвою “Про скорочення Збройних Сил України”. Фахівці Робочої групи Державної комісії висловили пропозицію щодо вивчення можливості застосування спеціальних програм соціального захисту військовослужбовців в умовах істотного скорочення Збройних Сил, аналогічних, наприклад програмі “Стимулювання до дострокового звільнення” (У8Г), яка діяла у США в 1991-1994 роках.

Користуючись нагодою, прошу керівництво профільного комітету Верховної Ради підтримати пропозиції Робочої групи Державної комісії і під час опрацювання проекту Державного бюджету на 2004 рік та наступні роки визнати захищеними такі статті видатків на оборону, як:

- закупівля озброєнь та військової техніки Міністерством оборони України;
- прикладні дослідження у сфері оборони держави;
- витрати за програмою реформування та розвитку Збройних Сил України;
- трансфerti місцевим бюджетам для передачі надлишкової житлово-комунальної інфраструктури Збройних Сил до місцевих органів влади, а також кошти на здійснення компенсаційних виплат, пов'язаних з виплатою податків на доходи фізичних осіб.

Ми вважаємо, що такі можливості дає Бюджетний кодекс України.

І насамкінець. На мою думку, у подальшому законодавчому забезпеченні реформування Збройних Сил України настав час визначити конкретні параметри співвідношення економічної доцільності та інтересів національної безпеки України у широкому її розумінні та прийняти необхідне політичне рішення. Уявляється, що ініціатива у постановці цього питання має бути за Президентом України, а Уряд і Верховна Рада мають нести солідарну відповідальність за наслідки такого спільного політичного рішення.

РОЗДІЛ 3

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ І НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Іоан ПАСКУ

ЗБАЛАНСОВАНЕ РЕФОРМУВАННЯ ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ РУМУНІЇ

Будь-яка оборонна політика обов'язково пов'язана з проблемою балансування між внутрішніми та зовнішніми зобов'язаннями й обмеженнями, між правилами міжнародної безпеки й внутрішньою політикою країни, загальними завданнями і воєнними структурами, цілями та ресурсами.

Але це цілком позитивне явище, що дає змогу здійснити перехід від політики як такої до конкретного політичного курсу й від стратегії до реального планування.

Це передумови реформування систем безпеки та оборони Румунії. У своєму виступі я намагатимусь дати відповідь на запитання, як внутрішні та міжнародні параметри нашого реформування поєднуються у конкретних курсах дій та перспективних планах.

Розглянемо три найважливіші пункти, що вимагають збалансованого підходу: *по-перше* – політична реформа поряд з воєнною; *по-друге* – внутрішній перехідний період поряд з новою системою управління оборонною системою; й *по-третє* – розширення НАТО поряд з реформуванням оборонної системи.

Перший пункт вимагає більш глибокого дослідження міжнародних та внутрішніх змін у сфері безпеки.

Перехід після закінчення “холодної війни” від колективної оборони до колективної безпеки сприяв розвитку тих напрямів оборонної сфери, які раніше не охоплювались: оборонної дипломатії, багатостороннього партнерства та миротворчих операцій.

Новий підхід до безпеки, який сформувався після подій 11 вересня 2001 р., змусив нас іще раз переглянути оборонну політику у двох взаємопов'язаних напрямках. Комплексні загрози від тероризму загалом і зокрема держав, що викликають занепокоєння та розповсюдження ядерної зброї, вимагали всеохоплюючого аналізу діяльності всіх внутрішніх оборонних відомств Румунії. Результатами цього аналізу стало подолання

бюрократичної інертності та створення нових систем співробітництва органів національної безпеки. Це один із вирішальних чинників у реформуванні сектору безпеки.

Крім того, ми усвідомили, що недостатньо обмежуватись рамками лише південно-східноєвропейського або європейського підходу до оборонної політики. Оскільки загрози стали глобальними, наш політичний курс має бути спрямований на знаходження власної політичної ніші у глобальному середовищі.

Відповідно змінилися і воєнні цілі. Від політики утримування від ворожих дій та територіальної оборони ми перейшли до поєднання м'якого запобігання й стабілізації ситуації на Балканах та превентивних антитерористичних операцій у Кандагарі. Нині ми беремо участь у проведенні двох унікальних операцій з розбудови держав та реконструкції в Афганістані та Іраку.

Відповідно ми впровадили стратегічний оборонний огляд, адже нові завдання мають виконувати нові силові структури – компактніші, гнучкіші, здатні до швидкого розгортання й взаємодії та спроможні виконувати комплексні завдання під час важких операцій далеко за межами національної території. У результаті ми усвідомили, що не залишилося жодного військового завдання, яке можна було б доручити призовній частині особового складу, й вирішили у цьому році повністю професіоналізувати наші збройні сили.

Професіоналізація армії має дві взаємопов'язані цілі:

по-перше, експедиційна роль збройних сил, тобто їхнє застосування поза власною територією, сприяє позбавленню поняття національної оборони такої риси, як територіальність, й вимагає залучення професіоналів для виконання дедалі складніших спеціалізованих завдань;

по-друге, ми маємо враховувати еволюційні зміни у воєнній сфері, які стали наслідком стрімких суспільних змін, що відбувалися після 90-х років ХХ ст. Якщо раніше військовий призов був історичною традицією наших збройних сил, то сьогодні у масовому менталітеті спостерігається зворотна тенденція, коли понад 60% молодих людей не зацікавлені у службі в армії.

Другий пункт. Нині ми розпочали процес внесення змін до конституції, які повинні відображати нові тенденції внутрішнього реформування нашої держави. Поступові зміни, що відбуваються у політичному житті, дають змогу поліпшити зв'язок між державою й суспільством, удосконалити системи центрального та регіонального управління. Ми вже визначили нові, більш ділові та практичні моделі управління.

Вирішальним моментом є пошук коштів на реалізацію планів, усі присутні чули жарти про міністра фінансів. Але вони ніяк не стосуються отримання ресурсів на реформування. Адже управляти ресурсами набагато складніше ніж просто їх витратити.

Починаючи з 2001 року, Міністерство оборони впровадило нову систему планування, програмування та складання бюджету, яка дозволяє фінансувати багаторічні проекти реструктурування і модернізації. Асигнування коштів на конкретні програми є єдиним шляхом забезпечення необхідного рівня готовності для відповіді на загрози та можливості швидко пристосуватися до нових потреб й вимог оборонної сфери. Таким чином це безпосередньо впливає на процеси адаптації як до нових тенденцій у сфері технологій, так і до нової ролі збройних сил.

Вважаю, що оборонне управління відіграє роль каталізатора у внутрішньому реформуванні держави. Контрольована військовими система розподілу бюджетних коштів на фінансування конкретних програм сприяє формуванню нових поглядів на проектне управління на урядовому рівні.

До того ж, інші внутрішні війська (від поліції до жандармерії) нині вивчають нашу модель професіоналізації, щоб використати її для реформування власних систем управління особовим складом.

Й останній, *третій*, але не менш важливий чинник: зміна партнерського статусу на повне членство в НАТО також впливає на формування нового курсу в оборонній політиці. Відповідність реформ курсу на розширення НАТО означає цінування залучення нашої держави до колективної системи безпеки та військового планування.

У збройних силах мають відбутися концептуальні та психологічні зміни.

Йдеться про те, що держава захищає свій повітряний простір разом з союзниками, інтереси її безпеки об'єднані у спільну трансатлантичну політику, а значна частина збройних сил країни перебуває під командуванням НАТО. Йдеться про вступ до довгоочікуваної спільноти з захисту безпеки, закони якої сформовані в рамках власної оборонної політики держави.

Після Празького саміту реформування нашої оборонної системи проводиться узгоджено з реформуванням НАТО, визначаючи нові можливості та нові зв'язки.

Розширення НАТО вимагає нашого внеску до трансатлантичної системи безпеки. Нині ми переосмислюємо своє місце та свою стратегічну роль в Альянсі, враховуючи посилення акценту на виконанні саме військових завдань.

Інтеграція до НАТО передбачає багатоаспектне реформування, що базується на оборонній політиці.

У нашому стратегічному оборонному огляді ми врахували нові потреби НАТО щодо створення Сил швидкого реагування, здатних до розгортання, утримання та самозахисту в будь-який час та на будь-яких територіях для захисту наших власних інтересів або інтересів наших союзників.

Але ми приділятимемо увагу й іншим ключовим галузям: перегледаємо наше законодавство, яке має враховувати вимоги щодо розташування союзних сил на румунській території та її перетинання; створюємо законодавче і політичне планування щодо залучення наших збройних сил до участі у військових операціях.

Насамкінець хочу сказати, що оборонна політика має дворівневу структуру, що створюється у рівновазі міжнародних і внутрішніх компонентів, які сполучаються між собою та посилюють один одного.

Ця структура вимагає узгодженості й своєчасного планування. Виконання будь-яких зобов'язань стає неможливим без твердих внутрішніх засад для воєнного реформування, як неможливою є й реалізація оборонної реформи без розуміння нового значення оборони у сучасному глобальному середовищі.

Ян ТРАПАНС

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОЇ І НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПОГЛЯД З КРАЇН БАЛТІЇ

Тема мого виступу торкається досвіду країн Балтії, погляду з країн Балтії. Отже, чим може бути для Вас цікавий досвід країн Балтії у сфері оборонного реформування? Прослухавши мій виступ, Ви, можливо, зробите висновки й знайдете для себе щось цінне. Попередні виступаючі вже окреслили, в цілому та детально, проблеми, що стоять перед Україною. У своєму виступі я перш за все говоритиму про оборонне реформування, збройні сили, їх чисельність, структуру та завдання. За їхнім прогресом стоїть низка окремих етапів розвитку сфери безпеки. На прикладі держав Балтії можна зрозуміти, що саме я маю на увазі під *окремими етапами*. У 1991 році всі три Прибалтійські країни повернули собі свою незалежність. Вони мали чіткий намір та бажання встановити парламентську демократію та розвинути ринкову економіку. Крім того, необхідно було створити власні збройні сили під цивільним демократичним контролем, що захищатимуть національні інтереси, та розширити співробітництво між державами Балтії. Це жодним чином не було пов'язано з НАТО. Варто згадати, що рішення про розширення було прийнято країнами НАТО та Європейського союзу лише три роки потому. Держави Балтії, країни Центральної Європи і тепер Україна воліли змінити свою політичну та економічну структуру, тому що вони самі так вирішили, а не через поради або вказівки з Брюсселя.

У 1994 році розпочалося розширення НАТО на Схід. НАТО розробляє нові програми та пропозиції. Серед них: Дослідження про розширення, Партнерство заради миру, План дій щодо вступу в НАТО, і, звичайно, План дій Україна-НАТО. Усі ці програми впроваджуються одна за одною майже без попереднього оповіщення. Крім того, можна згадати про інші, не зазначені у статті 5 місії, – операції в Косові – які, безперечно, не можна було передбачити у 1994 році. Сьогодні ми також спостерігаємо за конфліктами в Афганістані та Іраку, без участі НАТО на цей період, але можливість втручання НАТО у майбутньому не виключається.

Погляньмо на все це з точки зору стратегії. Існує найважливіший документ НАТО – Стратегічна концепція, яка є одночасно політичним та військовим документом. Протягом років було багато Концепцій НАТО. Серед останніх – Концепція, прийнята у 1991 році,

потім – у 1999, і, імовірно, ще одну буде прийнято у найближчі роки. Держави Балтії та Україна – країни, які не є членами НАТО, але прагнуть вступити до Альянсу або співпрацювати з ним, мають брати до уваги всі стратегічні рішення НАТО й враховувати їх, здійснюючи реформування сектору безпеки та оборони. Хто здійснює ці реформи? Уряд, міністерства, перш за все Міністерство оборони та Міністерство внутрішніх справ, але значна роль належить Міністерству закордонних справ, адже реформування у сфері оборони та безпеки країн, у минулому втягнутих у “холодну війну”, має міжнародне значення. Дуже незначною, на перший погляд, здається роль Міністерства культури. Але, з іншого боку, у країнах, де значна кількість населення належить до національних меншин, вирішення питань внутрішньої безпеки вимагає уваги саме Міністерства культури. Однак у своєму виступі я зупинюся на роботі Міністерства оборони, адже це сфера, з якою я добре обізнаний.

Я привіз із собою документ, назва якого “Міністерство оборони, Республіка Латвія. Звіт міністра у парламенті про Державну оборонну політику та розвиток збройних сил”. Це документ 2002 року. На сторінці тринадцять цього Звіту ми можемо побачити інформацію про організаційну структуру Міністерства оборони на сучасному етапі. Я зачитаю Вам назви основних організаційних структур: заступник державного секретаря з оборонного планування, йому підпорядковуються департамент міжнародних зв’язків, департамент планування з інтеграції до НАТО, а також окремий інформаційний департамент. Окрім того, ми маємо заступника державного секретаря з постачання та придбання, департамент зв’язків, інформації та технологій, заступника державного секретаря з фінансів та заступника державного секретаря з юридичних справ. Навіть цей короткий перелік департаментів та відділів дає можливість зрозуміти, наскільки структура міністерства визначається міжнародними вимогами. Безперечно, що структури повинні бути не лише добре сплановані загалом, вони також мають ефективно працювати на практиці. І, як я неодноразово чув від незалежних зарубіжних спостерігачів, експертів, які вивчали оборонну підготовку Латвії до вступу в НАТО, структура міністерства насправді працює ефективно.

Всього цього Латвія досягла не лише власними силами, але й завдяки допомозі інших країн. У 1995 році Латвія разом з іншими двома країнами Балтії створила Міжнародну консультативну раду з питань оборони, до складу якої ввійшли дев’ять членів, у тому числі представники НАТО та скандинавських країн. Це були відставні військові високопосадовці та дипломати, які, на прохання міністрів оборони країн Балтії, приїхали до наших країн, щоб допомогти у виконанні різноманітних загальних та специфічних завдань. Раду очолював генерал сер Гарі Джонсон, який незадовго до цього обіймав посаду командувача

Північними союзними силами НАТО, тобто всього північного крила НАТО. Далі я хотів би зачитати рядки зі Звіту про роботу Ради у 1995-1999 роках: “Упродовж минулих чотирьох років Рада виконувала офіційну програму запланованих поїздок, яка в цілому налічувала 59 візитів до трьох країн Балтії. Ця програма також була підтримана неофіційними візитами окремих членів Ради до цих країн. Під час виконання програми Рада тісно співпрацювала з президентськими відомствами, міністрами закордонних справ та оборони, вищим складом оборонних відомств, парламентарями, високими посадовими особами та офіцерами збройних сил. Окрім того, в усіх трьох країнах Рада організувала та брала участь у проведенні міжнародних конференцій та внутрішніх семінарів, заохочувала та підтримувала розвиток неурядових організацій, які працюють у сфері міжнародних відносин”.

Ця цитата допоможе вам скласти уявлення не лише про широкий спектр роботи, виконаної Радою, а й про докладені зусилля у виконанні цієї роботи. Протягом кількох тижнів після створення Ради сер Гарі Джонсон перебував у Латвії та працював з Генеральним штабом країни та Міністерством оборони. Він розробив базову структуру, яка, хоч і зазнала змін у наступні роки, але все ще залишається чинною. Розповідаючи про роботу генерала, я не можу не поділитися з Вами одним з моїх спогадів про ті часи. Одного вечора генерал завітав до мого кабінету. Вигляд в нього був дуже стомлений. Він подивився на мене й сказав: “Ви знаєте, коли я востаннє мав такий важкий робочий день, тоді я був молодим майором”. Присутні тут українські офіцери, які нині є молодими майорами, дуже добре зрозуміють його слова. Ця робота виконувалась на прохання міністра оборони спільно з працівниками міністерства. Розумне використання зарубіжного досвіду, ретельний відбір експертів й залучення їх до роботи у потрібних нам сферах – це ключ до успіху.

Ми підійшли до внутрішнього аспекту оборонного реформування. Кожна нова демократична країна робить початкові кроки: приймає конституцію, закони, концепцію національної безпеки тощо. Але ця юридична та організаційна структура є лише невиразним тлом. Для здійснення реформ потрібні реформатори. Новим демократичним країнам, зокрема Україні та державам Балтії, бракувало компетентності на урядовому рівні, бракувало людей із широкими знаннями у сфері формування та планування оборонної політики. Західні експерти основну увагу приділяли перш за все конституційним та юридичним аспектам демократичного контролю або політичному контролю. Вважається, що встановлення контролю – цивільного, демократичного та парламентського – над збройними силами забезпечить розв’язання всіх фундаментальних проблем. Але навіть найдосконаліші конституційні та правові норми не дають політикам необхідних знань та компетентності. Без достатнього рівня компетентності у Міністерстві оборони, парламенті,

інших урядових органах, без цивільної служби, яка мала б такий же статус як і військова, неможливо створити ефективні цивільно-військові відносини. Міністрів призначають і звільняють, але досвід має залишатися. Залишається штат службовців, переважно цивільних, але також і військових, бо розподіл обов'язків між військовими та цивільними зазнав докорінних змін у Західних країнах. Оборонна спільнота, більша частина якої служить у Міністерстві оборони, також представлена у президентських відомствах, інших міністерствах та парламенті. Необхідним є також високий рівень компетентності неурядових організацій, які, на прохання уряду, надають допомогу там, де вона потрібна. На мою думку, одним із ключових питань у будь-якій країні і в Україні також, одним із найважливіших показників є те, наскільки компетентно й широко парламент, його комітет з питань національної оборони й інші комітети, займаються проблемами оборонної сфери: як вони працюють, чи достатньо вони задіяні у вирішенні цих питань, як часто у своїй роботі вони співпрацюють з цивільним складом Міністерства оборони. Якщо парламентські та міністерські діячі тісно співпрацюють як на офіційному, так і на неофіційному рівні, то в країні створені засади ефективної оборонної спільноти. Якщо ж питаннями оборони в парламенті займається лише одна людина, як у одній з країн Балтії, розмови про демократичний контроль та оборонну реформу є безглуздими.

Дозвольте мені навести як приклад одну зі сфер, про яку згадував у своєму виступі міністр оборони Румунії Паску, - Системи планування, програмування та фінансування (СППФ). Це всеосяжний метод узгодження вимог оборонної сфери з економічними ресурсами на визначений період часу для короткострокового, середньострокового та довгострокового планування. Ви здійснюєте фінансування програми цього року (короткострокове), складаєте програму на наступні три-чотири роки (середньострокове) та плануєте дії на десять-дванадцять років (довгострокове). Оборонне планування вимагає врахування довгострокової перспективи, в той час як бюджет ухвалюється на досить короткий строк. СППФ являє собою комплексний підхід, розроблений у Сполучених Штатах Америки, спрощений у Європі, прийнятий НАТО й нині введений у країнах-кандидатах на вступ до НАТО. Як метод він замінює радянський підхід до планування, який, якщо розглядати лише його воєнний аспект, був логічним та ефективним. Але радянський підхід, заснований на розподілі ресурсів у командній економіці, не діє у демократичних країнах з ринковою економікою. Багато років тому, коли я працював у Міністерстві армії Сполучених Штатів, я брав участь у впровадженні цього методу у Шостій армії Сполучених Штатів. Я сказав би, що СППФ – не лише складна, але й одна з найнудніших тем для розмови. Жодна молода людина – латвієць, естонець чи українець – не

була б у захопленні від СШПФ. Але цей метод повинен стати зрозумілим і його мають засвоїти молоді офіцери та цивільні державні службовці Міністерства оборони, парламенту та президентських відомств.

Цивільні та військові повинні разом працювати над оборонною реформою. Відносини між ними не завжди можна назвати простими. Дозвольте розпочати з загального твердження: у кожній демократичній країні існують розбіжності та напружені стосунки між військовими і цивільними. Це природний стан речей, який є в кожній країні. Пан Крістофер Донеллі, колишній спеціальний радник Генерального секретаря НАТО, охарактеризував цей стан, сказавши, якщо у стосунках військових і цивільних немає напруженості, у країні немає демократії. Я міг би додати до цього: демократія була б, але не було б військових. Можливо, були б люди, які носять форму, але вони не були б військовими у правильному розумінні цього слова. Це варто розуміти.

Ми дуже часто чуємо про встановлення цивільного контролю над військовими. Я маю певні застереження щодо використання терміна “контроль”. Збройні сили мають перебувати під цивільним, демократичним та парламентським контролем. Поняття “контролю” означає постійне спостереження, нагляд та вивчення кожного кроку військових. Я надаю перевагу слову “керівництво”. Професійні військові отримують керівні вказівки щодо стану безпеки, місій та наявних ресурсів від політичних відомств, тобто від парламенту через міністра оборони. Міністр має дуже багато обов’язків. Добре це чи погано, але найбільше часу в нього забирає обґрунтування перед парламентом потреб збройних сил, тобто вирішення бюджетних питань. Це справжня битва за бюджет, у якій міністр має перемогти. Звичайно, погляди міністра і військових на те, які проблеми оборонної сфери є пріоритетними, можуть не збігатись й між ними можуть виникати розбіжності та суперечки, але після того, як Міністерство оборони і Генеральний штаб знаходять спільне рішення у визначенні потреб, міністр стає представником усіх військових у Кабінеті міністрів та парламенті. Він повинен розуміти, представляти, обґрунтовувати й аргументувати потреби оборонної сфери, адже інші міністерства також мають свої вимоги. Однак потреби оборонної сфери необхідно обов’язково узгоджувати з фінансовими ресурсами. Якщо парламент не забезпечує ресурсів, це стає неможливим.

Існують пов’язані поняття прозорості та підзвітності. Прозорість у демократичній системі – це такий стан речей, за якого парламент, політичний орган, який несе відповідальність за схвалення діяльності уряду, має у своєму розпорядженні всю інформацію, необхідну для прийняття правильних політичних рішень. Не варто обмежувати поняття прозорості відносинами між міністерством і парламентом. Підзвітність означає, що

представники Міністерства оборони мають надавати парламенту необхідну інформацію про те, що кошти, надані парламентом збройним силам, було використано за призначенням, а не на інші цілі. У протилежному випадку міністра буде притягнуто до політичної відповідальності й звільнено. Навіть сьогодні у багатьох молодих демократичних державах документи, які у Західних країнах вільно поширюються між цивільними та військовими службовцями, можуть бути секретними. Небажання ділитися інформацією значно ускладнює встановлення тісних зв'язків між діячами оборонного сектору й іншими урядовими органами, засобами масової інформації та суспільством загалом. Перше – це взаємовідносини з іншими урядовими органами. Джеймс Шерр у своєму виступі дуже точно й переконливо говорив про необхідність розповсюдження інформації. Я думаю, що і Латвія, і інші країни Балтії та Україна страждають від недостатнього поширення інформації. Скрізь діє принцип секретності, і всі питання оборони чомусь мають бути засекречені. Мені здається, що якщо інша країна або інша організація, наприклад НАТО, захотіла б отримати цю секретну інформацію про оборону України або Латвії, то, використовуючи сучасні методи електронної розвідки, вона мала б цю інформацію вже через кілька днів. Насправді більшість інформації щодо оборони має надаватись НАТО. Таким чином, інформація залишалась би прихованою, по-перше, від українського суспільства, по-друге, від українського парламенту, і, можливо, від інших міністерств – одне міністерство нічого не знало б про діяльність іншого. Це спадщина старої радянської системи, від якої страждали Латвія, інші країни Балтії, й від якої, мені здається, все ще страждає Україна, - психологічний осад урядової культури, де міжвідомчі та міжміністерські канали зв'язку були дуже вузькими й дуже рідко використовувались, де вниз спускалися лише накази, а нагору надходили потоки громіздкої та незрозумілої документації, де на найвищому рівні високопосадові бюрократи постійно відкладали прийняття рішень; культура, яка вимагала покори замість ініціативи; контролю замість розподілу повноважень; роз'єднання замість співробітництва; секретності замість прозорості.

Дозвольте мені підсумувати вищенаведене, проаналізувавши розробку Концепції національної безпеки. У Західних країнах прийнято визначати стан національної безпеки, зіставляючи зовнішню політику, економічні ресурси та вимоги оборонної сфери. Західні країни визнають, що безпека вже не є лише національною справою, - вона вимагає міжнародного співробітництва. Планування перебуває переважно в руках цивільних діячів, але використовується й досвід військових; обидві сторони добре знають свої обов'язки. Національні стратегії не є секретними; суспільство має право знати її концепції й висувати вимоги до безпеки. Цей підхід дуже відрізняється від підходу до безпеки, що існував за

радянських часів. Концепція безпеки Латвії зазнала багатьох змін, найновіша її версія вийшла у 2001 році. У ній зазначається, що *метою національної безпеки* є захист та збереження суверенітету нації, територіальної цілісності, демократичної, конституційної форми правління, ринкової економіки, національної ідентичності та прав людини. У ній визнається важливість цивільного контролю над військовою сферою. Латвія не погрожує жодній державі, дотримується оборонної позиції й має намір вступити до НАТО. Співробітництво між державами Балтії веде до інтеграції в європейські та трансатлантичні структури. Крім того, існують нові загрози безпеці, які не можна усунути військовими засобами.

У мирний час збройні сили демонструватимуть свою бойову готовність та здатність захищати суверенітет нації. Вони надаватимуть підтримку цивільній владі при виникненні надзвичайних ситуацій. Якщо виникне загроза війни або під час її ведення збройні сили разом з іншими організаціями національної безпеки захищатимуть національну територію, повітряний простір, територіальні води й ключові адміністративні та політичні центри.

Перевіряючи роботу цивільних та військових відомств Латвії під час розробки концепції національної безпеки, Міжнародна консультативна рада з питань оборони у державах Балтії дійшла висновку, що концепція розроблялась та була опублікована в демократичних умовах. Вона стала вираженням орієнтованої на Захід політики національної безпеки. Військові ділилися своїм досвідом, але не впливали на прийняття політичних рішень. Із стратегічною концепцією було добре ознайомлене суспільство, вона обговорювалася та була прийнята парламентом. Латвійські політики, які ухвалюють рішення в оборонній сфері, успішно пройшли важливе випробовування цивільного контролю, воєнного професіоналізму та оборонного планування. Після того, як ми ознайомимося з концепцією національної безпеки України, ми зможемо оцінити роботу української оборонної спільноти, яка тільки створюється.

Джеймс ШЕРР

ПОГЛЯД З ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ: ОБОРОННА РЕФОРМА В УКРАЇНІ І НАТО

Одним із показників моєї скромності є те, що мені подобається нагадувати аудиторії, перед якою я виступаю, що я не доктор Шерр, а просто пан Шерр. Сподіваюсь, що ви дозволите мені скористатися звичним для мене правом виступати як незалежному експерту, чий погляд не завжди відображають погляди Міністерства оборони Великої Британії. До того ж, я сподіваюсь, що ви надасте мені ще одне, нове право: адресувати виступ так само як Україні, так і її партнерам. Чому? Тому що настав час, коли варто наголосити, що процес оборонного реформування в Україні відбувається не у вакуумі. Вже протягом багатьох років партнером України у здійсненні цього процесу є НАТО, відносини з яким були особливими вже за кілька років до укладання Хартії про особливе партнерство у 1997 році. І ці відносини України та НАТО розвиваються не лише у прямому розумінні – як відносини з організацією, структурами та працівниками організації – але й як відносини з країнами-членами НАТО, двосторонні програми співробітництва з якими мають величезне значення. Отже, варто пам'ятати, що члени НАТО не лише очікують від України конкретних дій (а вони мають їх очікувати!), але й самі впливають на розвиток подій в Україні. Цей вплив не завжди цінується, і, навіть якщо цінується, Захід не завжди доходить правильних висновків. Справа в тому, що справжнє реформування в цій країні вимагає не лише подолання технічних та адміністративних труднощів. Це постійна боротьба: боротьба зі способом мислення, з інституційною культурою, з дуже впливовими особами та організаціями, які не зацікавлені у євроатлантичному виборі України. Отже, відносини НАТО з Україною не зводяться до “виховування українців”. Йдеться про забезпечення моральної та практичної підтримки тим, хто має сміливість, а також людям, які її потребують, перебуваючи в обставинах, що роблять їх незахищеними. Якщо НАТО не визнає або визнає лише на словах справжні досягнення України, воно тим самим ослабляє людей, яких мало б підтримувати. І коли ці люди втрачають силу, хтось інший її набуває. У відносинах України з західними і східними партнерами спостерігається велика асиметричність, яку українці дуже добре усвідомлюють. Коли Україна заявляє, що бажає інтегруватися до Європи й стати членом НАТО, Захід відповідає на це висуванням умов. Коли ж Україна заявляє, що бажає зміцнення зв'язків з Росією і Росії це подобається, Україні не висувають жодних умов.

Усе вищенаведене можна вважати передмовою. Які саме сфери в Україні є проблемні? Я не згадуватиму про проблеми воєнно-технічної сфери не через те, що вони не важливі, а

через те, що їх досить часто обговорюють, зокрема під час зустрічей Спільної робочої групи з питань оборонного реформування Україна-НАТО, які відбуваються систематично. Але існують інші важливі проблеми, які не стосуються воєнно-технічної сфери. Дозвольте мені згадати шість сфер, у яких має місце як жорстка боротьба так і просування вперед.

Першою сферою є боротьба у Збройних Силах України проти всеохоплюючого духу війни, який є одним із основних плодів радянської спадщини. Вже протягом років більшість людей визнають, що ключовим питанням для країни є не те, чи загрожують Україні класичні форми агресії, а те, як Україна може бути підірвана зсередини. Окрім того, загрози, що виникли у „війні з тероризмом”, радикально відрізняються від загроз, з якими звикли мати справу Збройні Сили України. Акценти почали зміщуватись – і мають зміщуватись – з виявлення відкритих загроз до виявлення точок тиску та вразливих місць, які можуть бути використані (дуже часто у прихованій формі) для того, щоб підірвати державу зсередини, зруйнувати відносини між владними структурами, і, що навіть гірше, зіпсувати відносини (і довіру) між державою та суспільством. Це одна з тих найважливіших сфер, у яких відбувається боротьба між перспективами та звичним способом мислення.

Другою сферою є боротьба за подальший процес демілітаризації без скорочень у Збройних Силах, безпосередньо підпорядкованих Міністерству оборони України. Демілітаризація має охоплювати силові структури, не підпорядковані Міністерству оборони. У сьогоднішніх виступах пана Горбуліна, пана Крючкова та інших виступаючих ми почули про певний прогрес, якого було досягнуто останнім часом у Державній прикордонній службі та у внутрішніх військах Міністерства внутрішніх справ України. Ця боротьба є життєво необхідною і вона тільки розпочинається. Але вже той факт, що вона є предметом обговорення, свідчить про досягнення певних успіхів.

Третьою сферою є боротьба за знищення міжвідомчих бар'єрів, які заважають спілкуванню, командній роботі, довірі та розвиткові спільної культури безпеки – по-перше, у самих Збройних Силах, Генеральному штабі й Міністерстві оборони; по-друге, у відносинах Збройних Сил з іншими формуваннями, що відповідають за оборону та безпеку. Їй одна з ключових ролей у цій боротьбі належить Національній академії оборони, яка розробляє документ, який стане одним з основних засобів налагодження зв'язків та співробітництва між відомствами: спільний академічний навчальний план. Важливо те, що це сприятиме подоланню існуючих бар'єрів, недовір'я та егоїстичності інтересів окремих відомств.

Четвертою сферою є боротьба за поліпшення якості та збільшення кількості інформації про важливість реформування системи оборони й безпеки, а також інформації про справжні

проблеми та переваги євроатлантичної інтеграції. Ці зусилля мають бути спрямовані на освіту не лише широких мас населення, а й державних та адміністративних структур. У місцевих органах влади й навіть у національному уряді все ще існує невірне розуміння та хибні погляди щодо НАТО та Європейського союзу, а також численні шкідливі стереотипи й багато необгрунтованої підозрливості. Якщо не позбавитись усіх цих вад, страждатиме як координація, так і імплементація державної політики. Як завжди підкреслює Крістофер Донеллі, не армія приєднується до НАТО, а вся країна. Ключовою організацією, яка має працювати над поширенням розуміння й поліпшенням узгодженості в роботі відомств, є очолюваний паном Горбуліним Центр євроатлантичної інтеграції при Адміністрації президента. Але ця організація, як і багато інших, стикається з багатьма проблемами й зазнає тиску. Однією з цих проблем є той факт, що в Україні створюються інші офіційні структури, завданням яких є інтеграція зовсім іншого характеру й абсолютно з іншими партнерами з країн СНД. І, як мабуть розуміють і сам пан Горбулін, і талановиті співробітники очолюваного ним центру, потенціал центру цілком залежить від тих повноважень, які йому надаються. А це, в свою чергу, залежить від визнання цього центру за межами України, в тому числі й НАТО.

П'ята сфера була найяскравіше проілюстрована рішенням України – радикальним і сміливим рішенням – приєднатися до спільноти, яка стала не лише спільнотою взаємної підтримки, а й спільнотою спільного ризику в Євроатлантичному регіоні в сучасному середовищі після подій 11 вересня 2001 року. Вирішальне значення мало рішення України відправити до Іраку бригаду миротворчих сил. Це рішення має дуже важливі наслідки, адже воно демонструє, що Україна стала поборницею війни з тероризмом та радикальним антизахідним фанатизмом. Якщо Україна хоче ввійти до спільноти країн, що поділяють спільний ризик, вона має взяти певний ризик і на себе.

І нарешті, всі ці зусилля мають об'єднатися в одне спільне зусилля - створення практичної, послідовної низки Щорічних цільових планів і, що не менш важливо, впровадження Оборонного огляду. Обидва ці процеси вимагають неабияких зусиль й викликають бурхливу полеміку, й було зроблено все можливе, аби все чітко організувати. Але справжнім випробовуванням та перевіркою цих планів стане їхнє практичне втілення.

Дозвольте мені тепер звернутися до двох не менш важливих сфер, де все ще має місце загрозливий рівень нерозуміння. По-перше, це нерозуміння зв'язку між оборонним реформуванням і політичним та економічним реформуванням. Можливо, когось дуже здивує те, що я це говорю, адже найбільше уваги у Плані дій Україна-НАТО приділяється саме цьому зв'язку. І через те, що План дій є державним документом України, багато

українців вважатимуть своїм правом заявити: “Ми дуже добре розуміємо цей зв’язок”. Але справжні професіонали в Україні знають, що лише незначна кількість людей у країні й незначна кількість осіб, які приймають рішення насправді, розуміють цей зв’язок. Якщо запитати людей, чому Україні потрібні політичні та економічні реформи, відповіддю буде: тому що цього вимагають НАТО та Європейський союз. Це жахлива відповідь. Україна потребує проведення цих реформ заради самої себе. Україна не зможе інтегруватися до євроатлантичної спільноти, доки не відбудеться об’єднання в самій країні. Причинами цього браку внутрішньої єдності є не регіональні або релігійні відмінності. Ці відмінності існують у багатьох провідних європейських країнах. Справжньою причиною слабкості та роз’єднання України є те, що функції її установ порушені, а їхня робота іноді має навіть патологічний характер, - саме патологічний, адже їхні дії часом розохочують людей поводитись законно та відповідально. Без забезпечення виконання контрактів та права власності, без справедливих законів та системи оподаткування, яка сприяла б законній економічній діяльності, Україна не матиме бюджету для проведення вкрай необхідної їй модернізації силових структур. Ці проблеми - невідкладні; їх обговорення та розв’язання потребує максимальної відкритості. Без цього реформування системи оборони та безпеки не просуватиметься.

Другою перешкодою є низка пов’язаних між собою проблем, про які дуже багато чують, але знову ж таки не розуміють: підзвітність, прозорість, відповідальність та ініціатива. Знову ж таки, якщо запитати, чому ці речі такі важливі, найпоширенішою відповіддю буде: бо на цьому наполягає євроатлантична спільнота. І це знову неправильно. Причиною є ефективність. Чому так багато українських державних структур є занадто великими порівняно з євроатлантичними стандартами? Чому виникає враження, що люди в них працюють дуже багато, а роблять дуже мало? Причина у відсутності перерахованих вище якостей. Без прозорості кожен працівник має сам відшукувати необхідну йому для роботи інформацію. Окремі відомства не співпрацюють, бо спілкування між ними майже відсутнє. В Україні, хоча й не настільки, як у Росії, але все одно робиться акцент на адміністративній вертикалі, а не на горизонтальній інтеграції організацій. Горизонтальна інтеграція – це саме те, що дозволяє керівникам та виконавцям – капітанам, майорам, полковникам та їхнім цивільним колегам з різноманітних структур разом працювати, ділитися інформацією й спілкуватися як членам однієї команди. Нині в Україні забагато часу втрачається на пошук інформації, на подолання якихось перешкод. Шість років тому президент Кучма заявив, що безпека залежить від спроможності країни “об’єднатися у

критичний момент”. Як зможе країна “об’єднатися у критичний момент” без розв’язання цих проблем? Це неможливо без відкритості, довіри й передумови довіри – законності.

Цей список досягнень та проблем можна продовжувати. Але замість цього давайте зробимо кілька висновків. Наприклад, якою має бути відповідь НАТО, якщо до середини наступного року Україні вдасться розробити вражаючий Щорічний цільовий план та Оборонний огляд? Вважаю, що відповіді має бути дві. По-перше, НАТО має сказати не дуже популярну й неприємну річ: “Вражаючі плани – це недостатньо. Потрібні базові, прості політичні рішення, які є життєво важливими для переходу від планів до дій”. І на цьому має бути наголошено, адже час для роздумів, досліджень та порад вичерпано. Для того, щоб бути впевненими в Україні, НАТО має переконатись, що Україна нарешті перейшла до конкретних дій. Це не означає, що ці дії вже завтра дадуть вагомий результат, не кажучи про абсолютний успіх через п’ять або навіть десять років. НАТО має побачити справжню відданість цій справі й серію послідовних, продуманих кроків. Два роки тому Румунія та Болгарія нарешті змогли це зробити, і як результат, політика НАТО щодо цих країн змінилася. По-друге, НАТО має звернути увагу на ще більш важливу річ: усе залежить від демократичності у виборі влади у країні – влади, яку визнає демократичною народ України. Але малоймовірно, що ці умови буде виконано, якщо НАТО не діятиме з такою самою рішучістю та ясністю, якої воно вимагає від України. Україна не зможе виконати умов, необхідних для вступу в НАТО, доки НАТО не поставить питання про членство, і перш за все про План дій щодо вступу в НАТО. Обидві умови, про які я згадував, є умовами переходу від планів дій до Плану дій щодо вступу в НАТО. Але якщо справжній успіх у виконанні цих умов не призведе Україну на шлях до Плану дій щодо вступу, євроатлантичний курс України похитнеться й вплив та позиції НАТО у цій країні погіршаться. Отже, як НАТО, так і Україна постали перед серйозними викликами. І, коли Філіп Флурі збере нас наступного разу, дуже цікаво буде оцінити як обидві сторони відповіли на ці виклики.

Фіона ХОУП

ОБОРОННА ПОЛІТИКА, ЗМІНИ У СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ ТА ВИХОВАННЯ ОБОРОННОЇ СПІЛЬНОТИ

Я обіймаю посаду помічника директора Академії оборони Великої Британії і є цивільним державним службовцем Міністерства оборони. Я хотіла б коротко розповісти Вам про той шлях реформування системи освіти в оборонній сфері, який пройшла Велика Британія. Спочатку я розповім Вам про своє навчання й про свій внесок у справу реформування оборонної сфери. Після цього розкажу про Академію оборони Великої Британії, про деякі нещодавні зміни в ній, а також про плани на майбутнє.

Спершу про моє навчання. Уряд Великої Британії проводить спеціальну програму післядипломного навчання для цивільних державних службовців. Її мета – допомогти людям з великим потенціалом швидко зробити корисний внесок. Після закінчення університету я пройшла це навчання у Міністерстві оборони. Обіймаючи протягом п'яти років різні посади у Міністерстві оборони, я познайомилася з роботою Міністерства. Крім того, я дуже багато довідалася про Збройні сили. У минулому цивільні державні службовці, такі як я, зберігали дистанцію у відносинах з військовими, результатом чого був брак спілкування, взаєморозуміння та довіри. Тепер усі ми працюємо як одна команда. Ми маємо навчитися працювати у команді, адже це вміння не приходить саме по собі. Ще на початку своєї кар'єри я шість тижнів провела на авіаносці військово-морських сил Великої Британії. Подорожуючи на воєнному кораблі з Сінгапуру до Японії, я довідалась про британські військово-морські сили те, про що я ніколи не довідалась б, сидячи у своєму кабінеті в Лондоні. До того ж, протягом року я працювала у штаб-квартирі армії. Завдяки цьому досвіду я відчула велику повагу до воєнної спільноти британських Збройних Сил. Окрім того, я зрозуміла, що мої навички аналізу та спілкування можуть допомогти у роботі моїм військовим колегам та цивільним державним службовцям. Моїм обов'язком було вдосконалювати свої навички для того, щоб зробити якомога більший внесок в оборонну сферу країни.

Тому після п'яти років роботи в Міністерстві оборони я звільнилась, влаштувавшись на роботу до провідної у світі фірми консультування з питань управління - McKinsey & Company. Моєю метою було отримання бізнесових навичок, так необхідних Міністерству оборони. Британський уряд дедалі частіше звертається до приватних компаній для надання населенню численних послуг. Послуги приватних компаній можуть бути набагато

дешевшими, а якість – кращою. Але багато державних службовців майже не мають інформації про роботу приватних компаній та про приватний бізнес взагалі. Вони не знають, як вести це партнерство між державними та приватними компаніями. Я не хотіла ані залишатися необізнаною, ані бути аматором. Отже, я залишила роботу в Міністерстві оборони, аби набути досвіду в бізнесі.

У квітні цього року я повернулася до Міністерства оборони, щоб допомогти директорів Академії оборони провести в нашій країні модернізацію освіти в сфері оборони. Нині мій набутий у бізнесі досвід сприяє модернізації оборонної сфери держави.

Тепер кілька слів про Академію оборони. До її складу входять три об'єднані коледжі: Королівський коледж оборонного навчання, Об'єднаний коледж навчання особового складу збройних сил та Королівський військово-науковий коледж. Ці коледжі забезпечують післядипломну освіту та навчання для службовців збройних сил.

Мені хотілося б трохи розповісти Вам про зміни, які відбулися у двох із вищезгаданих коледжів: Об'єднаному коледжі навчання особового складу збройних сил та Королівському військово-науковому коледжі. Спочатку про Об'єднаний коледж навчання особового складу збройних сил. Ще п'ять років тому кожний рід військ мав окрему програму військової освіти. Королівські військово-морські сили мали свій окремий коледж, сухопутні війська – свій, королівські військово-повітряні сили – коледж у Брекнелі. Це було неефективно, адже всі три коледжі надавали майже однакові знання. Об'єднати заняття у всіх цих коледжах було набагато дешевше. І, що важливо, для різних військ збройних сил, які спільно проводять військові операції, набагато краще навчитися працювати разом ще в коледжі, ніж на полі бою. Саме тому ми заснували **Об'єднаний коледж навчання особового складу збройних сил**. Це рішення було непростим, адже багато хто з високопоставлених посадовців не підтримував такий спільний підхід. Вони побоювалися, що це призведе до втрати традицій та цінностей кожного окремого роду військ. Але спільний підхід все таки переміг, і тепер усі пишаються новим коледжем. Коледж проклав новий шлях у співпраці з приватним сектором. Саме приватна компанія інвестувала капітал у побудову коледжу, вона також забезпечує поставки продовольства та прибирання. Було укладено субдоговір з Лондонським університетом щодо допомоги у забезпеченні коледжу викладацьким складом. Коледж має чудову нову споруду, збудовану з врахуванням усіх його потреб. Будівля спроектована таким чином, щоб максимально сприяти командній роботі та спілкуванню. Якщо відвідати коледж під час перерви, то можна побачити центральний хол, в якому збираються студенти. Студенти із сухопутних військ спілкуються зі студентами з військово-морських сил, військово-морські сили – з військово-повітряними. Тут також є студенти з

інших країн. У коледжі навчаються студенти з усього світу, в тому числі з України. Ми дуже раді, що наші закордонні колеги можуть навчатись у нашому коледжі; вони урізноманітнюють навчальний процес своїми знаннями та інтересами. Коледж став престижним, і всі студенти його люблять. Тому, здавалося б, нам не слід щось змінювати – жити без змін набагато легше. Але світ змінюється постійно, і наші навчальні предмети мають змінюватись разом із ним. Можливо, нам не варто змінювати саме приміщення коледжу, але ми маємо постійно оновлювати програми, які використовуємо у навчальному процесі. І це непросто, адже наші війська постійно стикаються з новими умовами ведення бою.

Тепер я хотіла б розповісти про Королівський військово-науковий коледж. У цьому коледжі вивчають загальні та спеціальні науки і технології. Цивільний університет технологій згідно з контрактом забезпечує викладацький склад. Раніше у Науковому коледжі вчилися студенти, які ще не мали вищої освіти, і студенти, які мали диплом про вищу освіту. Два роки тому в Міністерстві оборони було вирішено, що перша вища освіта може надаватися у звичайних цивільних університетах – це буде дешевше й не відіб'ється на її якості. Отже тепер, не набираючи студентів, які отримують першу вищу освіту, Королівський військово-науковий коледж має резервні можливості. Тому збільшується кількість навчальних дисциплін, триває навчання загальних та спеціальних наук на післядипломному рівні. Окрім того, надаватиметься післядипломна освіта у сфері управління оборонною системою. Освіту в цій галузі зможуть отримувати як службовці Збройних Сил, так і цивільні державні службовці. Це буде більше, ніж просто навчання адміністративній роботі. Студенти навчатимуться мислити на державному рівні щодо адміністративних процесів, планувати роботу на перспективу. Ця освіта є необхідною, адже адміністративне середовище постійно оновлюється. Як я уже згадувала, державні службовці мають навчитися працювати з приватними компаніями. Вони мають знати, як керувати великими та складними проектами. Вони повинні вміти керувати іншими у ситуаціях, які постійно змінюються. Як і у воєнних операціях, в адміністративних процесах лідерство відіграє дуже важливу роль. Також ми усвідомлюємо, що Міністерство оборони - бюрократизована установа. Ми вважаємо, що вирішення деяких питань відбувається дуже повільно, оскільки необхідно пройти цілу низку інстанцій. Це забирає час та зусилля. Ми також вважаємо, що деякі з наших службовців настільки ревно віддані своїм родам військ, що, навіть перебуваючи у єдиному адміністративному середовищі, не бажають співпрацювати з представниками інших військ. Приймаючи рішення, вони можуть керуватися інтересами лише того роду військ, представниками якого є вони самі, а не

інтересами оборонної спільноти загалом. Ми маємо усунути таке ставлення у нашій адміністрації й вважаємо, що саме освіта дає таку можливість.

Переважна більшість представників освітянського кола позитивно сприймають нові ідеї та нові форми роботи. Ми не повинні втрачати нагоду підтримувати співробітництво та своєчасно приймати рішення в Академії оборони. Нині ми шукаємо цивільну бізнес-школу, яка допомогла б нам у впровадженні освіти у сфері управління. Ще одним новим підходом до роботи з приватним сектором стане укладання контрактів. Мій власний досвід у сфері бізнесу також стане у нагоді для розвитку цього партнерства. Частково тому, що тепер я певною мірою обізнана у питаннях комерції, а також тому, що той досвід, який я набула поза оборонною сферою, навчив мене більш творчо ставитися до прийняття рішень. У вирішенні тих чи інших питань я більше не керуюсь лише традиційними шляхами. Я поважаю ці традиції, але не дозволяю їм обмежувати моє мислення. Британське Міністерство оборони та зокрема Академія оборони дуже цінують такий новий підхід.

Окрім впровадження у Королівському військово-науковому коледжі адміністративної освіти, ми також змінюємо форму ведення навчального процесу згідно з сучасними пріоритетами. Раніше ми забезпечували лише стаціонарне навчання. Але це не узгоджувалося з необхідністю постійної готовності воєнного складу до відбуття на виконання військових операцій. Військові операції є дуже важливими, але й освіта необхідна для успіху майбутніх операцій. Тому ми впроваджуємо блочну систему гнучких курсів з багатьох дисциплін, що дає змогу студентам навчатися та отримувати інформацію блоками. Тривалість одного блоку становить два тижні. У періодах між навчальними блоками студенти також мають можливість навчатися дистанційно. Використовуючи Інтернет, вони підтримують зв'язок з викладацьким складом та іншими студентами. Такий підхід робить навчання в нашому коледжі доступним для інших службовців збройних сил. Ми визнаємо, що такий підхід - дещо ризикований. Стаціонарна форма навчання зручніша для студентів. Вони мають чітко структурований навчальний процес й постійну підтримку інших студентів. Навчання вечорами, після напруженого робочого дня може виявитись важкою справою для офіцерів. Вони змушені докладати максимум зусиль для збереження мотивації у навчанні. Ми усвідомлюємо ці труднощі й працюємо над запровадженням гнучкіших форм навчання. Можливо, доведеться надавати більшу підтримку нашим студентам, які навчаються дистанційно, ніж планувалося спочатку.

Я навела лише деякі зміни, які ми ввели або плануємо ввести у майбутньому в Академії оборони. Але не всім подобається щось змінювати. Працівники Академії оборони не люблять змін. Нововведення іноді сприймається ними як критика. Ми маємо дуже

обережно провести нашу команду через цей перехідний період. Часом ми припускалися помилок і через це дехто страждав. Ми втратили багато часу, намагаючись виправити таке становище. Ми повинні вчитися на цих помилках і, впроваджуючи зміни у майбутньому, більше часу приділяти нашим службовцям. Ми маємо надавати їм поради й цікавитись їхньою думкою щодо того, як поліпшити ситуацію. Коли наші службовці самі розуміють та підтримують необхідність змін, вони з великою енергією й творчою уявою роблять все можливе, щоб досягти в цьому успіхів. Якщо вони не розуміють висунутих вимог і виконують лише накази, тоді єдиним результатом таких зусиль є розчарування. Головне, що має Міністерство оборони Великої Британії навчитись, – це приділяти більше уваги своїм службовцям.

Дякую за Вашу увагу. Сподіваюсь, що досвід Великої Британії у галузі освіти в оборонній сфері був для Вас цікавим.

ЗАКЛЮЧНИЙ ВИСТУП
ЗАСТУПНИКА СЕКРЕТАРЯ РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
І ОБОРОНИ УКРАЇНИ
С. І. ПИРОЖКОВА

Робота конференції підтвердила правильність нашого рішення провести цю конференцію саме в стінах парламенту України, оскільки говорити про демократичний, прозорий контроль над сферою безпеки і оборони поза його межами було б неправильно – виникли б інші аспекти і інше тлумачення. А робота у Верховній Раді є свідченням того, що Україна хоче саме з демократичних позицій підходити до вирішення важливих і актуальних питань у сфері національної безпеки і оборонної політики. Мені дуже імпонує теза Георгія Корнійовича Крючкова про законодавче супроводження реформування Збройних Сил України. Думаю, це справді дуже злободенне питання, тому що інколи окремі питання розглядаються, так би мовити, з погляду загальної концепції реформування. І одним питанням приділяється більше уваги, іншим – менше, залежно від того, яка ініціатива з боку тих, хто займається цим реформуванням, проте все одно треба мати чітке законодавче супроводження. І той закон, про який ви, Георгію Корнійовичу, казали, що попередньо обговорювали основні його тези з Євгеном Кириловичем Марчуком - міністром оборони, я думаю, дуже важливий, і ми готові від Ради національної безпеки і оборони України також залучитися до процесу його розгляду.

В тезах і виступах наших двох шановних доповідачів – Володимира Павловича Горбуліна і Георгія Корнійовича Крючкова порушувалося питання про діяльність Збройних Сил у сучасних системах міжнародної безпеки. Тобто йшлося про використання Збройних Сил за межами національної території. Насправді це життєво важливе питання, адже в сучасних концепціях, у тому числі в концепції, яка була прийнята на Празькому саміті НАТО в листопаді 2002 року, сформульовано принципове рішення з боку країн НАТО про використання збройних сил поза межами національних територій чи зони відповідальності Альянсу.

Нещодавно Польща прийняла нову Стратегію національної безпеки, де питання використання збройних сил за межами національної території вже внесене як концептуально-узгоджена позиція Уряду і Сейму Польської республіки. Тому, на мою думку, Україна, використовуючи свої Збройні Сили, зокрема в миротворчих операціях, набуває непоганого досвіду, який поважають в інших країнах.

Дискусія Володимира Павловича та Георгія Корнійовича щодо закону про направлення збройних сил поза межі території дещо загострилася. Володимир Павлович вважає, що взагалі необхідно привернути увагу до цього питання на законодавчому рівні. Можливо, необхідно і доповнити закони щодо використання Збройних Сил поза межами національної території, відповідно до новітніх концептуальних засад.

Робота нашої конференції завершується, а зустрічі, розмови, обмін думками триває. І це нормально. Це є підтвердженням того, що основна мета нашої конференції досягнута. Ми мали можливість вислухати один одного, окреслити деякі проблемні питання, що пов'язані з дуже важливою темою - оборонною реформою і оборонною політикою України, а також визначити сучасні реалії і перспективи.

На конференції виступило 26 ораторів, а це свідчить про великий інтерес до тих питань, які ми сьогодні обговорювали. Якщо проаналізувати тематику виступів, я виділив би такі блоки: перший - це концептуальне бачення оборонної реформи в Україні, а другий – її законодавче забезпечення.

Ми ці питання розглядали під час першої ранкової сесії, де було висловлено багато цікавих думок і пропозицій. Ми будемо ще їх опрацьовувати і вносити на розгляд на різних рівнях до тих структур, які приймають конкретні рішення. Це, безумовно, і парламентські комітети, і парламент, і Рада національної безпеки і оборони, і Уряд. Я хотів би зазначити, що і в доповідях Володимира Павловича Горбуліна, і Георгія Корнійовича Крючкова були чітко означені ті питання, які вимагають відповідного вирішення вже сьогодні, не очікуючи певних, конкретних, якихось додаткових вказівок. На мою думку, нині прийнято дуже важливий закон “Про основи національної безпеки України”, у нас вже є розроблений проект Воєнної доктрини, а це ті концептуальні документи, які визначають основні питання оборонної політики. Також ми торкалися і питань, технологічного характеру, зокрема технології проведення самих реформ.

На конференції порушувалися питання планування бюджету і цивільного контролю. Вперше участь у нашій конференції взяла перший заступник міністра оборони України Валентина Андріївна Гошовська, і це теж свідчить про те, що Україна все-таки рухається в напрямі створення цивільного Міністерства оборони, оскільки у нас міністр оборони та два перші заступники – цивільні особи. І це теж є результатом реалізації концептуальних документів, які ми свого часу прийняли. Я можу погодитися з моїм шановним другом Філіпом Флурі та паном Лі Меріком, які незадоволені темпами реформ в Україні. Я теж незадоволений, але це наша специфіка, тому що в нас, на жаль, не все відбувається як хотілося б в ідеалі. Тобто, необхідно мати чітку стратегію, а потім її реалізовувати, бо дуже

велике значення має людський фактор і безпосередньо ті, хто впроваджує реформи. Таким чином, ми порушуємо питання про самих реформаторів. І я тут погоджуюсь з думками доктора Шерра про те, що треба надати моральну підтримку тим, хто згодився проводити ці реформи, бо це дуже непроста справа.

Ще одне вагоме питання обговорювалося сьогодні. Це: суспільство - інформація і підтримка суспільством тих реформ, які ми розглядаємо, та доведення до населення тих процесів, що нині відбуваються.

Вважаю, що поширенню інформації сприяє і наша конференція, яку ми сьогодні проводимо. Під час перерви відбулася прес-конференція, де були висвітлені основні тези щодо реформування Збройних Сил України. Питання прозорості, транспарентності, відповідальності, ефективності – дуже важливі питання. І комісія, яку очолює Олександр Федорович Белов, теж свідчить про те, що реформування сфери оборони вже проходить на загальнонаціональному, державному рівні.

Нарешті останнє. Досягнення результатів, а це створення сучасних Збройних Сил, які могли б бути інтегровані в сучасну систему міжнародної безпеки і виконувати завдання спільно з іншими міжнародними структурами безпеки. Мова йде не тільки про те, щоб вступити в НАТО, а про те, щоб це реформування дало змогу нашим Збройним Силам відповідати сучасним стандартам, а ті, хто звільняються з лав Збройних Сил, не відчували дискомфорту під час цього реформування, тобто мали певний соціальний захист. Нам необхідно пройти цей шлях самим, тому тут ми з вдячністю вислухали наших шановних колег і пана Яна Трапанса з Латвії, і міністра оборони Румунії пана Іоана Паску, які поділилися власним досвідом. Але ми добре розуміємо, що світова практика не дає установлених рецептів, кожна держава має формувати власну оборонну політику, виходячи з національних інтересів, реальних економічних можливостей і реальної ситуації в країні, законодавства, традицій, і я сказав би, культурних традицій. Тому що ментальність і психологія – це теж дуже важливі чинники. Наша конференція, як і минула, сподіваюся, допоможе прийняттю більш адекватних рішень на державному рівні щодо реформування оборонної сфери.

Ця конференція також сприятиме прискоренню процесу прийняття Закону “Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією України і правоохоронними органами”.

Ще одне. Проведення нашої конференції в Києві збіглося з самітом Україна-ЄС в Ялті. Це є свідченням того, що Україна підтверджує серйозність своїх намірів щодо європейської та євроатлантичної інтеграції. Ми розуміємо, що це тривалий шлях, який вимагає адаптації і

економіки, і законодавчої системи, і соціальних показників до відповідних стандартів, але у нас є впевненість, що Україна зробить усе необхідне для того, щоб прискорити цей процес. Свого часу, коли у Києві 9 липня 2002 року перебував Генеральний секретар НАТО Джордж Робертсон, він сказав, що між НАТО та Україною є марафонська дистанція. Думаю, що наша конференція сприятиме зменшенню цієї марафонської відстані, особливо, коли ми прийматимемо реальні конкретні рішення, що спрямовані на реформування в інтересах нашої держави.

На завершення мені хотілося б подякувати моєму колезі - Філіпу Флурі за допомогу в організації цієї конференції, і сподіваюсь, що ми маємо реальні перспективи нашого співробітництва на наступний рік. Хочу подякувати співробітникам Комітету Верховної Ради з питань національної безпеки і оборони за підготовку в проведенні цієї конференції, особисто Георгію Корнійовичу Крючкову і Олександрю Васильовичу Тищенко. Вдячний нашим перекладачам за те, що ми маємо можливість спілкуватися без купюр. Дякую всім, хто взяв участь у цій конференції, виступив. Сподіваюсь, наше співробітництво триватиме і надалі.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про оборону України

(Із змінами, внесеними згідно із Законами № 662-IV (662-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003, № 27, ст.209; № 1003-IV (1003-15) від 19.06.2003) - набув чинності 01.08.2003 року

Цей Закон встановлює засади оборони України, а також повноваження органів державної влади, основні функції та завдання органів військового управління, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, обов'язки підприємств, установ, організацій, посадових осіб, права та обов'язки громадян України у сфері оборони.

Розділ I

ЗАСАДИ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ТА ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВИ ДО ОБОРОНИ

Стаття 1. Визначення основних термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

оборона України - система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту;

обороздатність держави - здатність держави до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері оборони та належних умов для його реалізації;

збройна агресія - застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України. Збройною агресією проти України вважається будь-яка з таких дій:

вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України;

блокада портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав;

напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України;

засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України, які мають настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим в абзацах п'ятому - сьомому цієї статті діям, у тому числі значна участь третьої держави у таких діях;

дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в абзацах п'ятому - восьмому цієї статті;

застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів;

особливий період - період функціонування органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, органів місцевого самоврядування, органів управління у справах цивільної оборони і сил цивільної оборони, а також галузей національної економіки, підприємств, установ та організацій, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні, або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій;

воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;

військове формування - створена відповідно до законодавства України сукупність військових об'єднань, з'єднань і частин та органів управління ними, які комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій;

підрозділ збройних сил іншої держави (далі - **підрозділ збройних сил**) - військове формування іноземної держави, що має постійну чи тимчасову організацію, належить до сухопутних (наземних), морських, повітряних або спеціальних військ (сил) цієї держави, оснащене легкою зброєю чи важкою бойовою технікою, яка підпадає під дію Договору про звичайні збройні сили в Європі, перебуває під командуванням особи, відповідальної перед своєю державою і законами України за поведінку своїх підлеглих, які зобов'язані дотримуватися внутрішньої дисципліни, законів України, норм міжнародного права, та яке направляється в Україну з конкретною метою, визначеною міжнародним договором України;

військове командування - Генеральний штаб Збройних Сил України, командування видів Збройних Сил України, оперативні командування, командування військових об'єднань, з'єднань, частин Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

органи військового управління - Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, Генеральний штаб Збройних Сил України, інші штаби, командування, управління, постійні чи тимчасово утворені органи у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, призначені для виконання функцій з управління, в межах їх компетенції, військами (силами), об'єднаннями, з'єднаннями, військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями, які належать до сфери управління зазначених центральних органів виконавчої влади, а також військові комісаріати, що забезпечують виконання законодавства з питань загального військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Стаття 2. Основи оборони України

Оборона України базується на готовності та здатності органів державної влади, усіх ланок воєнної організації України, органів місцевого самоврядування, Цивільної оборони України, національної економіки до переведення, при необхідності, з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а також готовності населення і території держави до оборони.

Правовою основою оборони держави є Конституція України, цей Закон, інші законодавчі акти України та відповідні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Для організації оборони держави Президент України за поданням Кабінету Міністрів України затверджує військово-адміністративний поділ території України.

З метою запобігання збройній агресії та збройному конфлікту, забезпечення національних інтересів і реалізації власної воєнної політики Україна, дотримуючись норм відповідальної і заснованої на співробітництві поведінки в галузі безпеки, бере участь у міжнародних системах безпеки та міжнародному співробітництві у сфері оборони на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Визначаючи способи забезпечення власної безпеки у процесі підготовки держави до оборони та під час воєнних дій, Україна додержується принципів і норм міжнародного права, враховує законні інтереси безпеки інших держав.

Фінансування потреб національної оборони держави здійснюється виключно за рахунок Державного бюджету України в обсягах, розмір яких визначається щорічно Законом України “Про Державний бюджет України”, які забезпечують належне виконання завдань оборони, але не менше трьох відсотків від запланованого обсягу валового внутрішнього продукту.

Стаття 3. Підготовка держави до оборони

Підготовка держави до оборони в мирний час включає:

прогнозування та оцінку воєнної небезпеки і воєнної загрози;

здійснення заходів у зовнішньополітичній сфері, спрямованих на запобігання збройному конфлікту та відсіч збройній агресії;

формування та реалізацію воєнної, воєнно-економічної, військово-технічної та військово-промислової політики держави;

удосконалення структури, уточнення завдань і функцій Збройних Сил України та інших військових формувань, забезпечення необхідної чисельності їх особового складу, а також їх розвиток, підготовку і підтримання на належному рівні боєздатності, бойової та мобілізаційної готовності до оборони держави, планування їх застосування;

розвиток військово-промислового комплексу, створення сприятливих умов для мобілізаційного розгортання галузей національної економіки з метою виробництва озброєння, військової техніки і майна в необхідних обсягах;

забезпечення Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів підготовленими кадрами,

озброєнням, військовою та іншою технікою, продовольством, речовим майном, іншими матеріальними та фінансовими ресурсами;

розвиток військово-технічного співробітництва з іншими державами з метою забезпечення

Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів озброєнням, військовою технікою і майном, які не виробляються в Україні;

підготовку національної економіки, території, органів державної влади, органів військового управління, органів місцевого самоврядування, а також населення до дій в особливий період;

створення державного матеріального резерву та резервних фондів грошових коштів;

забезпечення охорони державного кордону України;

військово-патріотичне виховання громадян України, підготовку молоді до служби в Збройних Силах України, забезпечення престижу військової служби;

забезпечення розвитку воєнної науки, формування науково-технічного і технологічного набутку для створення високоефективних засобів збройної боротьби;

захист інформаційного простору України та її входження у світовий інформаційний простір, створення розвинутої інфраструктури в інформаційній сфері;

забезпечення відкритого та демократичного цивільного контролю у сфері оборони в порядку, визначеному законодавством, та дотримання вимог щодо збереження державної таємниці;

інші заходи, що впливають на стан обороноздатності держави.

Стаття 4. Відсіч збройної агресії проти України

У разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, подає його Верховній Раді України на схвалення чи затвердження, а також вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни.

Органи державної влади та органи військового управління, не чекаючи оголошення стану війни, вживають заходів для відсічі агресії. На підставі відповідного рішення Президента України Збройні Сили України разом з іншими військовими формуваннями розпочинають воєнні дії.

З моменту оголошення стану війни чи фактичного початку воєнних дій настає воєнний час, який закінчується у день і час припинення стану війни.

Розділ II

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ, МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ, ОБОВ'ЯЗКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ, ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Стаття 5. Верховна Рада України

Верховна Рада України в межах повноважень, визначених Конституцією України (254к/96-ВР), здійснює законодавче регулювання питань сфери оборони.

Стаття 6. Президент України

Президент України здійснює повноваження у сфері оборони відповідно до Конституції України.

Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України у межах повноважень, визначених Конституцією України, видає укази, розпорядження, директиви і накази з питань оборони.

Стаття 7. Рада національної безпеки і оборони України

Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері оборони в межах повноважень, визначених Конституцією України та законом України “Про Раду національної безпеки і оборони України” (183/98-ВР).

Стаття 8. Ставка Верховного Головнокомандувача

Для забезпечення стратегічного керівництва Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами в особливий період може створюватися Ставка Верховного Головнокомандувача як вищий колегіальний орган воєнного керівництва обороною держави у цей період.

Пропозиції про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача, її персонального складу та граничної чисельності подаються Радою національної безпеки і оборони України на розгляд Президенту України і вводяться в дію Указом Президента України. Положення про Ставку Верховного Головнокомандувача затверджує Президент України.

Стаття 9. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері оборони

Кабінет Міністрів України:

забезпечує в межах своєї компетенції державний суверенітет України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України у сфері оборони держави;

визначає потреби в оборонних витратах, забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України щодо фінансування заходів у сфері оборони у визначених обсягах;

організовує розроблення і виконання державних програм розвитку Збройних Сил України, інших військових формувань та розвитку озброєння і військової техніки, інших програм (планів) з питань оборони;

здійснює передбачені законодавством заходи щодо формування, розміщення, фінансування та виконання державного оборонного замовлення на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань;

встановлює порядок надання Збройним Силам України, іншим військовим формуванням у користування державного майна, в тому числі земельних (водних) ділянок, інших природних, енергетичних ресурсів, фондів, майна і послуг, використання повітряного і водного простору, морських і річкових портів, аеропортів та аеродромів (посадочних майданчиків), засобів зв'язку і радіочастотного ресурсу, комунікацій, інших об'єктів інфраструктури держави, навігаційної, топогеодезичної, метеорологічної, гідрографічної та іншої інформації, ведення геодезичних і картографічних робіт, необхідних для належного виконання покладених на ці органи функцій та завдань, як на платній, так і безоплатній основі, у грошовій та інших формах розрахунків;

здійснює загальнодержавні заходи щодо забезпечення живучості об'єктів національної економіки та державного управління у воєнний час;

забезпечує комплектування особовим складом Збройних Сил України, інших військових формувань та відповідних правоохоронних органів, здійснює заходи, пов'язані з підготовкою та проведенням призову громадян України на строкову військову службу;

(Абзац восьмий статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом N 662-IV (662-15) від 03.04.2003 - набуває чинності з 01.08.2003 року)

здійснює згідно із законодавством України заходи з мобілізаційної підготовки та мобілізації, створення державного матеріального резерву, резервного фонду грошових коштів, інших резервів для забезпечення потреб оборони держави;

організовує підготовку населення і території держави до оборони;

вирішує питання щодо врегулювання діяльності місцевих органів військового управління (військових комісаріатів), допризовної та призовної підготовки, підготовки призовників з військово-технічних спеціальностей, ведення військового обліку військовозобов'язаних і призовників, виконання військово-транспортного обов'язку;

встановлює відповідно до закону порядок і терміни повного відшкодування вартості об'єктів права приватної власності, що згідно із законом відчужувалися у зв'язку із здійсненням заходів правового режиму воєнного стану;

утворює, реорганізовує, ліквідує науково-дослідні установи Збройних Сил України, інших військових формувань і військові навчальні заклади та військові кафедри (відділення, факультети) інших державних вищих навчальних закладів;

забезпечує реалізацію права на соціально-економічний захист військовослужбовців та осіб, звільнених у запас або у відставку, членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили в полон у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях;

здійснює у визначених законом випадках регулювання господарської діяльності у Збройних Силах України та інших військових формуваннях;

встановлює відповідно до закону порядок реалізації та утилізації озброєння, військової техніки, іншого майна Збройних Сил України та інших військових формувань і правоохоронних органів, а також утилізації металобрухту, який утворився в них;

забезпечує здійснення передбачених законодавством заходів щодо цивільної оборони України, надання військової допомоги іншим державам, направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав, допуску та умов перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України та участі України в міжнародних миротворчих операціях;

контролює виконання законів у сфері оборони, здійснює відповідно до законів інші заходи щодо забезпечення обороноздатності України, координує і контролює їх виконання та несе, в межах своїх повноважень, відповідальність за забезпечення оборони України.

Стаття 10. Основні функції Міністерства оборони України

Міністерство оборони України як центральний орган виконавчої влади забезпечує проведення в життя державної політики у сфері оборони, функціонування, бойову та мобілізаційну готовність, боєздатність і підготовку Збройних Сил України до здійснення покладених на них функцій і завдань.

Міністерство оборони України:

бере участь у формуванні та реалізації державної політики з питань оборони і військового будівництва, підготовці проектів Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, Воєнної доктрини України, законодавчих та інших нормативних актів у сфері оборони, забезпечує їх виконання у Збройних Силах України, у встановленому порядку координує діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони;

проводить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах національної безпеки та оборони держави, бере участь в аналізі воєнно-політичної обстановки та визначенні рівня воєнної загрози національній безпеці України;

забезпечує належний рівень боєздатності, укомплектованості, бойової та мобілізаційної готовності і підготовки Збройних Сил України;

бере участь у формуванні оборонного бюджету, звітує перед Кабінетом Міністрів України про використання виділених коштів;

проводить державну військову кадрову політику, забезпечує розвиток військової освіти і науки, зміцнення дисципліни, правопорядку та виховання особового складу;

бере участь у забезпеченні функціонування національної економіки та державного управління в особливий період, у плануванні мобілізаційної підготовки її галузей та контролі за підготовкою підприємств, установ та організацій усіх форм власності до виконання мобілізаційних завдань та за їх виконанням;

виступає, відповідно до визначених Генеральним штабом Збройних Сил України потреб, вимог та пріоритетів, замовником із державного оборонного замовлення на розроблення, виробництво, постачання, ремонт, знищення та утилізацію озброєння, військової техніки, військового майна і металобрухту, виконання робіт і надання послуг, а також на поставку матеріальних цінностей до мобілізаційного резерву Збройних Сил України;

здійснює управління переданим Міністерству оборони України військовим майном і майном підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

організовує накопичення озброєння, військової техніки, інших матеріальних ресурсів у непорушному запасі та мобілізаційному резерві, а також створення резерву військовонавчених людських ресурсів;

забезпечує комплектування Збройних Сил України, інших військових формувань та відповідних правоохоронних органів особовим складом, здійснює разом з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування заходи щодо підготовки громадян до військової служби, їх призову на військову службу або прийняття на військову службу за контрактом, при мобілізації, звільнення в запас військовослужбовців, які вислужили встановлені строки служби та у разі демобілізації, а також забезпечує їх відповідні права і свободи;

(Абзац одинадцятий частини другої статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 662-IV (662-15) від 03.04.2003 - набуває чинності з 01.08.2003 року)

здійснює заходи, спрямовані на реалізацію соціально-економічних і правових гарантій військовослужбовцям, членам їх сімей та працівникам Збройних Сил України, особам, звільненим у запас або відставку, а також членам сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили в полон у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях;

забезпечує реалізацію заходів демократичного цивільного контролю за Збройними Силами України;

здійснює в межах своєї компетенції міжнародне співробітництво за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками, а також з питань цивільно-військових відносин з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями;

(Абзац чотирнадцятий частини другої статті 10 в редакції Закону № 1003-IV (1003-15) від 19.06.2003)

забезпечує виконання рішень про участь підрозділів Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях та надання військової допомоги іншим державам, направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав, допуск та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України;

забезпечує взаємовідносини Збройних Сил України з державними органами, громадськими організаціями та громадянами, реалізує інші повноваження, що випливають з

цього та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України у сфері оборони.

Положення про Міністерство оборони України затверджує Президент України за поданням Кабінету Міністрів України.

Порядок організації розвідувальної діяльності в інтересах оборони держави визначається законом.

Стаття 11. Основні функції Генерального штабу Збройних Сил України

Генеральний штаб Збройних Сил України є головним військовим органом з планування оборони держави, управління застосуванням Збройних Сил України, координації та контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами у межах, визначених цим Законом, іншими законами України і нормативно-правовими актами Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Генеральний штаб Збройних Сил України в особливий період є робочим органом Ставки Верховного Головнокомандувача.

Генеральний штаб Збройних Сил України:

прогнозує тенденції розвитку форм і способів воєнних дій та засобів збройної боротьби, бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері оборони, стратегії воєнної безпеки, обґрунтовує напрями розвитку Збройних Сил України;

здійснює стратегічне планування застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів для оборони держави;

визначає потреби в особовому складі, озброєнні, військовій техніці, матеріально-технічних, енергетичних, фінансових, інформаційних ресурсах, продовольстві, земельних і водних ділянках, комунікаціях, фондах та майні, необхідних для належного виконання завдань Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, контролює повноту і якість їх отримання;

здійснює керівництво у сфері оборони та забезпечення громадського порядку в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан у межах, визначених відповідним законом;

бере участь у створенні та контролює стан системи управління державою в особливий період;

доводить до Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, а в особливий період - і до міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, рад оборони Автономної Республіки Крим та областей директиви і накази Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України з питань оборони, організовує їх виконання і здійснює контроль за їх реалізацією;

бере участь в організації та контролює підготовку системи зв'язку, комунікацій і в цілому території держави до оборони;

бере участь у розробці мобілізаційного плану держави, контролює стан мобілізаційної підготовки державних органів, органів місцевого самоврядування, галузей економіки, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та виконання ними мобілізаційних завдань в особливий період;

організовує стратегічне розгортання Збройних Сил України та інших військових формувань, взаємодію з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, радами оборони Автономної Республіки Крим та областей під час виконання завдань оборони держави;

бере участь в організації використання та контролю за повітряним, водним і інформаційним простором держави та здійснює його в особливий період;

здійснює контроль за станом бойової та мобілізаційної готовності і боєздатності органів управління, з'єднань, частин, установ і організацій військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, призначених для підпорядкування органам військового управління в особливий період та для виконання завдань територіальної оборони;

організовує комплектування Збройних Сил України, інших військових формувань та відповідних правоохоронних органів військовослужбовцями, призов громадян на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, накопичення військовонавчених людських ресурсів;

(Абзац тринадцятий частини третьої статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 662-IV (662-15) від 03.04.2003 - набуває чинності з 01.08.2003 року)

проводить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах підтримання у готовності і бойового застосування Збройних Сил України, для чого має у своєму складі відповідний структурний підрозділ;

організовує підготовку Збройних Сил України до виконання покладених на них завдань, здійснює координацію і контроль підготовки інших військових формувань,

утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів до виконання завдань з оборони України;

організовує використання національної системи зв'язку в інтересах оборони, здійснює відповідно до закону управління та регулювання в сфері використання радіочастотного ресурсу, виділеного для цілей оборони;

організовує застосування засобів державного розпізнавання у державних органах, Збройних Силах України, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, використання цих засобів на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності;

планує та здійснює контроль за військовими перевезеннями всіх видів у державі в особливий період, а також перевезеннями, здійснюваними для Збройних Сил України у мирний час;

здійснює в межах своєї компетенції міжнародне військово співробітництво із збройними силами інших держав, бере участь у міжнародному співробітництві за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками, забезпечує підготовку і участь миротворчого контингенту та миротворчого персоналу Збройних Сил України у міжнародних миротворчих операціях;

(Частина третю статті 11 доповнено абзацом згідно із Законом № 1003-IV (1003-15) від 19.06.2003)

забезпечує згідно з міжнародними договорами у галузі роззброєння та контролю над озброєннями інспекційну діяльність на території України та поза її межами, збирає, опрацьовує інформацію та повідомлення відповідно до цих міжнародних договорів незалежно від підлеглості об'єктів інспектування;

реалізує інші повноваження, що випливають з цього та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України.

Генеральний штаб Збройних Сил України організовує свою діяльність відповідно до Положення, яке затверджує Президент України.

С т а т т я 12. Завдання інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів

Участь в обороні держави разом із Збройними Силами України беруть у межах своїх повноважень також Державна прикордонна служба України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, війська Цивільної оборони України, інші військові

формування, утворені відповідно до законів України, а також відповідні правоохоронні органи.

(Частина перша статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 662-IV (662-15) від 03.04.2003 - набуває чинності з 01.08.2003 року)

Діяльність і управління іншими військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами, які відповідно до своїх повноважень беруть участь в обороні держави, здійснюються згідно із законодавством.

Інші військові формування, утворені відповідно до законів України, та відповідні правоохоронні органи:

узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України їх програми розвитку в частині, що стосується оборони держави, а також плани підготовки їх органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління в особливий період та виконання завдань територіальної оборони;

здійснюють під керівництвом Генерального штабу Збройних Сил України планування застосування органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України в особливий період та виконання завдань територіальної оборони, надають Генеральному штабу Збройних Сил України необхідну для цієї роботи інформацію;

здійснюють разом із Збройними Силами України підготовку та забезпечують готовність до спільних дій з метою оборони, беруть участь у створенні єдиної системи управління та всебічного забезпечення на особливий період; узгоджують з Генеральним штабом оперативно-стратегічні вимоги до озброєння та військової техніки, військово-технічного майна, його якісні та кількісні показники, спільно з Міністерством оборони України розробляють державну програму розвитку озброєння і військової техніки та формують державне оборонне замовлення;

узгоджують з Міністерством оборони України програми підготовки військових кадрів, вживають заходів щодо оптимізації системи військової освіти;

беруть участь у підготовці громадян України до військової служби, в тому числі допризовній підготовці молоді, підготовці призовників з військово-технічних спеціальностей, забезпеченні призову на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори і під час мобілізації, а також у військово-патріотичному вихованні громадян України;

забезпечують здійснення відповідних заходів щодо підготовки території України до оборони;

беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, сприяють забезпеченню правового режиму воєнного стану;

сприяють Збройним Силам України у виконанні ними завдань, здійснюють їх пріоритетне забезпечення та інші повноваження у сфері оборони України згідно із законодавством.

В особливий період відповідним органам військового управління Збройних Сил України підпорядковуються визначені в установленому порядку Генеральним штабом Збройних Сил України органи управління, з'єднання, частини та установи інших військових формувань.

Стаття 13. Діяльність інших центральних органів виконавчої влади у сфері оборони

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади у взаємодії з Міністерством оборони України у межах своїх повноважень:

організують і забезпечують виконання законодавства у сфері оборони, сприяють Збройним Силам України у виконанні ними завдань, здійснюють їх належне забезпечення за напрямками діяльності;

узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України та забезпечують проведення заходів щодо розвитку системи зв'язку, шляхів, транспорту, інших об'єктів інфраструктури і території держави та підготовки своїх галузей до оборони, забезпечують їх територіальну оборону в межах своїх повноважень;

забезпечують за замовленням Міністерства оборони України, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами, підготовку офіцерів запасу у вищих навчальних закладах, які належать до сфери їх управління;

планують, організують і контролюють виконання заходів з мобілізаційної підготовки відповідних органів управління, установ, організацій і підприємств усіх форм власності відповідних галузей національної економіки, створюють і утримують визначені Кабінетом Міністрів України резерви матеріальних і фінансових ресурсів;

організують роботу, пов'язану з військово-патріотичним вихованням громадян України, надають допомогу громадським організаціям, діяльність яких спрямована на зміцнення обороноздатності держави та військово-патріотичне виховання громадян України;

беруть участь у формуванні та реалізації державних програм розвитку Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, розвитку озброєння і військової техніки, інших програм (планів) з питань оборони;

узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України питання використання повітряного, водного та інформаційного простору держави;

організують розроблення та виконання програм із створення нових і модернізації наявних зразків озброєння та військової техніки, військового майна, створення виробничих потужностей для їх випуску, набуття досвіду у сфері науки, техніки і технологій та впровадження його у виробництво оборонної продукції;

забезпечують виконання державного оборонного замовлення;

забезпечують виконання законодавства про соціально-економічний захист громадян України у зв'язку з проходженням військової служби;

здійснюють згідно із законодавством інші повноваження у сфері оборони України.

Функції органів, які проводять розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах національної безпеки, визначаються Положенням про ці органи, яке затверджується Президентом України.

Стаття 14. Діяльність Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій у сфері оборони

Рада міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, забезпечуючи на відповідній території виконання підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, посадовими особами і громадянами Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади з питань оборони:

організують і виконують завдання територіальної оборони;

вирішують питання організації цивільної оборони, виконання органами управління у справах цивільної оборони покладених на них завдань;

організують надання підприємствами, установами та організаціями комунально-побутових послуг і ресурсів, виробництво та постачання продукції, електро- і теплоенергії Збройним Силам України та іншим військовим формуванням на договірних засадах;

надають у визначеному законодавством порядку частинам, підприємствам, установам та організаціям і навчальним закладам Збройних Сил України та іншим військовим формуванням службові приміщення і житлову площу як у мирний, так і у воєнний час;

організують військовий облік і підготовку громадян України до військової служби, в тому числі допризовну підготовку молоді, підготовку призовників з військово-технічних спеціальностей та військово-патріотичного виховання, забезпечують їх призов на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори і під час мобілізації;

виконують передбачені законодавством заходи щодо мобілізаційної підготовки та проведення мобілізації на відповідній території, у тому числі здійснення контролю за станом мобілізаційної готовності підприємств, установ та організацій, що є об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах і перебувають в управлінні районних і обласних рад або належать до майна Автономної Республіки Крим чи підприємств, установ та організацій усіх форм власності, які в установленому порядку залучаються ними до виконання мобілізаційних завдань (замовлень);

реалізують право на соціально-економічний та соціально-правовий захист військовослужбовців та осіб, звільнених у запас або у відставку, членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили в полон у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях;

здійснюють інші повноваження в галузі оборонної роботи, передбачені законодавством.

В особливий період для керівництва виконанням на відповідній території заходів щодо оборони України рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних державних адміністрацій утворюються рада оборони Автономної Республіки Крим і ради оборони областей. Положення про раду оборони Автономної Республіки Крим і ради оборони областей затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 15. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері оборони

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад у галузі оборонної роботи забезпечують:

підготовку громадян до військової служби, а також загальне військове навчання у воєнний час;

приписку громадян до призовних дільниць, військовий облік військовозобов'язаних і призовників;

призов громадян на строкову військову службу;
направлення громадян на навчальні (або перевірочні) і спеціальні збори;
організацію та участь у здійсненні на відповідній території заходів, пов'язаних з мобілізаційною підготовкою, територіальною та цивільною обороною;
бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час;
проведення мобілізації людських, транспортних та інших ресурсів в особливий період;
здійснення контролю за використанням і охороною наданих у встановленому порядку для потреб оборони земельних, водних та інших природних ресурсів згідно із законодавством;
вирішення згідно із законодавством питань, пов'язаних з наданням частинам, установам, навчальним закладам Збройних Сил України та іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, та правоохоронним органам службових приміщень і житлової площі, інших об'єктів, здійсненням контролю за їх використанням, наданням комунально-побутових та інших послуг;
організацію виробництва і поставки військам підприємствами та організаціями, що належать до комунальної власності, замовленої продукції, енергетичних та інших ресурсів;
сприяння у підтриманні відповідного режиму в прикордонній смузі та у контрольованих прикордонних районах;
проведення заходів щодо військово-патріотичного виховання громадян України;
здійснення інших повноважень у галузі оборонної роботи, передбачених законами.

Стаття 16. Завдання підприємств, установ та організацій і обов'язки їх посадових осіб у сфері оборони

Підприємства, установи та організації усіх форм власності:

виконують державні оборонні замовлення, в тому числі проводять наукові дослідження та виконують розробки у сфері оборони, створюють і підтримують у готовності мобілізаційні потужності, зберігають матеріальні цінності мобілізаційного резерву;

здійснюють на договірних засадах виробництво і поставки Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, та правоохоронним органам продукції, виконують інші роботи, надають комунально-побутові та інші послуги, що не входять у державне оборонне замовлення;

здійснюють згідно із законодавством заходи щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації;

забезпечують та беруть участь у здійсненні заходів цивільної оборони.

Посадові особи підприємств, установ та організацій усіх форм власності:

виконують передбачені законодавством обов'язки у сфері оборони;

сприяють забезпеченню ведення персонального військового обліку військовозобов'язаних і призовників, їх підготовці до військової служби, призову на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори і під час мобілізації, створенню працівникам належних умов для виконання ними військового обов'язку згідно із законодавством, забезпечують здійснення заходів з їх військово-патріотичного виховання;

несуть відповідальність за підготовку підприємств, установ та організацій до виконання мобілізаційних завдань, збереження матеріальних цінностей мобілізаційного резерву;

забезпечують виробництво оборонної продукції та постачання її за призначенням у встановлені строки та за визначеною номенклатурою, а також виконання робіт, надання послуг.

Стаття 17. Права та обов'язки громадян України у сфері оборони

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України.

Громадяни України чоловічої статі, придатні до проходження військової служби за станом здоров'я і віком, а жіночої статі - також за відповідною фаховою підготовкою, повинні виконувати військовий обов'язок згідно із законодавством.

Громадяни проходять військову службу та виконують військовий обов'язок у запасі відповідно до законодавства.

Громадяни, які проходять державну військову службу у Збройних Силах України, при виконанні обов'язків служби носять військову форму одягу, їм довічно встановлюються законом військові звання. Порядок позбавлення військового звання визначається законом.

В умовах воєнного стану відповідно до закону допускається примусове вилучення приватного майна та відчуження об'єктів права приватної власності громадян з наступним повним відшкодуванням їх вартості у порядку та терміни, встановлені Кабінетом Міністрів України.

Громадяни України в установленому законом порядку можуть створювати громадські організації для сприяння зміцненню оборони держави.

Розділ III

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОБОРОНА. ЦИВІЛЬНА ОБОРОНА

Стаття 18. Територіальна оборона України

Територіальна оборона України є системою загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період із завданнями:

охорони та захисту державного кордону;

забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління, стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил);

охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій;

боротьби з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями;

організації та здійснення евакуаційних заходів;

проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у небезпечних районах;

захисту населення від наслідків воєнних дій, аварій (руйнувань), зумовлених застосуванням засобів ураження, терористичними актами та диверсіями;

підтримання правового режиму воєнного стану.

Територіальну оборону на всій території України організовує Генеральний штаб Збройних Сил України, на території Автономної Республіки Крим, областей, у містах Києві та Севастополі - відповідно Голова Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, голова обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації.

Безпосереднє керівництво територіальною обороною країни покладається на заступника Міністра оборони України – командувача Сухопутних військ Збройних Сил України.

До виконання завдань територіальної оборони в межах їх повноважень залучаються Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, органи внутрішніх справ, органи управління у справах цивільної оборони, сили і засоби цивільної оборони а відповідні правоохоронні органи.

Основні завдання, заходи щодо підготовки та ведення територіальної оборони, повноваження Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, військових формувань та основи їх

взаємодії визначаються Положенням про територіальну оборону України, яке затверджує Президент України.

Стаття 19. Цивільна оборона України

Цивільна оборона України є державною системою органів управління, сил та засобів, що створюється для організації та забезпечення захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, екологічного, природного та воєнного характеру.

Завдання та організація цивільної оборони визначаються законодавством.

Розділ IV

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОБОРОНУ УКРАЇНИ

Стаття 20. Відповідальність за порушення законодавства про оборону України

Посадові особи і громадяни, винні у порушенні законодавства та інших нормативно-правових актів у сфері оборони України, несуть відповідальність згідно із законом.

Розділ V

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України в шестимісячний термін:

подати до Верховної Ради України пропозиції про внесення змін до законів України, що випливають з цього Закону;

розробити і затвердити відповідні нормативно-правові акти, передбачені цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність з цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Президент України Л. КРАВЧУК

м. Київ,

6 грудня 1991 року

№ 1932-ХІІ

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про Збройні Сили України

(В редакції Закону № 2019-III (2019-14) від 05.10.2000, ВВР, 2000, № 48, ст.410; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1003-IV (1003-15) від 19.06.2003)

Україна, враховуючи необхідність забезпечення власної воєнної безпеки та оборони, усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародної стабільності, як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава має Збройні Сили України із необхідним рівнем їх бойової готовності та боєздатності.

Цей Закон визначає функції, склад Збройних Сил України, правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Функції Збройних Сил України

Збройні Сили України - це військове формування, на яке відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України.

З'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України відповідно до закону, в межах, визначених указами Президента України, що затверджуються Верховною Радою України, можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, посилення охорони державного кордону України і виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу України та їх правового оформлення, ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві та міжнародних миротворчих операціях на підставі

міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Органи військового управління забезпечують неухильне додержання вимог Конституції України стосовно того, що Збройні Сили України не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів державної влади чи перешкоджання їх діяльності.

Ніякі надзвичайні обставини, накази чи розпорядження командирів і начальників не можуть бути підставою для будь-яких незаконних дій по відношенню до цивільного населення, його майна та навколишнього середовища.

За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу військовослужбовці несуть відповідальність згідно з законом.

Права і обов'язки військовослужбовців, які залучаються до здійснення заходів, передбачених частиною третьою цієї статті, визначаються законом.

Стаття 2. Правова основа діяльності Збройних Сил України

Правовою основою діяльності Збройних Сил України є Конституція України, цей Закон, Закон України “Про оборону України” (1932-12), статuti Збройних Сил України, інші закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародні договори України, що регулюють відносини в оборонній сфері.

Розділ II

ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА, СКЛАД, ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДИСЛОКАЦІЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Стаття 3. Структура Збройних Сил України

Міністерство оборони України є центральним органом виконавчої влади і військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України.

Збройні Сили України мають таку загальну структуру:

Генеральний штаб Збройних Сил України як основний орган військового управління;
види Збройних Сил України - Сухопутні війська, Військово-Повітряні Сили, Війська Протиповітряної оборони, Військово-Морські Сили;

об'єднання, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, що не належать до видів Збройних Сил України.

Організаційно Збройні Сили України складаються з органів військового управління, об'єднань, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій.

Стаття 4. Чисельність Збройних Сил України

Чисельність Збройних Сил України затверджується Верховною Радою України за поданням Президента України.

Гранична чисельність працівників центрального апарату Міністерства оборони України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 5. Комплектування Збройних Сил України

Особовий склад Збройних Сил України складається з військовослужбовців і працівників Збройних Сил України, які є громадянами України.

Окремі посади працівників Збройних Сил України можуть комплектуватися громадянами, які проходять альтернативну (невійськову) службу у порядку, визначеному законом.

Громадяни України проходять військову службу та виконують військовий обов'язок у запасі відповідно до закону.

Громадяни України, які проходять військову службу у Збройних Силах України, складають військову присягу на вірність Українському народові, при виконанні обов'язків служби носять військову форму одягу, їм довічно встановлюються законом військові звання. Порядок позбавлення військового звання визначається законом.

Трудові відносини працівників Збройних Сил України регулюються законодавством про працю.

Стаття 6. Дислокація Збройних Сил України

Органи військового управління, об'єднання, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації Збройних Сил України дислокуються на території держави або тимчасово за її межами відповідно до завдань оборони, стратегічного плану застосування і завдань Збройних Сил України з урахуванням військово-адміністративного поділу території України та соціально-економічних умов районів дислокації.

План дислокації Збройних Сил України розробляється Генеральним штабом Збройних Сил України, узгоджується Міністерством оборони України з Кабінетом Міністрів України і затверджується Президентом України.

Передислокація військових частин, а також військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України до рівня з'єднання здійснюється за рішенням Міністерства оборони України за погодженням з Кабінетом Міністрів України, а з'єднань і об'єднань - за рішенням Президента України.

Розділ III

КЕРІВНИЦТВО ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 7. Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України

Керівництво Збройними Силами України в межах, передбачених Конституцією України (254к/96-ВР), здійснює Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України.

В особливий період керівництво Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями Президент України може здійснювати через Ставку Верховного Головнокомандувача, робочим органом якої є Генеральний штаб Збройних Сил України.

Стаття 8. Безпосереднє керівництво Збройними Силами України

Безпосереднє керівництво Збройними Силами України у мирний та воєнний час здійснює Головнокомандувач Збройних Сил України.

Головнокомандувачем Збройних Сил України є за посадою Міністр оборони України, якщо він військовослужбовець, а в разі, коли Міністром оборони України призначається цивільна особа, - начальник Генерального штабу Збройних Сил України.

Стаття 9. Повноваження Кабінету Міністрів України стосовно Збройних Сил України

Кабінет Міністрів України:

організує підготовку та реалізацію загальнодержавних програм розвитку Збройних Сил України, озброєння та військової техніки, інших державних програм стосовно

Збройних Сил України, державного оборонного замовлення на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг для потреб Збройних Сил України, створення недоторканих та мобілізаційних запасів;

забезпечує постачання Збройним Силам України озброєння, військової техніки, енергетичних, матеріально-технічних та інших ресурсів і майна, надання послуг та їх фінансування в обсягах, що необхідні для ефективного виконання Збройними Силами України покладених на них завдань і функцій;

забезпечує комплектування Збройних Сил України особовим складом, їх мобілізаційне та оперативне розгортання в особливий період, здійснює заходи, пов'язані з підготовкою та призовом громадян на військову службу;

встановлює порядок надання Збройним Силам України в управління об'єктів державної власності, в тому числі земельних (водних) ділянок, інших природних ресурсів, фондів і майна, використання повітряного і водного простору, морських і річкових портів, аеропортів та аеродромів (посадочних майданчиків), засобів зв'язку і радіочастотного ресурсу, комунікацій, інших об'єктів інфраструктури держави, навігаційної, топогеодезичної, метеорологічної, гідрографічної та іншої інформації, ведення геодезичних і картографічних робіт, необхідних для виконання покладених на Збройні Сили України функцій та завдань як на платній, так і безоплатній основі, у грошовій та інших формах розрахунків;

визначає порядок застосування зброї і бойової техніки військовими частинами Збройних Сил України у мирний час в умовах надзвичайного стану або виконання ними завдань, визначених частиною третьою статті 1 цього Закону;

забезпечує реалізацію права на соціально-економічний захист військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили в полон у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях;

регулює економічну та господарську діяльність у Збройних Силах України;

здійснює відповідно до Конституції і законів України контроль за діяльністю Збройних Сил України та інші повноваження щодо забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, боєздатності і функціонування Збройних Сил України.

**Стаття 10. Повноваження Міністерства оборони України у сфері управління
Збройними Силами України**

Міністерство оборони України:

здійснює військово-політичне та адміністративне управління Збройними Силами України;

реалізує політику держави у Збройних Силах України, розробляє принципи їх будівництва, визначає напрями розвитку Збройних Сил України і підготовки їх у мирний та воєнний час;

всебічно забезпечує життєдіяльність Збройних Сил України, їх функціонування, бойову та мобілізаційну готовність, боєздатність, підготовку до виконання покладених на них завдань та застосування, комплектування особовим складом та його підготовку, постачання озброєння та військової техніки, матеріальних, фінансових, інших ресурсів та майна, згідно з потребами, визначеними Генеральним штабом Збройних Сил України в межах коштів, передбачених державним бюджетом, і здійснює контроль їх ефективного використання, організує виконання робіт в інтересах Збройних Сил України і надання послуг;

проводить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність з метою забезпечення виконання завдань, які покладені на Збройні Сили України;

взаємодіє з органами державної влади та громадськими організаціями, контролює дотримання законодавства у Збройних Силах України;

(Абзац шостий частини першої статті 10 в редакції Закону N 1003-IV (1003-15) від 19.06.2003)

розглядає звернення, здійснює прийом громадян з питань, що належать до компетенції Міністерства оборони України;

(Частину першу статті 10 доповнено абзацом згідно із Законом N 1003-IV (1003-15) від 19.06.2003)

здійснює в межах своєї компетенції міжнародне співробітництво за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками, а також з питань цивільно-військових відносин з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями;

(Частину першу статті 10 доповнено абзацом згідно із Законом N 1003-IV (1003-15) від 19.06.2003)

здійснює інші повноваження, передбачені законом.

Забезпечення окремих видів діяльності Збройних Сил України може проводитися державними підприємствами, що створюються у встановленому порядку Міністерством оборони України.

Організація діяльності Міністерства оборони України визначається законами України та Положенням, яке затверджує Президент України.

Функції структурного підрозділу Міністерства оборони України, який проводить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах оборони і безпеки держави, визначаються Положенням, яке затверджує Президент України.

Розділ IV

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Стаття 11. Засади діяльності Збройних Сил України

Збройні Сили України провадять свою діяльність на засадах:

- вірності конституційному обов'язку та військовій присязі;
- верховенства права, законності та гуманності, поваги до людини, її конституційних прав і свобод;
- гласності, відкритості для демократичного цивільного контролю;
- поєднання єдиноначальності і колегіального розроблення найбільш важливих рішень;
- комплектування шляхом призову громадян на військову службу та прийняття на військову службу за контрактом;
- постійної бойової та мобілізаційної готовності;
- збереження державної та військової таємниці;
- виховання військовослужбовців на патріотичних, бойових традиціях Українського народу, додержання військової дисципліни;
- забезпечення державного соціально-економічного та соціально-правового захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України, а також членів їх сімей;
- заборони створення і діяльності організаційних структур політичних партій.

Стаття 12. Основні складові діяльності Збройних Сил України

Підготовка Збройних Сил України до виконання покладених на них Конституцією України (254к/96-ВР) завдань, організація та забезпечення їх виконання, підтримання на належному рівні бойової і мобілізаційної готовності та боєздатності, виховна робота, збереження життя і здоров'я особового складу, забезпечення законності та військової

дисципліни у Збройних Силах України здійснюються органами військового управління, командирами і начальниками всіх рівнів відповідно до вимог Конституції України та законів України, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері оборони.

Стаття 13. Мова у Збройних Силах України

У Збройних Силах України мовою службової діяльності, діловодства та документації є державна мова.

Стаття 14. Господарська діяльність у Збройних Силах України

Збройні Сили України можуть здійснювати господарську діяльність згідно із законом.

Земля, води, інші природні ресурси, а також майно, закріплені за військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, є державною власністю, належить їм на праві оперативного управління та звільняються від сплати усіх видів податків.

Особливості правового режиму майна Збройних Сил України визначаються відповідним законом.

Стаття 15. Фінансування Збройних Сил України

Фінансування Збройних Сил України здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Фінансування витрат Міністерства оборони України на виконання завдань, до яких можуть залучатися з'єднання, частини і підрозділи Збройних Сил України, визначених частиною третьою статті 1 цього Закону, здійснюється Кабінетом Міністрів України за рахунок коштів, що виділяються у встановленому законом порядку на виконання цих завдань, або додаткових коштів (надходжень).

Контроль за виконанням Державного бюджету України в частині, що стосується витрат на забезпечення функціонування Збройних Сил України, здійснюється згідно із законом.

Стаття 16. Соціальний і правовий захист військовослужбовців, членів їх сімей та працівників Збройних Сил України

Держава забезпечує соціальний і правовий захист військовослужбовців, членів їх сімей, працівників Збройних Сил України та осіб, звільнених у запас або у відставку, членів

їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або постраждали в полоні у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях.

Військовослужбовцям гарантується одержання за рахунок держави житла, фінансового, речового, продовольчого, медичного (у тому числі санаторно-курортного) та інших видів забезпечення у розмірах, які визначаються Кабінетом Міністрів України і враховують характер та умови службової діяльності, стимулюють заінтересованість громадян України у військовій службі. Залежно від характеру і умов службової діяльності військовослужбовцям Збройних Сил України можуть встановлюватися затверджені Кабінетом Міністрів України надбавки до видів забезпечення, передбачених цією статтею.

Члени сімей військовослужбовців та осіб, звільнених у запас або у відставку, а також військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або постраждали в полоні у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях, якщо ці особи прослужили у Збройних Силах України не менш як 20 календарних років, мають право на медичне обслуговування у закладах Міністерства оборони.

Військовослужбовці строкової служби користуються правом безплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі) та автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним, водним та автомобільним транспортом приміського сполучення.

Офіцери, прапорщики, мічмани, військовослужбовці, які проходять службу за контрактом, військовослужбовці-жінки та члени їх сімей мають право на пільгове санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України та на медичне обслуговування.

Військовослужбовці строкової служби, курсанти військових навчальних закладів при наявності медичних показань забезпечуються безплатним санаторно-курортним лікуванням.

Особам, звільненим з військової служби, надається перевага у працевлаштуванні на державну службу та отримання освіти за державний рахунок.

Соціальний захист працівників Збройних Сил України забезпечується на загальних підставах відповідно до законодавства про працю, якщо інше не передбачено трудовим договором.

Стаття 17. Обмеження політичної діяльності у Збройних Силах України

Військовослужбовці зупиняють членство у політичних партіях та професійних спілках на період військової служби.

Військовослужбовці можуть бути членами громадських організацій, за винятком організацій, статутні положення яких суперечать засадам діяльності Збройних Сил України, і можуть брати участь в їх роботі у вільний від обов'язків військової служби час, коли вони вважаються такими, що не виконують обов'язків військової служби.

Організація військовослужбовцями страйків і участь в їх проведенні не допускаються.

Військовослужбовці та працівники Збройних Сил України можуть бути обмежені у свободі пересування, вільному виборі місця проживання та праві вільно залишати територію України, праві на збирання, використання і поширення інформації відповідно до закону.

Працівники Міністерства оборони України зупиняють членство у політичних партіях на період роботи у Збройних Силах України.

Функціонування професійних спілок працівників, які уклали трудовий договір із Збройними Силами України, здійснюється відповідно до Закону України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” (1045-14).

Організація працівниками Збройних Сил України страйків і участь в їх проведенні не допускаються.

Кожному військовослужбовцю гарантується право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої.

Військовослужбовцям надається можливість відправляти, одноособово чи колективно, релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність з додержанням вимог Конституції України та законів України.

Стаття 18. Контроль і відповідальність за виконання цього Закону

Контроль за виконанням цього Закону покладається на органи державної влади, передбачені законами України.

Нагляд за додержанням законності у Збройних Силах України, цивільний демократичний контроль за діяльністю Збройних Сил України здійснюються відповідно до закону.

Розділ V
ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування, крім статті 16, яка набирає чинності з 2001 року.

2. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк після набрання чинності цим Законом:

подати Верховній Раді України пропозиції щодо внесення змін до законів України, що впливають з цього Закону;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність з цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Президент України Л. КРАВЧУК

м. Київ,

6 грудня 1991 року

N 1934-XII

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2000, № 17, ст.122)

Цей Закон встановлює порядок допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України та умови їх перебування в Україні, а також порядок здійснення контролю за їх діяльністю під час перебування на території України.

Розділ І.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

підрозділ збройних сил іншої держави (далі - **підрозділ збройних сил**) - військове формування іноземної держави, що має постійну чи тимчасову організацію, належить до сухопутних (наземних), морських, повітряних або спеціальних військ (сил) цієї держави, оснащено легкою зброєю чи важкою бойовою технікою, яка підпадає під дію Договору про звичайні збройні сили в Європі, перебуває під командуванням особи, відповідальної перед своєю державою і законами України за поведінку своїх підлеглих, які зобов'язані дотримуватися внутрішньої дисципліни, законів України, норм міжнародного права, та яке направляється в Україну з конкретною метою, визначеною міжнародним договором України;

особи військового персоналу - військовослужбовці, які проходять військову службу в підрозділах збройних сил інших держав, що направляються в Україну;

особи цивільного персоналу - особи, які працюють у підрозділах збройних сил інших держав, що направляються в Україну, і не є громадянами України;

члени сімей осіб військового і цивільного персоналу – члени сімей військовослужбовців чи осіб цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав, які знаходяться на їх утриманні, разом з ними перебувають в Україні і не є її громадянами;

місце дислокації підрозділів збройних сил інших держав - позначена в договорі територія, акваторія, на яких розміщуються підрозділи.

Стаття 2. Підстави для допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України

Допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України здійснюється на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Стаття 3. Мета перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України

Підрозділи збройних сил інших держав можуть бути допущені на територію України з метою:

а) участі у спільних з підрозділами Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань військових навчаннях та інших заходах щодо вдосконалення бойової підготовки військ, обміну досвідом у рамках домовленостей (договорів) про міжнародне військово-співробітництво, в тому числі для підготовки спільних військових підрозділів, створюваних в рамках військового співробітництва за міжнародними договорами України;

б) транзитного переміщення підрозділів збройних сил інших держав через територію України. При цьому строки переміщення цих підрозділів через територію України не можуть перевищувати 10 діб, якщо інше не передбачене міжнародним договором України;

в) надання Україні, на її прохання, військової допомоги у відсічі (відверненні, припиненні) збройної агресії з боку третьої країни (третіх країн);

г) надання Україні, на її прохання, допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, викликаних природними і техногенними наслідками;

д) обслуговування тимчасово розміщених на території України відповідно до міжнародних договорів України військових частин.

Стаття 4. Обмеження допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України

1. Забороняється допуск та перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав, оснащених ядерною, хімічною, бактеріологічною та іншими видами зброї масового ураження, а також зброї, яка має складові частини ядерного, хімічного, бактеріологічного озброєння, та іншої зброї масового ураження.

2. Потенційні носії ядерної зброї, інших видів масового ураження допускаються відповідно до міжнародного договору України для короткострокового розміщення на території України за умови належного реконструювання, що засвідчується відповідним документом.

3. Забороняється допуск та перебування на території України підводних човнів та надводних суден, які обладнані ядерними енергетичними установками і є потенційними джерелами забруднення морських басейнів Чорного і Азовського морів.

4. Забороняється допуск на територію України підрозділів збройних сил держав, які не визнали її незалежність та територіальну цілісність або висувають до неї територіальні претензії.

5. У разі введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного або воєнного стану в інтересах національної безпеки може бути встановлено додаткові обмеження або заборону на допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України.

Стаття 5. Вимоги до міжнародного договору України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України

1. Необхідними умовами, яким має відповідати міжнародний договір України щодо порядку допуску і умов перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав, є:

- а) тимчасовість, тобто чітка визначеність та обмеженість у часі такого перебування;
- б) відповідність такого перебування національним інтересам України;
- в) незавдання таким перебуванням перешкод розвитку відносин України з третіми державами та зміцненню міжнародної колективної безпеки;
- г) додержання підрозділами збройних сил інших держав, особами військового і цивільного персоналу, які входять до їх складу, а також членами їх сімей законів України,

утримання від будь-якої політичної діяльності в Україні, а також від іншої діяльності, не сумісної з її національними інтересами;

д) незастосування підрозділів збройних сил інших держав всупереч воєнно-політичним та іншим інтересам України, вимогам Статуту ООН щодо дій по підтриманню миру та безпеки, іншим нормам міжнародного права.

2. Міжнародний договір про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України, згода на обов'язковість якого надається Верховною Радою України, має передбачати:

а) мету, строк та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України, види їх діяльності та підпорядкованість;

б) склад і структуру підрозділів збройних сил інших держав (іншої держави), чисельність осіб військового та цивільного персоналу, а також типи і кількість озброєння та військової техніки;

в) місце і межі дислокації підрозділів та обмеження щодопересування осіб їх військового і цивільного персоналу;

г) порядок в'їзду на територію України і виїзду з України підрозділів, а також осіб їх військового і цивільного персоналу не в складі цих підрозділів;

д) маршрути транзиту підрозділів збройних сил інших держав через територію України;

е) порядок застосування підрозділів збройних сил інших держав під час їх перебування в Україні;

є) умови та порядок використання підрозділами збройних сил інших держав баз, навчальних центрів, полігонів та інших об'єктів на території України;

ж) вимоги щодо охорони довкілля, утилізації та вивезення відходів;

з) розміри і порядок внесення плати за оренду земельних ділянок, іншого нерухомого майна, в тому числі жилих та інших приміщень, а також плати за користування водами, використання повітряного простору України, за аеронавігаційне, навігаційно-гідрографічне та інформаційне забезпечення підрозділів, надання їм комунальних, побутових та інших послуг;

и) порядок визначення та відшкодування шкоди, завданої Україні, третім державам або фізичним чи юридичним особам на території України внаслідок дій або бездіяльності підрозділів, осіб їх військового і цивільного персоналу;

і) порядок реалізації права осіб військового персоналу підрозділів щодо носіння зброї та її застосування;

- і) умови використання на території України державної символіки держав, підрозділи збройних сил яких допускаються в Україну;
- й) порядок здійснення контролю за діяльністю підрозділів збройних сил інших держав на території України, включаючи можливість проведення раптових перевірок дотримання підрозділами збройних сил інших держав умов договору;
- к) питання юрисдикції, пов'язані з перебуванням підрозділів на території України;
- л) обов'язки інших держав перед Україною, що впливають з умов перебування підрозділів їх збройних сил на території України;
- м) підстави для денонсації міжнародного договору України;
- н) умови і порядок дострокового виведення підрозділів збройних сил інших держав з території України;
- о) інші питання, пов'язані з перебуванням в Україні підрозділів збройних сил інших держав.

Стаття 6. Підстави для денонсації міжнародних договорів України щодо тимчасового перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав

1. Міжнародні договори України про тимчасове перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України підлягають денонсації в разі:
- а) якщо подальше перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України загрожує національним інтересам України або якщо досягнуто визначену міжнародним договором України мету їх перебування;
 - б) недотримання або порушення підрозділами збройних сил інших держав вимог міжнародних договорів України, цього Закону та інших нормативно-правових актів;
 - в) втручання або загрози втручання підрозділів збройних сил інших держав у внутрішні справи України;
 - г) використання або загрози використання підрозділів збройних сил інших держав, які перебувають на території України, проти третіх держав;
 - д) якщо виникла загроза втрати іншою державою контролю за підрозділами її збройних сил на території України;
 - е) якщо держава, підрозділи збройних сил якої перебувають на території України, увійшла у воєнний конфлікт з третьою державою, внаслідок чого виникла загроза національним інтересам України.

Розділ II

ПОРЯДОК ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ПРО ДОПУСК ПІДРОЗДІЛІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ ІНШИХ ДЕРЖАВ В УКРАЇНУ

Стаття 7. Внесення пропозиції щодо допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України

1. Пропозиція щодо допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України вноситься до Ради національної безпеки і оборони України Міністерством закордонних справ України разом з Міністерством оборони України за погодженням у необхідних випадках з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади. Пропозиція має включати наявні на момент її внесення дані про райони розташування, завдання, загальну чисельність зазначених підрозділів, про типи і кількість озброєння, військової техніки, підпорядкованість, строки перебування та порядок їх продовження, порядок заміни та умови виведення, а також інформацію про відшкодування Україні можливих витрат, пов'язаних з перебуванням на її території цих підрозділів.

2. Рада національної безпеки і оборони України, визнаючи відповідність допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України національним інтересам і законам України, в тому числі її міжнародним зобов'язанням, та згідно зі Статутом ООН з урахуванням того, що відповідними міжнародними договорами України передбачається відшкодування витрат, пов'язаних з перебуванням зазначених підрозділів в Україні, забезпечення на належному рівні безпеки громадян України в умовах такого перебування, вносить пропозицію про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України на розгляд Президента України.

Стаття 8. Прийняття рішень щодо допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України

1. Президент України на підставі зазначеної у частині другій статті 7 цього Закону пропозиції приймає рішення про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України.

2. Рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України відповідно до пункту 23 статті 85 Конституції України (254к/96-ВР)

підлягає схваленню Верховною Радою України, яка розглядає питання про таке схвалення як невідкладне позачергово.

Рішення про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України не вноситься на схвалення Верховної Ради України, якщо такий допуск передбачений міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

3. Пропозиції щодо допуску в Україну підрозділів збройних сил інших держав та перебування їх на території України в рамках військового співробітництва можуть вноситися на підставі узгоджених з відповідними державами і затверджених Президентом України планів військового співробітництва відповідно до міжнародних договорів України на рік чи інший період. Вони розглядаються, узгоджуються і схвалюються в порядку, визначеному статтею 7 цього Закону та цією статтею.

4. Рішення Президента України про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України набирає чинності після його схвалення Верховною Радою України.

Стаття 9. Реалізація рішень щодо дострокового виведення підрозділів збройних сил інших держав з території України

Рішення щодо дострокового виведення підрозділів збройних сил інших держав з території України реалізуються органами виконавчої влади України після денонсації Україною відповідного міжнародного договору у встановленому законодавством України порядку.

Розділ III

ЗАСАДИ ТА УМОВИ ПЕРЕБУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ ІНШИХ ДЕРЖАВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Стаття 10. Порядок в'їзду на територію України і виїзду за її межі підрозділів збройних сил інших держав

1. Підрозділи збройних сил інших держав, особи їх військового і цивільного персоналу можуть перебувати в Україну на автомобільних чи залізничних транспортних засобах, морських і річкових суднах та військових кораблях або повітряних суднах і перебувати в Україні чи здійснювати транзит через її територію згідно з цим Законом та міжнародними договорами України.

2. Особи військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав під час перетинання державного кордону України при собі повинні мати:

а) дійсні національні паспорти або документи, що їх замінюють;

б) офіційні посвідчення особи з фотокарткою, якщо в'їзд провадиться за загальним списком, а командир підрозділу може підтвердити свою особу дійсним національним паспортом або документом, що його замінює.

3. Військовослужбовці при перетинанні державного кордону повинні бути одягнені у військову форму та мати встановлені розпізнавальні знаки.

4. Особи військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав, їх особисті речі та зброя підрозділів збройних сил інших держав під час перетинання державного кордону України підлягають прикордонному і митному контролю. У разі перетинання зазначеними підрозділами державного кордону України для надання Україні, на її прохання, допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій вони підлягають прикордонному та митному контролю за спрощеним порядком, який визначається Кабінетом Міністрів України. Іноземні військові кораблі (судна), бойові та військово-транспортні повітряні судна, а також військова техніка, що прибувають до України чи вибувають за її межі, митному огляду не підлягають. Мирний прохід через територіальне море України іноземних військових кораблів (суден) та їх заходження у внутрішні води і порти України здійснюються згідно з законодавством України.

5. Підрозділи збройних сил інших держав, які прибувають в Україну на підставах, визначених статтею 2 цього Закону, та особи військового і цивільного персоналу у складі цих підрозділів зобов'язані виконувати вимоги встановлених в Україні санітарних норм і правил.

6. Особи військового і цивільного персоналу, які прибувають в Україну у складі підрозділів збройних сил інших держав, звільняються від одержання в'їзних віз та обов'язкової реєстрації національних паспортів або документів, що їх замінюють, в реєстраційному органі України. Звільнення від реєстрації паспортів або документів, що їх замінюють, не поширюється на випадки проживання осіб військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав за межами дислокації цих підрозділів.

7. Виїзд з України підрозділів збройних сил інших держав та вивезення військового майна і техніки здійснюються в такому ж порядку, який встановлено для їх в'їзду в Україну.

8. Члени сімей осіб військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав здійснюють в'їзд в Україну та виїзд з України з дотриманням вимог Закону

України “Про правовий статус іноземців” (3929-12) з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом.

9. Особи військового та цивільного персоналу підрозділів інших держав при в'їзді на територію України заповнюють офіційні сертифікати про стан здоров'я, підтверджуючи, що серед особового складу підрозділів цих держав немає інфекційних захворювань.

Стаття 11. Умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України

1. Підрозділи збройних сил інших держав, що перебувають на території України, особи військового і цивільного персоналу, які входять до їх складу, та члени їх сімей повинні:

а) додержуватися Конституції України і законів України;

б) шанувати традиції та звичаї Українського народу і не завдавати шкоди національним інтересам України, не посягати на права, свободи та законні інтереси громадян України, а також іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

2. Особи військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав, що тимчасово перебувають на території України, не можуть претендувати на набуття будь-яких прав на постійне проживання на її території.

Стаття 12. Права, свободи, обов'язки і відповідальність осіб військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав

1. Особи військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав та члени їх сімей, які перебувають на території України, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією України (254к/96-ВР), законом чи міжнародними договорами України.

2. У разі, коли особа військового чи цивільного персоналу підрозділу збройних сил іншої держави, яка підозрюється у вчиненні злочину на території України, перебуває за її межами, питання про притягнення її до відповідальності вирішується згідно із законом та міжнародними договорами України.

3. Особи військового персоналу підрозділів збройних сил інших держав під час перебування на території України мають право на носіння військової форми одягу своєї держави, на носіння та застосування зброї під час виконання у встановленому порядку

обов'язків військової служби в межах місць дислокації цих підрозділів, а також у місцях проведення ними військових навчань і підготовки підрозділів відповідно до мети перебування в Україні. У разі порушення зазначених вимог зброя та боєприпаси, що належать особам військового персоналу, вилучаються відповідними органами України в установленому порядку.

Стаття 13. Санітарно-епідеміологічний нагляд, державний ветеринарний контроль та медичне забезпечення підрозділів збройних сил інших держав

1. Заходи щодо запобігання поширенню захворювань і шкідників, які передаються людьми, тваринами і рослинами, в місцях дислокації підрозділів збройних сил інших держав та контроль за цим здійснюються згідно із законодавством України.

2. Санітарно-епідеміологічний нагляд, державний ветеринарний контроль у місцях дислокації підрозділів збройних сил інших держав здійснюють відповідні органи державної влади України та їх посадові особи відповідно до законів України.

3. У разі неможливості забезпечення іноземною державою достатнім медичним обслуговуванням осіб свого військового і цивільного персоналу та членів їх сімей під час перебування в Україні їх медичне обслуговування може проводитися на договірних умовах військово-медичними закладами Збройних Сил України та інших військових формувань, а при необхідності - іншими лікувально-медичними закладами.

Стаття 14. Охорона довкілля

1. Підрозділи збройних сил інших держав повинні додержуватися встановлених законом України вимог щодо охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки, запобігання забрудненню довкілля, погіршенню якості природних ресурсів.

2. Під час проведення зазначеними підрозділами військових навчань і використання тренувальних об'єктів не допускається порушення правил експлуатації озброєння, військової та іншої техніки.

3. Паливо і пально-мастильні матеріали, а також інші речовини, необхідні для експлуатації повітряних, морських, річкових суден та інших транспортних засобів, озброєння, військової та іншої техніки, використовуються підрозділами збройних сил інших держав з додержанням вимог законодавства України щодо охорони довкілля.

4. Знищення боєприпасів, що не були використані підрозділами збройних сил інших держав під час перебування в Україні, провадиться відповідно до встановлених в Україні

норм і правил за рахунок держав, яким належали боєприпаси, якщо інше не встановлене міжнародним договором.

5. Радіоактивні речовини та джерела іонізуючого випромінювання, призначені для використання підрозділами збройних сил інших держав у мирних цілях, підлягають реєстрації та контролю за їх використанням, які здійснюються відповідними органами виконавчої влади України.

6. У разі забруднення довкілля, погіршення якості природних ресурсів інша держава згідно з відповідним міжнародним договором України зобов'язана вжити заходів до відновлення попереднього стану довкілля або відшкодувати завдану шкоду, якщо забруднення довкілля чи погіршення якості природних ресурсів сталося з вини підрозділів її збройних сил.

С т а т т я 15. Транспортні засоби і маршрути підрозділів збройних сил інших держав

1. Транспортні засоби підрозділів збройних сил інших держав реєструються у відповідних реєстраційних органах України і використовуються з додержанням вимог нормативно-правових актів, у тому числі щодо обмеження рівня шуму, вмісту шкідливих речовин у відпрацьованих газах тощо.

2. Транспортні маршрути для переміщення підрозділів збройних сил інших держав, озброєння, важкої техніки, небезпечних матеріалів, види транспорту та інші істотні умови перевезень узгоджуються з відповідними органами виконавчої влади України.

3. В Україні визнаються як діючі посвідчення на право керування транспортними засобами або військовий дозвіл на водіння, що відповідають Конвенції про дорожній рух і видані відповідними державними органами іншої держави, підрозділи збройних сил якої допущені в Україну.

4. Представники підрозділів збройних сил інших держав можуть залучатися до регулювання руху транспортних засобів, включаючи регулювання на місцях аварії та регулювання руху транспорту з небезпечним вантажем.

С т а т т я 16. Зв'язок та радіоелектронні засоби підрозділів збройних сил інших держав

1. Присвоєння радіочастот і позивних сигналів, оформлення дозволів на використання радіоелектронних засобів на території України, а також на їх ввезення підрозділами

збройних сил інших держав на територію України та державний нагляд за роботою цих засобів здійснюються відповідно до законодавства України.

2. Підрозділи збройних сил інших держав використовують присвоєні радіочастоти для радіоелектронних засобів за наявності відповідних дозволів. Питання про зміну радіочастот вирішуються в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

3. Строк використання присвоєних радіочастот не може перевищувати строку перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України. Після закінчення строку перебування відповідні дозволи на використання радіочастот скасовуються.

4. Підрозділи збройних сил інших держав вживають усіх необхідних заходів для запобігання створенню перешкод у роботі засобів зв'язку та радіоелектронних засобів України.

5. Підрозділи збройних сил інших держав, при необхідності, мають право встановлювати та використовувати тимчасові засоби далекого зв'язку, включаючи радіостанції (за винятком об'єктів радіомовлення), дозвіл на використання яких надається у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 17. Обмеження права власності на окремі види майна та на користування надрами підрозділів збройних сил інших держав

1. У володінні і користуванні підрозділів збройних сил інших держав, які перебувають на території України, та у власності осіб військового і цивільного персоналу цих підрозділів і членів їх сімей не може перебувати майно, включене до переліку видів майна, що не може за законом України перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, якщо інше не передбачено цим Законом чи відповідним міжнародним договором України.

2. Підрозділам збройних сил інших держав на території України забороняється проводити геологічне вивчення надр і розробляти родовища корисних копалин. Особи військового та цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав негайно сповіщають місцеві органи виконавчої влади про знайдені на територіях (в акваторіях) їх тимчасового перебування скарби, археологічні цінності, дорогоцінні метали та каміння тощо і передають їх уповноваженим для цього державним органам.

3. Об'єкти та засоби систем водопостачання, енергозбереження, національної системи навігаційно-гідрографічного забезпечення безпеки судноплавства у територіальних водах України та Державної системи геодезичних знаків оренді не підлягають. Надання Україною

послуг зазначених систем та відповідна оплата цих послуг заінтересованими сторонами здійснюються на договірних засадах згідно з законодавством України.

Стаття 18. Страхування осіб військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав та членів їх сімей

1. Особи військового і цивільного персоналу підрозділів збройних сил інших держав та члени їх сімей користуються на території України правом на страховий захист нарівні з громадянами України.

2. Будь-який вид страхування, пов'язаний з перебуванням підрозділів збройних сил інших держав на території України, здійснюється відповідно до законодавства України.

Стаття 19. Податки, збори та інші обов'язкові платежі

Податки, збори та інші обов'язкові платежі, пов'язані з перебуванням підрозділів збройних сил іншої держави на території України, сплачуються відповідно до закону України, якщо міжнародним договором України не передбачене інше.

Стаття 20. Діяльність засобів масової інформації підрозділів збройних сил інших держав

Діяльність засобів масової інформації підрозділів збройних сил інших держав провадиться на території України відповідно до законів України.

Стаття 21. Обов'язки інших держав перед Україною

1. Інші держави у зв'язку з перебуванням їх на території України відповідно до міжнародних договорів України зобов'язані:

а) завчасно інформувати Кабінет Міністрів України про кожний випадок призначення на посаду чи звільнення з посади командира (начальника) підрозділу своїх збройних сил на території України не пізніше ніж через три доби після такого призначення на посаду або звільнення з посади;

б) забезпечити відшкодування в порядку, визначеному міжнародним договором України, шкоди, заподіяної Україні, третім державам або фізичним чи юридичним особам на території України та в її виключній (морській) економічній зоні діями підрозділів своїх збройних сил, у тому числі діями або бездіяльністю осіб військового і цивільного персоналу цих підрозділів під час виконання покладених на них обов'язків;

в) вивести у встановлений міжнародним договором строк підрозділи своїх збройних сил з території України у разі закінчення строку дії відповідного міжнародного договору або денонсації його Україною.

2. Держави, чий підрозділи збройних сил допущені в Україну, можуть мати й інші обов'язки перед Україною, передбачені цим Законом, а також міжнародними договорами України.

С т а т т я 22. Обов'язки командування підрозділів збройних сил інших держав, що перебувають на території України

1. Командування підрозділів збройних сил інших держав, що перебувають на території України, зобов'язане:

а) завчасно узгоджувати в установленому порядку з Міністерством оборони України плани проведення маневрів і військових навчань своїх підрозділів;

б) інформувати щокварталу Міністерство оборони України про фактичну чисельність осіб військового і цивільного персоналу, тип і кількість озброєння та військової техніки, а також про кількість інших матеріально-технічних засобів, які знаходяться на території України (за переліком, що визначається Міністерством оборони України);

в) знати місцезнаходження осіб військового і цивільного персоналу, озброєння, військової, спеціальної та іншої техніки, яка знаходиться на озброєнні відповідних підрозділів збройних сил інших держав;

г) вживати з метою підтримання порядку і дисципліни в межах наданих йому повноважень необхідних дисциплінарних заходів щодо осіб військового і цивільного персоналу за вчинені ними правопорушення. При цьому командування не має права здійснювати дисциплінарні повноваження стосовно військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань України, а також осіб військового і цивільного персоналу третьої держави.

2. Командування підрозділів збройних сил інших держав, що перебувають на території України, сприяє здійсненню відповідними органами виконавчої влади України контролю за дислокацією та переміщенням зазначених підрозділів, проведенням ними військових навчань, інших заходів оперативної та бойової підготовки згідно з цим Законом та міжнародними договорами України.

3. Командування підрозділів збройних сил інших держав, що перебувають на території України, не має право видавати накази, розпорядження та інші акти, що суперечать законам та міжнародним договорам України.

4. У разі, коли особа військового чи цивільного персоналу підрозділу збройних сил іншої держави підозрюється у вчиненні на території України злочину, командування підрозділу зобов'язане сприяти виконанню правоохоронними органами України своїх обов'язків щодо проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій відповідно до законів України і забезпечувати у разі необхідності участь у цих заходах (діях) осіб військового і цивільного персоналу.

Розділ IV

КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДРОЗДІЛІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ ІНШИХ ДЕРЖАВІ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОТРИМАННЯ ВИМОГ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ І ЗАКОНІВ УКРАЇНИ ЩОДО ДОПУСКУ ЦИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

С т а т т я 23. Контроль за діяльністю підрозділів збройних сил інших держав та нагляд за додержанням ними законів України

1. Контроль за діяльністю підрозділів збройних сил інших держав на території України здійснюють у межах своїх повноважень Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, Міністерство оборони України, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до Конституції України, законів та міжнародних договорів України.

2. Нагляд за додержанням підрозділами збройних сил інших держав законів України та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, здійснюється Генеральною прокуратурою України, підлеглими їй прокуратурами інших рівнів, військовою прокуратурою України.

С т а т т я 24. Вирішення спорів

Спори, що виникають у зв'язку з тимчасовим перебуванням на території України підрозділів збройних сил інших держав, вирішуються шляхом проведення переговорів між Україною та іншими державами у порядку та на умовах, визначених відповідними міжнародними договорами. В разі відсутності таких договорів застосовуються інші взаємоприйнятні процедури врегулювання спорів.

Стаття 25. Відповідальність за порушення вимог Конституції і законів України щодо допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України

Посадові особи, які допустили порушення вимог Конституції і законів України щодо порядку допуску та умов перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України, притягаються до відповідальності згідно з законом України.

Стаття 26. Інформування про перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав

Міністерство оборони України щорічно подає Президенту України і Верховній Раді України інформацію про перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав.

Розділ V

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.
2. До приведення законів України, інших нормативно-правових актів у відповідність з цим Законом вони застосовуються в частині, що не суперечить йому.
3. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк:
 - подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції про приведення законодавчих актів України у відповідність з цим Законом;
 - привести свої нормативно-правові акти у відповідність з цим Законом;
 - забезпечити приведення міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади у відповідність з цим Законом їх нормативно-правових актів.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ,

22 лютого 2000 року

N 1479-III

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про порядок направлення підрозділів

Збройних Сил України до інших держав

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2000, № 19, ст.144)

(Із змінами, внесеними згідно із Законом № 686-IV (686-15) від 03.04.2003,

ВВР, 2003, № 28, ст.215)

Цей Закон визначає порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав та умови тимчасового перебування на території цих держав, принципи формування, організації підготовки зазначених підрозділів та гарантії соціального захисту осіб їх військового і цивільного персоналу, членів їх сімей.

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

підрозділ Збройних Сил України - військовий підрозділ, що належить до сухопутних військ (військ наземної оборони), сил протиповітряної оборони, військово-повітряних, військово-морських або спеціальних сил (військ) Збройних Сил України, має постійну чи тимчасову організацію, оснащений легкою зброєю чи важкою бойовою технікою, яка підпадає під дію Договору про звичайні збройні сили в Європі, перебуває під командуванням особи, відповідальної перед Україною та іншою державою за поведінку своїх підлеглих, які зобов'язані додержуватися внутрішньої дисципліни, норм міжнародного права, і направляється до іншої держави з метою виконання бойових або миротворчих завдань, або гуманітарних завдань, пов'язаних із захистом цивільного населення від радіаційної, хімічної, біологічної небезпеки та ліквідацією наслідків застосування зброї масового ураження; (Абзац другий статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом N 686-IV (686-15) від 03.04.2003)

особи військового персоналу - військовослужбовці, які проходять військову службу в підрозділах Збройних Сил України і направляються до іншої держави;

особи цивільного персоналу - особи, які працюють за трудовим договором у підрозділах Збройних Сил України і є громадянами України.

Стаття 2. Підстави направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав і перебування їх в цих державах

Підрозділи Збройних Сил України можуть направлятися до інших держав та перебувати на території цих держав лише тимчасово на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Стаття 3. Зміст міжнародного договору про направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав і їх тимчасове перебування на території цих держав

Міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надається Верховною Радою України, про направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав і їх тимчасове перебування на території цих держав має передбачати:

- мету, строк та порядок перебування;
- види діяльності та підпорядкованість підрозділів Збройних Сил України;
- місце і межі дислокації підрозділів Збройних Сил України;
- склад та структуру підрозділів Збройних Сил України, а також типи і кількість озброєння та військової техніки;
- чисельність осіб військового і цивільного персоналу;
- правовий статус осіб військового і цивільного персоналу;
- порядок в'їзду (виїзду) до (з) держави перебування;
- маршрути пересування територією держави перебування;
- порядок проведення митного та прикордонного контролю, перевезення зброї, військової техніки, іншого майна;
- порядок здійснення контролю за діяльністю підрозділів Збройних Сил України на території іншої держави;
- питання виплати компенсаційних сум особам військового і цивільного персоналу, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час виконання обов'язків військової служби

(службових обов'язків), пов'язаних з участю у наданні військової допомоги іншим державам, спільних військових навчаннях та маневрах у рамках військового співробітництва, а також членам сімей зазначених осіб, які загинули, померли, пропали безвісти під час виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків);

питання юрисдикції, пов'язані з перебуванням підрозділів Збройних Сил України на території іншої держави;

порядок повернення або відкликання підрозділів Збройних Сил України з території іншої держави;

умови денонсації міжнародного договору України;

фінансові, матеріально-технічні та інші питання, пов'язані із забезпеченням перебування підрозділів Збройних Сил України на території іншої держави, що впливають із міжнародних зобов'язань сторін за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

**Стаття 4. Перетинання державного кордону України особами
військового
і цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил
України**

Особи військового і цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил України перетинають державний кордон України відповідно до законів України та міжнародних договорів України з додержанням встановленого порядку митного та прикордонного контролю, перевезення зброї, військової техніки, іншого майна, необхідного для виконання покладених на них завдань.

**Стаття 5. Транзит підрозділів Збройних Сил України через
територію інших держав**

Порядок та умови транзиту підрозділів Збройних Сил України через територію інших держав визначаються міжнародними договорами України, укладеними з цими державами.

**Стаття 6. Внесення пропозиції щодо направлення підрозділів
Збройних Сил України до інших держав**

Пропозиція щодо направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави вноситься до Ради національної безпеки і оборони України Міністерством закордонних справ України разом з Міністерством оборони України за погодженням з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади. Пропозиція має включати наявні на момент її внесення дані про райони дій, завдання, загальну чисельність зазначених підрозділів, тип і склад їх озброєння, військової техніки, підпорядкованість, строки перебування та порядок їх можливого продовження, порядок заміни та умови виведення підрозділів, про гарантії і компенсації особам військового і цивільного персоналу, а також інформацію про порядок і умови відшкодування витрат, пов'язаних з виконанням підрозділами Збройних Сил України покладених на них завдань у зв'язку з направленням до іншої держави і перебуванням на території цієї держави.

Рада національної безпеки і оборони України, визнаючи відповідність надання такої військової допомоги національним інтересам і законам України, у тому числі міжнародним зобов'язанням України згідно із Статутом ООН (995 010), враховуючи можливості фінансування та матеріально-технічного забезпечення, безпеки громадян України, які братимуть участь у наданні цієї допомоги, вносить пропозицію щодо направлення відповідних підрозділів Збройних Сил України до іншої держави на розгляд Президента України.

Стаття 7. Прийняття рішень щодо направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав

Рішення про направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав приймає Президент України з одночасним поданням до Верховної Ради України законопроекту про схвалення такого рішення. Разом із законопроектом подається інформація, зазначена в частині першій статті 6 цього Закону.

Рішення Президента України про направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав підлягає схваленню Верховною Радою України відповідно до пункту 23 статті 85 Конституції України (254к/96-ВР). Поданий Президентом України законопроект про схвалення рішення щодо направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав як невідкладний розглядається Верховною Радою України позачергово.

Стаття 8. Відкликання підрозділів Збройних Сил України з інших держав

Підрозділи Збройних Сил України, які були направлені до інших держав, можуть бути відкликані у разі, якщо їх подальше перебування на території інших держав не відповідає національним інтересам України або порушуються зазначені в міжнародному договорі, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, умови їх перебування. Рішення про відкликання підрозділів Збройних Сил України приймається з урахуванням міжнародних зобов'язань України Президентом України за поданням Міністерства закордонних справ України, узгодженим з Міністерством оборони України.

Стаття 9. Порядок комплектування підрозділів Збройних Сил України, що направляються до інших держав

Комплектування особами військового та цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил України, що направляються до інших держав на їх прохання з метою надання військової допомоги, здійснюється виключно у добровільному порядку.

Контракти для комплектування особового складу підрозділів Збройних Сил України, що направляються до інших держав, укладаються з:

офіцерами, прапорщиками і мічманами, які проходять військову службу за контрактом;

офіцерами, які проходять військову службу за призовом;

офіцерами, які перебувають на кадровій військовій службі, зарахованими до Збройних Сил України до запровадження військової служби за контрактом;

військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом солдатів і матросів, сержантів і старшин;

військовослужбовцями строкової військової служби, які прослужили за призовом не менше одного року і мають відповідну підготовку.

Безперервний строк служби осіб військового і роботи цивільного персоналу у складі підрозділів Збройних Сил України, направлених до іншої держави, не може перевищувати одного року.

Стаття 10. Навчання та спеціальна підготовка осіб військового і цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил України, що направляються до інших держав

Навчання та спеціальна підготовка осіб військового і цивільного персоналу, які зараховуються до підрозділів Збройних Сил України, що направляються до інших держав, проводяться у відповідних навчальних центрах та військових навчальних закладах.

Технічне, тилове, медичне, фінансове та інші види забезпечення підрозділів Збройних Сил України, що направляються до інших держав, здійснюються відповідно до закону та міжнародного договору України.

Стаття 11. Гарантії соціального захисту осіб військового і цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил України, що направляються до інших держав, та членів їх сімей

Особи військового і цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил України, які безпосередньо брали участь у бойових діях або у ліквідації наслідків застосування зброї масового ураження на території інших держав, користуються пільгами, передбаченими Законом України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” (3551-12) для учасників бойових дій. Обчислення вислуги років та стажу роботи для призначення відповідно до закону пенсій цим особам здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. (Частина перша статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом N 686-IV (686-15) від 03.04.2003)

Особи військового і цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил України, які були направлені до інших держав і стали інвалідами під час виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків), користуються пільгами, передбаченими Законом України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” для інвалідів війни.

Особам військового і цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил України, що були направлені до інших держав і які стали інвалідами, а також членам сімей зазначених осіб, які загинули чи пропали безвісти під час виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) або які померли внаслідок одержаних під час виконання цих обов'язків поранення, контузії,

травми чи каліцтва, проводиться виплата компенсаційних та страхових сум у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

**С т а т т я 12. Фінансове забезпечення заходів, пов'язаних з
направленням підрозділів Збройних Сил України до
інших держав**

Фінансування витрат, пов'язаних із направленням підрозділів Збройних Сил України до інших держав та перебуванням їх на території цих держав, здійснюється з Державного бюджету України, якщо інше не передбачено міжнародним договором України.

**С т а т т я 13. Орган, який забезпечує додержання порядку і
дисципліни, збереження життя і здоров'я персоналу
підрозділів Збройних Сил України під час перебування
в інших державах**

Забезпечення додержання порядку і дисципліни, збереження життя і здоров'я осіб військового і цивільного персоналу, які направляються до інших держав у складі підрозділів Збройних Сил України, покладається на Міністерство оборони України.

**С т а т т я 14. Відповідальність за недодержання вимог Конституції
України і законів України при направленні підрозділів
Збройних Сил України до інших держав**

Посадові особи, які допустили порушення вимог Конституції України і законів України щодо порядку направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав, притягаються до відповідальності згідно з законом.

**С т а т т я 15. Відповідальність за порушення особами військового і
цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил
України законів інших держав**

У разі порушення особами військового і цивільного персоналу підрозділів Збройних Сил України законів інших держав під час перебування на території цих держав вони притягаються до відповідальності у порядку, передбаченому міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

**Стаття 16. Інформування Верховної Ради України про
направлення підрозділів Збройних Сил України до
інших держав**

Міністерство оборони України щорічно подає Президенту України і Верховній Раді України доповідь про направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав та про результати їх діяльності на території цих держав.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

КУЧМА

Президент України Л.

м. Київ,

2 березня 2000 року

№ 1518-III

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про участь України в міжнародних миротворчих операціях

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1999, № 22-23, ст.202; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1106-IV (1106-15) від 10.07.2003)

Усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародного миру і безпеки, враховуючи зобов'язання України як держави-члена Організації Об'єднаних Націй (далі - ООН) подавати допомогу ООН в діях, що провадяться відповідно до Статуту ООН, а також зобов'язання як держави-члена Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі - ОБСЄ) конструктивно співробітничати у використанні всього діапазону можливостей ОБСЄ для запобігання конфліктам та для їх розв'язання, Україна розглядає участь у міжнародних миротворчих операціях як важливу складову своєї зовнішньої політики.

Цей Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях, а також порядок направлення Україною військового та цивільного персоналу, організації його підготовки та забезпечення для участі в діяльності по підтриманню чи відновленню міжнародного миру і безпеки.

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

міжнародні миротворчі операції - міжнародні дії або заходи, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, ОБСЄ, інших регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил, що створюються за згодою Ради Безпеки ООН, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН з метою:

запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх конфліктів;

врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН, що може включати, зокрема, спостереження і контроль за додержанням угод про припинення вогню та інших ворожих дій, роз'єднання сторін, які конфліктують, роззброєння і розформування їх підрозділів, виконання інженерних та інших робіт;

подання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх конфліктів;

виконання міліцейських (поліцейських) функцій по забезпеченню безпеки і додержання прав людини;

подання допомоги у подоланні наслідків конфліктів;

усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії;

миротворчий контингент - військові підрозділи, оснащені відповідним озброєнням і військовою технікою, засобами підтримки і зв'язку, що направляються Україною для участі в міжнародних миротворчих операціях, у тому числі військові підрозділи Збройних Сил України, інших військових формувань, котрі входять до складу об'єднаних військових підрозділів, що створюються спільно з іншими державами для участі у міжнародних миротворчих операціях (спільні батальйони тощо);

миротворчий персонал - окремі військовослужбовці та працівники Збройних Сил України, інших військових формувань, особи иначальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та інших державних органів і цивільних установ України, які направляються Україною для участі в міжнародних миротворчих операціях і не входять до складу миротворчого контингенту;

матеріально-технічні ресурси та послуги - матеріально-технічні ресурси та послуги, що надаються Україною для використання в міжнародних миротворчих операціях, у тому числі бойова і спеціальна техніка, окремі види озброєнь, засоби зв'язку, транспортні засоби з екіпажами, продовольство, медикаменти тощо.

Стаття 2. Умови участі України в міжнародних миротворчих операціях

Україна виключно на умовах, зазначених у рішенні Президента України, що схвалюється Верховною Радою України у випадках, передбачених Конституцією (254к/96-ВР) та законами України, та у порядку, встановленому цим Законом, бере участь у міжнародних миротворчих операціях:

Організації Об'єднаних Націй, рішення на проведення яких прийнято Радою Безпеки ООН;

Організації з безпеки і співробітництва в Європі чи інших регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН;

багатонаціональних сил, що створюються за згодою Ради Безпеки ООН, дії та заходи яких здійснюються під загальним контролем Ради Безпеки ООН.

Участь України в міжнародних миротворчих операціях здійснюється шляхом надання миротворчого контингенту, миротворчого персоналу, а також матеріально-технічних ресурсів та послуг у розпорядження відповідних органів, які визначаються рішенням про проведення такої операції.

Стаття 3. Внесення пропозиції щодо участі України в міжнародній миротворчій операції

Пропозиція щодо участі України в міжнародній миротворчій операції вноситься до Ради національної безпеки і оборони України Міністерством закордонних справ України за погодженням з Міністерством оборони України та іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади. Пропозиція має включати наявні на момент її внесення дані про район дії миротворчого контингенту чи миротворчого персоналу, про їх завдання, загальну чисельність, про тип і склад озброєння, військової техніки, підпорядкованість, строки перебування та порядок їх продовження, порядок заміни та умови виведення, про гарантії і компенсації військовослужбовцям військових формувань, працівникам Збройних Сил України, інших військових формувань, працівникам органів внутрішніх справ, інших державних органів і цивільних установ України та членам їх сімей, а також інформацію про порядок фінансування витрат, пов'язаних з участю України в міжнародній миротворчій операції. (Частина перша статті 3 із змінами, внесеними згідно із Законом N 1106-IV (1106-15) від 10.07.2003)

Рада національної безпеки і оборони України, визнаючи відповідність такої участі національним інтересам і законодавству України, в тому числі міжнародним зобов'язанням України відповідно до Статуту ООН, враховуючи можливості фінансування та матеріально-технічного забезпечення, рівень безпеки громадян України, які братимуть участь у миротворчій операції у складі миротворчого контингенту чи миротворчого персоналу, вносить пропозицію щодо участі України в міжнародній миротворчій операції на розгляд Президента України.

Стаття 4. Прийняття рішень щодо участі України в міжнародній миротворчій операції

Рішення про направлення миротворчого контингенту чи миротворчого персоналу для участі України у міжнародній миротворчій операції, а також з питань надання матеріально-технічних ресурсів та послуг приймає Президент України з одночасним поданням до Верховної Ради України законопроекту про схвалення рішення в частині щодо направлення

миротворчого контингенту. Разом з законопроектом подається інформація, зазначена у частині першій статті 3 цього Закону.

Рішення Президента України про направлення миротворчого контингенту України до іншої держави для участі в міжнародній миротворчій операції, скріплене підписами Прем'єр-міністра України та міністра, відповідального за виконання цього рішення, підлягає схваленню Верховною Радою України відповідно до пункту 23 статті 85 Конституції України (254к/96-ВР). Поданий Президентом України законопроект про схвалення рішення щодо направлення Україною миротворчого контингенту до іншої держави як невідкладний розглядається Верховною Радою України позачергово.

Рішення про надання Україною матеріально-технічних ресурсів і послуг для використання в міжнародній миротворчій операції приймає Кабінет Міністрів України відповідно до рішення Президента України щодо участі України в міжнародній миротворчій операції.

Стаття 5. Комплектування миротворчого контингенту і миротворчого персоналу

Миротворчий контингент і миротворчий персонал комплектуються громадянами України - військовослужбовцями та працівниками Збройних Сил України, особами начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, інших військових формувань та інших державних органів і цивільних установ України, які мають необхідну професійну і психологічну підготовку.

Включення громадян України до складу миротворчого контингенту або миротворчого персоналу здійснюється виключно на добровільній основі.

Стаття 6. Підготовка громадян України для участі в міжнародній миротворчій операції

Громадяни України, які включаються до складу миротворчого контингенту або направляються для участі в міжнародній миротворчій операції як миротворчий персонал, попередньо проходять спеціальну підготовку у відповідних учбових центрах.

Стаття 7. Повернення та відкликання миротворчого контингенту і миротворчого персоналу, які брали участь у міжнародній миротворчій операції

Миротворчий контингент і миротворчий персонал, які були направлені до іншої країни для участі в міжнародній миротворчій операції, повертаються до України після завершення операції. Вони можуть бути також відкликані до завершення миротворчої операції в разі, якщо їх подальша участь у зазначеній операції стає недоцільною через суттєву зміну міжнародної військово-політичної обстановки чи обставин у регіоні перебування, припинення фінансування та через інші причини. Рішення про відкликання миротворчого контингенту та миротворчого персоналу приймається з урахуванням міжнародних зобов'язань України Президентом України за поданням Міністерства закордонних справ України, узгодженим з Міністерством оборони України, або за пропозицією Верховної Ради України.

Стаття 8. Соціальний захист учасників міжнародних миротворчих операцій та членів їх сімей

Соціальний захист учасників міжнародних миротворчих операцій і членів їх сімей забезпечується згідно з законами України.

Якщо міжнародними договорами або угодами, в яких бере участь Україна, встановлені більш високі гарантії захисту учасників міжнародних миротворчих операцій, ніж ті, що передбачені законодавством України, то застосовуються норми відповідного міжнародного договору або міжнародної угоди.

Вислуга років і трудовий стаж громадян України за час виконання обов'язків у складі миротворчого контингенту і миротворчого персоналу обчислюються з розрахунку один місяць за три місяці.

Стаття 9. Фінансове забезпечення участі України в міжнародних миротворчих операціях

Фінансування витрат, пов'язаних з участю України в міжнародних миротворчих операціях, може здійснюватися:

за рахунок коштів державного бюджету, за умови повного або часткового відшкодування цих витрат за рахунок коштів, які виділяються ООН, ОБСЄ або іншою регіональною організацією для фінансування міжнародної миротворчої операції;

або за рахунок коштів державного бюджету;

або за рахунок коштів, які виділяються ООН, ОБСЄ або іншою регіональною організацією для фінансування міжнародної миротворчої операції.

Порядок і джерела фінансування визначаються при схваленні Верховною Радою України рішення про участь України у міжнародній миротворчій операції. (Стаття 9 в редакції Закону N 1106-IV (1106-15) від 10.07.2003)

Стаття 10. Інформування Верховної Ради України про участь України у міжнародній миротворчій діяльності

Кабінет Міністрів України щорічно подає Верховній Раді України доповідь про участь України в діяльності по підтриманню чи відновленню міжнародного миру і безпеки.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ,

23 квітня 1999 року

N 613-XIV

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про боротьбу з тероризмом

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 25, ст.180)

Цей Закон з метою захисту особи, держави і суспільства від тероризму, виявлення та усунення причин і умов, які його породжують, визначає правові та організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їх діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку із участю у боротьбі з тероризмом.

Положення цього Закону не можуть бути застосовані як підстава для переслідування громадян, які, діючи в межах закону, виступають на захист своїх конституційних прав і свобод.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення основних термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

тероризм - суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей;

терористичний акт - злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України. У разі, коли терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів, передбачених статтями 112, 147, 258-260, 443, 444, а також іншими статтями Кримінального кодексу України (2341-14), відповідальність за їх вчинення настає відповідно до Кримінального кодексу України;

технологічний тероризм - злочини, що вчиняються з терористичною метою із застосуванням ядерної, хімічної, бактеріологічної (біологічної) та іншої зброї масового

ураження або її компонентів, інших шкідливих для здоров'я людей речовин, засобів електромагнітної дії, комп'ютерних систем та комунікаційних мереж, включаючи захоплення, виведення з ладу і руйнування потенційно небезпечних об'єктів, які прямо чи опосередковано створили або загрожують виникненню загрози надзвичайної ситуації внаслідок цих дій та становлять небезпеку для персоналу, населення та довкілля; створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру;

терористична діяльність - діяльність, яка охоплює:

планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів;

підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях;

організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах;

вербування, озброєння, підготовку та використання терористів;

пропаганду і поширення ідеології тероризму;

фінансування завідомо терористичних груп (організацій) або інше сприяння їм;

міжнародний тероризм - здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження;

терорист - особа, яка бере участь у терористичній діяльності;

терористична група - група з двох і більше осіб, які об'єдналися з метою здійснення терористичних актів;

терористична організація - стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке створене з метою здійснення терористичної діяльності, у межах якого здійснено розподіл функцій, встановлено певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб під час підготовки і вчинення терористичних актів. Організація визнається терористичною, якщо хоч один з її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність з відома хоча б одного з керівників (керівних органів) усієї організації;

боротьба з тероризмом - діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності;

антитерористична операція – комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення злочинних діянь, здійснюваних з терористичною метою, звільнення заручників, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичного акту чи іншого злочину, здійснюваного з терористичною метою;

район проведення антитерористичної операції - визначені керівництвом антитерористичної операції ділянки місцевості або акваторії, транспортні засоби, будівлі, споруди, приміщення та території чи акваторії, що прилягають до них і в межах яких проводиться зазначена операція;

режим у районі проведення антитерористичної операції - особливий порядок, який може вводитися в районі проведення антитерористичної операції на час її проведення і передбачати надання суб'єктам боротьби з тероризмом визначених цим Законом спеціальних повноважень, необхідних для звільнення заручників, забезпечення безпеки і здоров'я громадян, які опинилися в районі проведення антитерористичної операції, нормального функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій;

заручник - фізична особа, яка захоплена і (або) утримується з метою спонукання державного органу, підприємства, установи чи організації або окремих осіб здійснити якусь дію або утриматися від здійснення якоїсь дії як умови звільнення особи, що захоплена і (або) утримується.

Стаття 2. Правові основи боротьби з тероризмом

Правову основу боротьби з тероризмом становлять Конституція України (254к/96-ВР), Кримінальний кодекс України (2341-14), цей Закон, інші закони України, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, 1977 р. (994 331), Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, 1997 р. (995 374), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, 1999 р. (995 518), інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України.

Стаття 3. Основні принципи боротьби з тероризмом

Боротьба з тероризмом ґрунтується на принципах:

законності та неухильного додержання прав і свобод людини і громадянина;

комплексного використання з цією метою правових, політичних, соціально-економічних, інформаційно-пропагандистських та інших можливостей;

пріоритетності попереджувальних заходів;

невідворотності покарання за участь у терористичній діяльності;

пріоритетності захисту життя і прав осіб, які наражаються на небезпеку внаслідок терористичної діяльності;

поєднання гласних і негласних методів боротьби з тероризмом;

нерозголошення відомостей про технічні прийоми і тактику проведення антитерористичних операцій, а також про склад їх учасників;

єдиноначальності в керівництві силами і засобами, що залучаються для проведення антитерористичних операцій;

співробітництва у сфері боротьби з тероризмом з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з тероризмом.

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ БОРТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Стаття 4. Суб'єкти боротьби з тероризмом

Організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами і ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції.

Центральні органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з тероризмом у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами.

Суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, є:

Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю;

Міністерство внутрішніх справ України;

Міністерство оборони України;

Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи;

Державний комітет у справах охорони державного кордону України;

Державний департамент України з питань виконання покарань;

Управління державної охорони України.

До участі у здійсненні заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності, залучаються у разі необхідності також:

Міністерство закордонних справ України;

Міністерство охорони здоров'я України;

Міністерство палива та енергетики України;

Міністерство промислової політики України;

Міністерство транспорту України;

Міністерство фінансів України;

Міністерство екології та природних ресурсів України;

Міністерство аграрної політики України;

Державна митна служба України;

Державна податкова адміністрація України.

У разі реорганізації або перейменування центральних органів виконавчої влади, перелічених у цій статті, їхні функції у сфері боротьби з тероризмом можуть переходити до їх правонаступників, якщо це передбачено відповідним указом Президента України.

До участі в антитерористичних операціях за рішенням керівництва антитерористичної операції можуть бути залучені з дотриманням вимог цього Закону й інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості і форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою.

Координацію діяльності суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснює Антитерористичний центр при Службі безпеки України.

Стаття 5. Повноваження суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом

Служба безпеки України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, у тому числі міжнародної; збирає інформацію про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій; провадить у межах визначених чинним законодавством повноважень виключно з метою отримання упереджувальної інформації у разі загрози вчинення терористичного акту або при проведенні антитерористичної операції оперативно-технічні пошукові заходи у системах і каналах

телекомунікацій, які можуть використовуватися терористами; забезпечує через Антитерористичний центр при Службі безпеки України організацію і проведення антитерористичних заходів, координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом відповідно до визначеної законодавством України компетенції; здійснює досудове слідство у справах про злочини, пов'язані з терористичною діяльністю; забезпечує безпеку від терористичних посягань установ України за межами її території, їх співробітників та членів їхніх сімей.

Міністерство внутрішніх справ України здійснює боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, вчинених з терористичною метою, розслідування яких віднесене законодавством України до компетенції органів внутрішніх справ; надає Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби; забезпечує їх ефективне використання під час проведення антитерористичних операцій.

Міністерство оборони України, органи військового управління, об'єднання, з'єднання, військові частини Збройних Сил України забезпечують захист від терористичних посягань об'єктів Збройних Сил України, зброї масового ураження, ракетної і стрілецької зброї, боєприпасів, вибухових та отруйних речовин, що знаходяться у військових частинах або зберігаються у визначених місцях; організовують підготовку та застосування сил і засобів Сухопутних військ, Військово-Повітряних Сил та Військ Протиповітряної оборони, Військово-Морських Сил Збройних Сил України в разі вчинення терористичного акту в повітряному просторі, у територіальних водах України; беруть участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах та в разі виникнення терористичних загроз безпеці держави із-за меж України.

Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, підпорядковані йому органи управління у справах цивільної оборони та спеціалізовані формування, війська цивільної оборони здійснюють заходи щодо захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності; беруть участь у заходах з мінімізації та ліквідації наслідків таких ситуацій під час проведення антитерористичних операцій, а також здійснюють просвітницькі та практично-навчальні заходи з метою підготовки населення до дій в умовах терористичного акту.

Державний комітет у справах охорони державного кордону України, регіональні органи управління та органи охорони державного кордону Прикордонних військ України

здійснюють боротьбу з тероризмом шляхом запобігання, виявлення та припинення спроб перетинання терористами державного кордону України, незаконного переміщення через державний кордон України зброї, вибухових, отруйних, радіоактивних речовин та інших предметів, що можуть бути використані як засоби вчинення терористичних актів; забезпечують безпеку морського судноплавства в межах територіальних вод та виключної (морської) економічної зони України під час проведення антитерористичних операцій; надають Антитерористичному центру при Службі безпеки України необхідні сили і засоби під час проведення антитерористичних операцій на території пунктів пропуску через державний кордон України, інших об'єктів, розташованих на державному кордоні або у прикордонній смузі.

Державний департамент України з питань виконання покарань здійснює заходи щодо запобігання та припинення злочинів терористичної спрямованості на об'єктах кримінально-виконавчої системи.

Управління державної охорони України бере участь в операціях з припинення терористичних актів, спрямованих проти посадових осіб та об'єктів, охорону яких доручено підпорядкованим цьому Управлінню підрозділам.

Стаття 6. Повноваження інших суб'єктів, які залучаються до боротьби з тероризмом

Суб'єкти, які залучаються до боротьби з тероризмом, у межах своєї компетенції здійснюють заходи щодо запобігання, виявлення і припинення терористичних актів та злочинів терористичної спрямованості; розробляють і реалізують попереджувальні, режимні, організаційні, виховні та інші заходи; забезпечують умови проведення антитерористичних операцій на об'єктах, що належать до сфери їх управління; надають відповідним підрозділам під час проведення таких операцій матеріально-технічні та фінансові засоби, засоби транспорту і зв'язку, медичне обладнання і медикаменти, інші засоби, а також інформацію, необхідну для виконання завдань щодо боротьби з тероризмом.

Стаття 7. Антитерористичний центр при Службі безпеки України

На Антитерористичний центр при Службі безпеки України покладається:

розроблення концептуальних засад та програм боротьби з тероризмом, рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності заходів щодо виявлення та усунення причин та умов, які сприяють вчиненню терористичних актів та інших злочинів, здійснюваних з терористичною метою;

збирання в установленому порядку, узагальнення, аналіз та оцінка інформації про стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами;

організація і проведення антитерористичних операцій та координація діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до конкретних антитерористичних операцій;

організація і проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань та тренувань;

участь у підготовці проектів міжнародних договорів України, підготовка і подання в установленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері боротьби з тероризмом, фінансування проведення суб'єктами, які ведуть боротьбу з тероризмом, антитерористичних операцій, здійснення заходів щодо запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності;

взаємодія із спеціальними службами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань боротьби з тероризмом.

Антитерористичний центр при Службі безпеки України складається з Міжвідомчої координаційної комісії та штабу, а також координаційних груп та їх штабів, які створюються при регіональних органах Служби безпеки України.

Міжвідомча координаційна комісія Антитерористичного центру при Службі безпеки України формується з керівника Антитерористичного центру та його заступників; заступників державних секретарів Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи; заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України; заступників керівників Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Управління державної охорони України, Державного департаменту України з питань виконання покарань; заступника Державного секретаря Міністерства внутрішніх справ України - начальника Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в місті Києві; командувача Внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України; начальника Управління Служби безпеки України в місті Києві, заступника голови Київської міської державної адміністрації; заступників керівників інших центральних органів виконавчої влади.

Положення про Антитерористичний центр при Службі безпеки України, персональний склад Міжвідомчої координаційної комісії затверджуються Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України. Керівник Антитерористичного центру при Службі безпеки України призначається Президентом України.

Поточну роботу з виконання завдань, покладених на Антитерористичний центр при Службі безпеки України, організовує його штаб.

До складу координаційних груп при регіональних органах Служби безпеки України входять керівники регіональних органів Служби безпеки України, Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, головних управлінь (управлінь) Міністерства внутрішніх справ України в областях, містах Києві та Севастополі, відповідних органів з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Автономної Республіки Крим, обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій, у регіонах, де дислоковано підрозділи Прикордонних військ України, Управління державної охорони - їх командири, керівники, а також представники інших місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій.

Координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України очолюють відповідно начальник Головного управління Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, начальник управління Служби безпеки України в області, містах Києві та Севастополі.

Склад координаційних груп при регіональних органах Служби безпеки України затверджується відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, головою обласної державної адміністрації, головою виконавчого органу Київської чи Севастопольської міської ради.

Організаційне забезпечення роботи координаційних груп здійснюється регіональними органами Служби безпеки України.

Антитерористичний центр при Службі безпеки України утримується за рахунок коштів, передбачуваних окремим рядком у Державному бюджеті України.

Стаття 8. Взаємодія суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом

Суб'єкти, які згідно з цим Законом безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, зобов'язані:

- 1) взаємодіяти з метою припинення злочинної діяльності осіб, причетних до тероризму, в тому числі міжнародного, фінансування, підтримки чи вчинення терористичних актів та злочинів, які скоєні з терористичною метою;
- 2) здійснювати обмін інформацією щодо:

заволодіння чи виникнення загрози заволодіння терористичними групами (терористичними організаціями) зброєю, вибуховими речовинами, іншими засобами масового ураження;

перетинання державного кордону України її громадянами, іноземцями та особами без громадянства з метою вчинення терористичних актів;

виявлених у пасажирів проїзних документів, що дають право на проїзд у транспортних засобах міжміського та міжнародного получення, з ознаками підроблення;

використання чи загрози використання терористами, терористичними групами чи терористичними організаціями засобів зв'язку та комунікаційних технологій;

3) сприяти забезпеченню ефективного прикордонного контролю, контролю за видачею документів, що посвідчують особу, та проїзних документів з метою запобігання їх фальсифікації, підробленню або незаконному використанню;

4) запобігати діям або пересуванню терористів, терористичних груп чи терористичних організацій, а також осіб, які підозрюються у вчиненні терористичних актів або причетності до міжнародних терористичних груп чи організацій;

5) припиняти спроби іноземців, щодо яких є дані про їх причетність до міжнародних терористичних груп чи організацій, здійснювати транзитний проїзд через територію України.

Стаття 9. Сприяння органам, які здійснюють боротьбу з тероризмом

Органи державної влади України, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, організації, їх посадові особи зобов'язані сприяти органам, які здійснюють боротьбу з тероризмом, повідомляти дані, що стали їм відомі, щодо терористичної діяльності або будь-яких інших обставин, інформація про які може сприяти запобіганню, виявленню і припиненню терористичної діяльності, а також мінімізації її наслідків.

Розділ III

ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Стаття 10. Умови проведення антитерористичної операції

Антитерористична операція проводиться лише за наявності реальної загрози життю і безпеці громадян, інтересам суспільства або держави у разі, якщо усунення цієї загрози іншими способами є неможливим.

Стаття 11. Рішення щодо проведення антитерористичної операції

Рішення щодо проведення антитерористичної операції приймається залежно від ступеня суспільної небезпеки терористичного акту керівником Антитерористичного центру при Службі безпеки України за письмовим дозволом Голови Служби безпеки України або керівником координаційної групи відповідного регіонального органу Служби безпеки України за письмовим дозволом керівника Антитерористичного центру при Службі безпеки України, погодженим з Головою Служби безпеки України. Про рішення щодо проведення антитерористичної операції негайно інформується Президент України.

Антитерористичним центром при Службі безпеки України антитерористична операція проводиться в разі, коли:

терористичний акт загрожує загибеллю багатьох людей чи іншими серйозними наслідками або якщо його вчинено одночасно на території кількох областей, районів чи міст;

ситуація, пов'язана із вчиненням або загрозою вчинення терористичного акту, є невизначеною щодо причин та обставин її виникнення і подальшого розвитку;

вчинення терористичного акту зачіпає міжнародні інтереси України та її відносини з іноземними державами;

реагування на вчинення дій з ознаками терористичного акту належить до компетенції різних правоохоронних та інших органів виконавчої влади;

очевидною є неможливість відвернення або припинення терористичного акту силами правоохоронних та місцевих органів виконавчої влади окремого регіону.

В інших випадках антитерористична операція проводиться за погодженням з керівником Антитерористичного центру при Службі безпеки України самостійно координаційною групою відповідного регіонального органу Служби безпеки України або органом виконавчої влади відповідно до їх компетенції.

Стаття 12. Управління антитерористичною операцією

Для безпосереднього управління конкретною антитерористичною операцією та керівництва силами і засобами, які залучаються до здійснення антитерористичних заходів, утворюється оперативний штаб, очолюваний керівником Антитерористичного центру при Службі безпеки України (координаційної групи відповідного регіонального органу Служби безпеки України) або особою, яка його заміщує.

Порядок діяльності оперативного штабу з управління антитерористичною операцією визначається на основі Положення про нього, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Керівник оперативного штабу визначає межі району проведення антитерористичної операції, приймає рішення про використання сил і засобів, що залучаються до її проведення, а в разі потреби за наявності передбачених законом підстав вносить на розгляд Ради національної безпеки і оборони України пропозиції щодо введення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях.

Втручання в оперативне управління антитерористичною операцією будь-яких осіб незалежно від посади не допускається.

Законні вимоги учасників антитерористичної операції є обов'язковими для громадян і посадових осіб.

Стаття 13. Сили і засоби, що залучаються до проведення антитерористичної операції

При проведенні антитерористичної операції використовуються сили і засоби (особовий склад, спеціалісти, зброя, спеціальні і транспортні засоби, засоби зв'язку, інші матеріально-технічні засоби) суб'єктів боротьби з тероризмом, а також підприємств, установ, організацій, які залучаються до участі в антитерористичній операції, в порядку, визначеному згідно з Положенням, зазначеним у частині другій статті 12 цього Закону. Покриття витрат та відшкодування збитків, що виникли у зв'язку із проведенням антитерористичної операції, здійснюються згідно з законодавством.

Працівники правоохоронних органів, військовослужбовці та інші особи, які залучаються до антитерористичної операції, на час її проведення підпорядковуються керівнику оперативного штабу.

Стаття 14. Режим у районі проведення антитерористичної операції

У районі проведення антитерористичної операції на час її проведення може бути встановлено спеціальний порядок, зокрема організовано патрульну охоронну службу та виставлено оточення.

Перебування в районі проведення антитерористичної операції осіб, які не залучені до її проведення, допускається з дозволу керівника оперативного штабу.

За погодженням з керівництвом підприємств, установ та організацій, що знаходяться в районі проведення антитерористичної операції, їх роботу під час її проведення може бути

припинено частково або повністю. Відповідні фахівці цих підприємств, установ та організацій при проведенні антитерористичної операції можуть у встановленому порядку, за їх згодою, залучатися до виконання окремих доручень.

Стаття 15. Права осіб у районі проведення антитерористичної операції

У районі проведення антитерористичної операції посадові особи, залучені до операції, мають право:

- 1) застосовувати відповідно до законодавства України зброю і спеціальні засоби;
- 2) затримувати і доставляти в органи внутрішніх справ осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення чи інші дії, що перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до антитерористичної операції, або дії, пов'язані з несанкціонованою спробою проникнення в район проведення антитерористичної операції і перешкоджання її проведенню;
- 3) перевіряти у громадян і посадових осіб документи, що посвідчують особу, а в разі відсутності документів - затримувати їх для встановлення особи;
- 4) здійснювати в районі проведення антитерористичної операції особистий догляд громадян, огляд речей, що при них знаходяться, транспортних засобів та речей, які ними перевозяться;
- 5) тимчасово обмежувати або забороняти рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях та дорогах, не допускати транспортні засоби, у тому числі транспортні засоби дипломатичних представництв і консульських установ, та громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти, виводити громадян з окремих ділянок місцевості та об'єктів, відбуксировувати транспортні засоби;
- 6) входити (проникати) в жилі та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать громадянам, під час припинення терористичного акту та при переслідуванні осіб, які підозрюються у вчиненні такого акту, на територію та в приміщення підприємств, установ і організацій, перевіряти транспортні засоби, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю людей;
- 7) використовувати із службовою метою засоби зв'язку і транспортні засоби, у тому числі спеціальні, що належать громадянам (за їх згодою), підприємствам, установам та організаціям, за винятком транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав та міжнародних організацій, для запобігання терористичному акту, переслідування та затримання осіб, що підозрюються у вчиненні

терористичного акту, або для доставки осіб, які потребують термінової медичної допомоги, до лікувальних закладів, а також для проїзду до місця злочину.

У районі проведення антитерористичної операції контакти з представниками засобів масової інформації здійснюють керівник оперативного штабу або визначені ним особи. Передбачені цією статтею заходи здійснюються з дотриманням чинного законодавства і припиняються негайно після завершення антитерористичної операції.

Стаття 16. Умови ведення переговорів з терористами

У ході проведення антитерористичної операції з метою збереження життя та здоров'я людей, матеріальних цінностей, схилення терористів до відмови від протиправних дій, справляння на них стримувального впливу, з'ясування можливості припинення терористичного акту допускається ведення переговорів з терористами.

Ведення переговорів доручається особам, спеціально уповноваженим на те керівником оперативного штабу.

У разі, коли мета переговорів з терористами не може бути досягнута через їх незгоду припинити терористичний акт і реальна загроза життю та здоров'ю людей зберігається, керівник антитерористичної операції має право прийняти рішення про знешкодження терориста (терористів).

У разі очевидної загрози вчинення щодо об'єкта або особи терористичного акту і неможливості усунення цієї загрози іншими законними способами терорист (терористи) може (можуть) бути за вказівкою керівника оперативного штабу знешкоджений (знешкоджені) без попередження.

Під час ведення переговорів не можуть розглядатися як умова припинення терористичного акту питання щодо видачі терористам будь-яких осіб, предметів та речовин, які безпосередньо можуть бути використані для вчинення актів технологічного тероризму.

Стаття 17. Інформування громадськості про терористичний акт

Інформування громадськості про вчинення терористичного акту здійснюють керівник оперативного штабу або особи, уповноважені ним на підтримання зв'язків з громадськістю.

Забороняється поширення через засоби масової інформації або в інший спосіб інформації, яка:

розкриває спеціальні технічні прийоми і тактику проведення антитерористичної операції;

може утруднити проведення антитерористичної операції і (або) створити загрозу життю та здоров'ю заручників та інших людей, які знаходяться в районі проведення зазначеної операції або за його межами;

має на меті пропаганду або виправдання тероризму, містить висловлювання осіб, які чинять опір чи закликають до опору проведення антитерористичної операції;

містить дані про предмети та речовини, які безпосередньо можуть бути використані для вчинення актів технологічного тероризму;

розкриває дані про персональний склад співробітників спеціальних підрозділів та членів оперативного штабу, які беруть участь у проведенні антитерористичної операції, а також про осіб, які сприяють проведенню зазначеної операції (без їх згоди).

Стаття 18. Завершення антитерористичної операції

Антитерористична операція вважається завершеною, якщо терористичний акт припинено та ліквідовано загрозу життю і здоров'ю заручників та інших людей, які знаходилися в районі її проведення.

Рішення про припинення антитерористичної операції приймається керівником оперативного штабу з управління цією операцією.

При проведенні антитерористичної операції керівник оперативного штабу спільно з відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування організовує надання допомоги потерпілим, визначає заходи щодо усунення та мінімізації наслідків терористичного акту, організовує їх здійснення.

Розділ IV

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТОМ. СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

Стаття 19. Відшкодування шкоди, заподіяної терористичним актом

Відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до закону і з наступним стягненням суми цього відшкодування з осіб, якими заподіяно шкоду, в порядку, встановленому законом.

Відшкодування шкоди, заподіяної організації, підприємству або установі терористичним актом, провадиться в порядку, визначеному законом.

С т а т т я 20. Соціальна реабілітація осіб, які постраждали від терористичного акту

Соціальна реабілітація осіб, які постраждали від терористичного акту, провадиться з метою повернення їх до нормального життя. Зазначеним особам надається у разі необхідності психологічна, медична, професійна реабілітація, правова допомога і житло та здійснюється їх працевлаштування.

Соціальна реабілітація осіб, які постраждали від терористичного акту, а також осіб, зазначених у статті 21 цього Закону, провадиться за рахунок коштів Державного бюджету України.

Порядок проведення соціальної реабілітації осіб, які постраждали від терористичного акту, визначається Кабінетом Міністрів України.

Розділ V

**ПРАВОВИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ
У БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ**

С т а т т я 21. Особи, які підлягають правовому і соціальному захисту

Особи, які беруть участь у боротьбі з тероризмом, перебувають під захистом держави. Правовому і соціальному захисту підлягають:

- 1) військовослужбовці, працівники і службовці центральних та місцевих органів виконавчої влади, які беруть (брали) безпосередню участь в антитерористичних операціях;
- 2) особи, які на постійній чи тимчасовій основі сприяють органам, що здійснюють боротьбу з тероризмом, у запобіганні, виявленні, припиненні терористичної діяльності та мінімізації її наслідків;
- 3) члени сімей осіб, зазначених у пунктах 1 і 2 цієї частини, якщо потреба в забезпеченні їх захисту викликана участю зазначених осіб у боротьбі з тероризмом.

Соціальний захист осіб, які залучаються до боротьби з тероризмом, здійснюється у порядку, який визначається законом.

Якщо особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, загинула під час проведення антитерористичної операції, членам її сім'ї та особам, що перебували на її утриманні,

виплачується за рахунок коштів Державного бюджету України одноразова допомога в розмірі двадцяти прожиткових мінімумів, відшкодовуються витрати на поховання загиблого, призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника, а також зберігаються пільги, які мав загиблий, на отримання житла, оплату житлово-комунальних послуг тощо.

У разі, коли особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, стала інвалідом внаслідок каліцтва, одержаного під час проведення антитерористичної операції, цій особі за рахунок коштів Державного бюджету України виплачується одноразова допомога в розмірі десяти прожиткових мінімумів і призначається пенсія відповідно до законодавства України.

У разі, коли особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, під час проведення антитерористичної операції зазнала поранення, яке не потягло за собою настання інвалідності, цій особі виплачується одноразова допомога в розмірі п'яти прожиткових мінімумів.

Стаття 22. Звільнення від відповідальності за заподіяну шкоду

Якщо під час проведення антитерористичної операції вимушено заподіяна шкода життю, здоров'ю і майну терористів, військовослужбовці та інші особи, які брали участь в антитерористичній операції, звільняються від відповідальності за цю шкоду відповідно до законів України.

Розділ VI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА УЧАСТЬ У ТЕРОРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 23. Відповідальність осіб, винних у терористичній діяльності

Особи, винні в терористичній діяльності, притягаються до кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому законом.

Непокора або опір законним вимогам військовослужбовців, посадових осіб, які беруть участь у проведенні антитерористичної операції, неправомірне втручання в їх законну діяльність тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом.

Стаття 24. Відповідальність організації за терористичну діяльність

Організація, відповідальна за вчинення терористичного акту і визнана за рішенням суду терористичною, підлягає ліквідації, а належне їй майно конфіскується.

У разі визнання судом України, в тому числі відповідно до її міжнародно-правових зобов'язань, діяльності організації (її відділення, філії, представництва), зареєстрованої за межами України, терористичною, діяльність цієї організації на території України забороняється, її українське відділення (філія, представництво) на підставі рішення суду ліквідується, а належні йому майно і майно зазначеної організації, яке знаходиться на території України, конфіскуються.

Заява про притягнення організації до відповідальності за терористичну діяльність подається до суду відповідно Генеральним прокурором України, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя у встановленому законом порядку.

Стаття 25. Відповідальність за сприяння терористичній діяльності

Керівники та посадові особи підприємств, установ і організацій, а також громадяни, які сприяли терористичній діяльності, зокрема:

- 1) фінансували терористів, терористичні групи (терористичні організації);
- 2) надавали або збирали кошти безпосередньо чи опосередковано з наміром використання їх для вчинення терористичних актів чи злочинів терористичної спрямованості;
- 3) проводили операції з коштами та іншими фінансовими активами: фізичних осіб, які вчиняли чи намагалися вчинити терористичні акти чи злочини терористичної спрямованості або брали участь у їх вчиненні чи сприяли вчиненню; юридичних осіб, майно яких безпосередньо чи опосередковано перебуває у власності чи під контролем терористів або осіб, які сприяють тероризму; юридичних і фізичних осіб, які діють від імені чи за вказівкою терористів або осіб, що сприяють тероризму, включаючи кошти, одержані або придбані з використанням об'єктів власності, що безпосередньо чи опосередковано перебувають у власності чи під контролем осіб, які сприяють тероризму, або пов'язаних з ними юридичних і фізичних осіб;
- 4) надавали кошти, інші фінансові активи чи економічні ресурси, відповідні послуги безпосередньо чи опосередковано для використання в інтересах фізичних осіб, які вчиняють терористичні акти або сприяють чи беруть участь у їх вчиненні, чи в інтересах юридичних осіб, майно яких безпосередньо чи опосередковано перебуває у власності чи під контролем терористів або осіб, які сприяють тероризму, а також юридичних і фізичних осіб, які діють від імені чи за вказівкою зазначених осіб;
- 5) надавали допомогу особам, які брали участь у вчиненні терористичних актів;

6) вербували фізичних осіб для заняття терористичною діяльністю, сприяли встановленню каналів постачання зброї терористам та переміщенню терористів через державний кордон України;

7) перехували осіб, які фінансували, планували, підтримували чи вчиняли терористичні акти або злочини терористичної спрямованості;

8) використовували територію України з метою підготовки чи вчинення терористичних актів або злочинів терористичної спрямованості проти інших держав або іноземців, - несуть відповідальність згідно з законом.

Розділ VII

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

С т а т т я 26. Засади міжнародного співробітництва у сфері боротьби з тероризмом

Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів співробітничас в галузі боротьби з тероризмом з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з міжнародним тероризмом.

Керуючись інтересами забезпечення безпеки особи, суспільства і держави, Україна переслідує на своїй території осіб, причетних до терористичної діяльності, у тому числі у випадках, коли терористичні акти або злочини терористичної спрямованості планувалися або були вчинені поза межами України, але завдають шкоди Україні, та в інших випадках, передбачених міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

С т а т т я 27. Надання інформації

Інформацію іноземній державі з питань, пов'язаних із боротьбою з міжнародним тероризмом, Україна надає на підставі запиту, додержуючись вимог законодавства України та її міжнародно-правових зобов'язань. Така інформація може бути надана і без попереднього запиту іноземної держави, якщо це не зашкодить проведенню досудового слідства чи судового розгляду справи і може допомогти компетентним органам іноземної держави у припиненні терористичного акту.

Стаття 28. Участь у спільних з іноземними державами заходах щодо боротьби з тероризмом

Україна відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, може брати участь у спільних антитерористичних заходах шляхом сприяння іноземній державі або міждержавному об'єднанню в передислокації військ (сил), спеціальних антитерористичних формувань, перевезенні зброї або шляхом надання своїх сил і засобів з дотриманням вимог законів України "Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав" (1518-14) та "Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України" (1479-14).

Стаття 29. Видача (екстрадиція) осіб, що брали участь у терористичній діяльності

Участь іноземців або осіб без громадянства, які в Україні постійно не проживають, у терористичній діяльності може бути підставою для видачі таких осіб іншій державі для притягнення до кримінальної відповідальності.

Видача зазначених у частині першій цієї статті осіб, з метою притягнення до кримінальної відповідальності та виконання примусових актів іноземної держави, здійснюється згідно з законодавством і зобов'язаннями, узятими Україною у зв'язку із ратифікацією Європейської конвенції про видачу правопорушників (995 033), 1957 р., Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом, 1977 р. та інших міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також на засадах взаємності.

Розділ VIII

КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ЗАКОННІСТЮ ЗДІЙСНЕННЯ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Стаття 30. Контроль за здійсненням боротьби з тероризмом

Контроль за дотриманням законодавства при проведенні боротьби з тероризмом здійснюється Верховною Радою України в порядку, визначеному Конституцією України (254к/96-ВР).

Контроль за діяльністю суб'єктів боротьби з тероризмом здійснюється Президентом України та Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному Конституцією і законами України.

Стаття 31. Нагляд за законністю здійснення антитерористичних заходів

Нагляд за додержанням вимог законодавства органами, які беруть участь в антитерористичних заходах, здійснюється Генеральним прокурором України та уповноваженими ним прокурорами в порядку, визначеному законами України.

Розділ ІХ

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його офіційного опублікування.
2. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк дня набрання чинності цим Законом:

прийняти нормативно-правові акти, передбачені цим Законом;
привести нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

**Президент України Л.
КУЧМА**

м. Київ,

20 березня 2003 року

№ 638-IV

РІШЕННЯ *
Державної ради з питань
європейської і євроатлантичної інтеграції
України N 5

Про Державну програму підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки, Державну програму інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004 - 2007 роки, Державну програму інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004 - 2007 роки

Державна рада з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України, розглянувши проекти Державної програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки, Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004 - 2007 роки, Державної програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004 - 2007 роки (додаються), розроблені Кабінетом Міністрів України, визнала за необхідне:

- 1) схвалити проекти Державної програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки, Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004 - 2007 роки, Державної програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004 - 2007 роки (далі - Державні програми);
- 2) Кабінету Міністрів України інформувати щорічно Державну раду з питань європейської і євроатлантичної інтеграції України про хід виконання Державних програм.

Голова Державної ради,
Президент України Л. КУЧМА
м.Київ
02 грудня 2003

* <http://www.president.gov.ua/officdocuments/211408530.html>

ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА
підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
фахівців у сфері європейської та євроатлантичної
інтеграції України на 2004 - 2007 роки

Прийняття цієї Програми обумовлено необхідністю створення цілісної ефективної системи підготовки висококваліфікованих управлінців, удосконалення професійної підготовки фахівців з метою формування кадрового потенціалу для забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції та створення передумов для набуття Україною членства в Європейському Союзі (ЄС) та Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Мета і основні завдання Програми

Метою Програми є забезпечення потреб органів державної влади та органів місцевого самоврядування у фахівцях з високим рівнем професіоналізму, здатних компетентно і відповідально на державному, регіональному та місцевому рівнях виконувати завдання щодо реалізації стратегії інтеграції України до ЄС та НАТО.

Основними завданнями цієї Програми є:

визначення рівня кадрового забезпечення органів державної влади, органів місцевого самоврядування фахівцями з питань європейської та євроатлантичної інтеграції;

визначення мережі навчальних закладів, структури та обсягів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції;

створення ефективного механізму функціонування системи кадрового забезпечення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Програма дозволить забезпечити ефективну реалізацію державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції на 2004 - 2007 роки.

Координація і контроль за виконанням Програми

Координація і контроль за виконанням Програми покладаються на Кабінет Міністрів України.

З метою виконання Програми Кабінет Міністрів України затверджує щороку до 10 грудня план відповідних заходів на наступний рік.

Для забезпечення організації виконання Програми Кабінет Міністрів України утворює міжвідомчу групу.

Фінансове забезпечення

Фінансування заходів щодо виконання Програми здійснюється за рахунок бюджетних коштів та з інших джерел, не заборонених законодавством, у тому числі із залученням міжнародної технічної допомоги.

Очікувані результати

Виконання Програми забезпечить:

створення ефективної системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції для задоволення потреб органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

підвищення ефективності роботи органів державної влади, органів місцевого самоврядування з реалізації Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615, та Програми інтеграції України до Європейського Союзу, схваленої Указом Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072, Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору, інших стратегічних документів;

створення додаткових передумов для входження України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий, науковий, освітній та культурний простір.

Заходи щодо виконання Програми

1. Визначення рівня та потреб кадрового забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування фахівцями з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

МОН, Головдержслужба, Мінекономіки,
МЗС України, інші центральні органи
виконавчої влади, Рада Міністрів
Автономної Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська міські
державні адміністрації
Щороку

2. Визначення структури та обсягів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції відповідно до поточних і перспективних потреб органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

МОН, Мінекономіки, Головдержслужба
України,
інші центральні органи виконавчої влади,
Рада Міністрів Автономної Республіки
Крим, обласні,
Київська та Севастопольська міські
державні адміністрації,
Національна академія державного
управління
при Президентові України
Щороку

3. Розроблення механізму і критеріїв відбору вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, які забезпечуватимуть підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

МОН, Мінекономіки, МЗС, Мін'юст,
Міноборони, Головдержслужба України
2004 рік

4. Створення кафедр європейської інтеграції у вищих навчальних закладах. Опрацювання питання щодо включення окремих спеціальностей у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції до переліку напрямів та

спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах.

МОН, Мінекономіки, МЗС,
Мін'юст України
2004 рік

5. Визначення спеціалізацій у межах напрямів та спеціальностей, за якими здійснюватиметься підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції, та змісту навчання за такими спеціалізаціями.

МОН, Мінекономіки, Міноборони,
МЗС, Мін'юст, Головдержслужба України,
Національна академія державного
управління

при Президентові України
2004 рік

6. Формування показників державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

МОН, Мінекономіки, МЗС, Мін'юст,
Головдержслужба, Мінфін, Мінпраці
України, інші центральні органи виконавчої
влади, Рада Міністрів
Автономної Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська міські
державні адміністрації, Національна
академія державного управління
при Президентові України
Щороку

7. Розроблення та впровадження обов'язкових програм з вивчення офіційних мов держав - членів ЄС та НАТО для державних службовців, які займаються питаннями європейської та євроатлантичної інтеграції.

МОН, Головдержслужба, МЗС,
Мінекономіки,
Мін'юст України, інші центральні органи
виконавчої влади, Національна академія
державного управління при Президентові
України

Постійно

8. Розроблення та впровадження навчальних програм підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

МОН, Головдержслужба, МЗС,
Мінекономіки,
Мін'юст України, Національна академія
державного
управління при Президентові України

Постійно

9. Забезпечення перепідготовки та підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

МОН, МЗС, Мінекономіки,
Головдержслужба України,

Національна академія державного
управління
при Президентові України

Постійно

10. Забезпечення підготовки та видання навчально-методичних посібників, періодичних видань, збірників нормативно-правових актів з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, комплектування ними бібліотек вищих навчальних закладів, органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

МОН, Мін'юст, Міноборони,
Головдержслужба України, Рада Міністрів
Автономної Республіки
Крим, обласні, Київська та Севастопольська
міські державні адміністрації, Національна
академія державного управління при
Президентові України

Постійно

11. Сприяння організації навчання громадян України в навчальних закладах держав - членів ЄС, які здійснюють підготовку фахівців для роботи в органах та інституціях ЄС.

МОН, МЗС, Головдержслужба України

Постійно

12. Налагодження співробітництва між вищими навчальними закладами України і держав - членів ЄС та НАТО, які здійснюють підготовку фахівців з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, з метою вивчення досвіду, набутого у цій сфері, організація регулярних обмінів студентами, слухачами та викладачами.

МОН, МЗС України

Постійно

13. Проведення та координація наукових досліджень з актуальних питань європейської та євроатлантичної інтеграції, а також наукових, науково-методичних конференцій, симпозіумів, семінарів із цих питань.

Національна академія наук, МОН України,
інші центральні органи виконавчої влади,
Національна академія державного
управління
при Президентові України, Національний
інститут стратегічних досліджень

Постійно

14. Проведення моніторингу підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції.

МОН, Голодержслужба України, інші
центральні органи виконавчої влади, Рада
Міністрів Автономної Республіки Крим,
обласні, Київська та
Севастопольська міські державні
адміністрації

Постійно

15. Включення питань європейської інтеграції до навчальних програм з перепідготовки управлінських кадрів для сфери підприємництва.

Кабінет Міністрів України

2004 рік

16. Здійснення заходів щодо залучення в установленому порядку міжнародної технічної допомоги, у тому числі ЄС та НАТО, їхніх держав - членів, для виконання Програми.

Кабінет Міністрів України

Постійно

17. Залучення до реалізації заходів щодо виконання Програми громадських організацій.

Кабінет Міністрів України

Постійно

України

Глава Адміністрації Президента

В. МЕДВЕДЧУК

проект

ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА
інформування громадськості з питань європейської
інтеграції України на 2004 - 2007 роки

В умовах поглиблення розвитку відносин України з Європейським Союзом (ЄС) важливого значення набувають активізація об'єктивного інформування суспільства щодо реалізації євроінтеграційної політики України, забезпечення широкої підтримки громадськістю державної політики у сфері європейської інтеграції.

Мета Програми

Метою Програми є:

істотне підвищення обізнаності населення України щодо ЄС (історія та перспективи розвитку, основні напрями діяльності, законодавство, функціонування інституцій та розподіл владних повноважень між ними, розширення, відносини з іншими державами тощо);

роз'яснення переваг для українського суспільства реалізації цілей державної політики у сфері європейської інтеграції;

забезпечення широкої суспільної підтримки європейського вибору України, зусиль державної влади із втілення євроінтеграційного курсу;

широке інформування громадськості щодо стратегії реалізації євроінтеграційної політики, пріоритетних завдань у цій сфері для досягнення більш глибокого усвідомлення європейської інтеграції України як головного стратегічного напрямку соціально-політичного та економічного розвитку держави.

Виконання Програми сприятиме реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції у 2004 - 2007 роках.

Координація і контроль за виконанням Програми

Координація і контроль за виконанням Програми покладаються на Кабінет Міністрів України.

З метою виконання Програми Кабінет Міністрів України щороку до 10 грудня затверджує план відповідних заходів на наступний рік.

Для забезпечення організації виконання Програми Кабінет Міністрів України утворює міжвідомчу групу.

Фінансове забезпечення виконання Програми

Фінансування заходів щодо виконання Програми здійснюється у межах відповідних бюджетних призначень, передбачених у бюджетах на відповідний рік, та з інших джерел, не заборонених законодавством, у тому числі із залученням міжнародної технічної допомоги.

Очікувані результати

Виконання Програми забезпечить:

отримання громадянами України об'єктивної інформації про інтеграційні процеси в рамках ЄС, напрями, стан та перспективи розвитку відносин України з ЄС;

усвідомлення громадянами України конкретних переваг поглиблення співробітництва між Україною та ЄС та позитивного впливу такого співробітництва на підвищення добробуту населення України;

формування широкої громадської підтримки курсу України на інтеграцію до ЄС, економічних та соціальних реформ, здійснюваних у рамках реалізації євроінтеграційної політики.

Заходи щодо виконання Програми

1. Проведення прес-конференцій, зустрічей керівників органів виконавчої влади з представниками засобів масової інформації, оприлюднення прес-релізів тощо з метою:

роз'яснення державної політики у сфері європейської інтеграції;

Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої
влади

Щомісяця

інформування громадськості:

- про результати проведення самітів “Україна - Європейський Союз”, засідань Ради з питань співробітництва між Україною та Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та її Комітету, інших заходів, що стосуються взаємовідносин України та ЄС; МЗС, Мінекономіки України

Згідно з графіком засідань

- про хід адаптації законодавства України до законодавства ЄС;

Мін'юст України

Щокварталу

- щодо розвитку інтеграційних процесів у різних сферах та з окремих актуальних питань співробітництва між Україною та ЄС.

Центральні органи виконавчої влади

Щокварталу

2. Проведення за участю громадськості конференцій, семінарів, "круглих столів" та інших публічних заходів з окремих актуальних питань співробітництва між Україною та ЄС.

Органи виконавчої влади

Постійно

3. Проведення Дня Європи та днів держав - членів ЄС.

МЗС, Мінекономіки, Мінкультури України, інші органи виконавчої влади

Щороку

4. Підготовка та публікація видань: "ЄС на інвестиційній карті України" і "ЄС на інвестиційній карті регіонів України" (в друкованому та електронному форматах).

Держкомтелерадіо, Мінекономіки України

2004 - 2005 роки

5. Створення загальнодержавної інформаційної мережі з питань європейського права.

Мін'юст України

2004 - 2005 роки

6. Забезпечення доступу до європейських правових, бібліографічних та інших інформаційних баз даних.

Мін'юст, Мінекономіки,

Мінкультури, МЗС України

Постійно

7. Видання бюлетеня "Євроінформ" (в друкованому та електронному форматах) з поданням у ньому інформації щодо законодавства ЄС.

Мін'юст, Держкомтелерадіо України

Щокварталу

8. Видання методичного посібника щодо розділу "Документи ЄС" офіційного веб-сайту ЄС і забезпечення ним органів державної влади, заінтересованих підприємств, установ та організацій України.

Мін'юст України

2004 рік

9. Створення та регулярне оновлення інформації спеціальних рубрик із питань європейської інтеграції на веб-сайтах органів виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України,
інші органи виконавчої влади
Постійно

10. Регулярне оновлення на веб-сайтах державних періодичних видань рубрики щодо висвітлення питань європейської інтеграції.

Держкомтелерадіо України
Постійно

11. Проведення соціологічних досліджень та моніторингу інформованості громадськості про взаємовідносини України з ЄС, ставлення населення до актуальних питань європейської інтеграції України.

Держкомтелерадіо України
Щороку

12. Видання брошур, довідників, наукових, публіцистичних та інших праць, присвячених історії та перспективам розвитку ЄС, механізму прийняття рішень інституціями ЄС, політиці ЄС у різних сферах співробітництва, вимогам до держав - кандидатів на вступ до ЄС, розширенню ЄС, окремим напрямкам та питанням співробітництва між Україною та ЄС тощо.

Центральні органи виконавчої влади
Постійно

13. Підготовка та видання підручників і навчальних посібників із вміщенням до них матеріалів про ЄС.

МОН України, інші органи виконавчої влади, яким
підпорядковані навчальні заклади, НАН України,
Академія педагогічних наук України
2004 - 2007 роки

14. Виготовлення рекламної продукції (плакатів, листівок, календарів тощо) з метою поширення інформації про Європейський Союз.

Держкомтелерадіо, Мінекономіки України,
інші органи виконавчої влади
Постійно

15. Організація відвідань українськими журналістами держав - членів ЄС для ознайомлення з різними аспектами їх політичного, соціально-економічного, культурного життя з метою більш широкого інформування громадськості України про ЄС.

Держкомтелерадіо України

Двічі на рік

16. Організація Всеукраїнського конкурсу журналістів на найкраще висвітлення взаємовідносин України і ЄС.

Держкомтелерадіо України

Щороку

17. Підготовка тематичних матеріалів з актуальних питань європейської інтеграції для загальнодержавних і регіональних засобів масової інформації.

Центральні органи виконавчої влади

Щомісяця

18. Організація в теле- та радіоєфірі:

трансляції теле- і радіопрограм ЄС (“Євроновини”, “Євроспорт” тощо), у тому числі адаптованих;

телевізійних дебатів, “круглих столів”, дискусій з проблем європейської інтеграції;

телемостів за участю представників інституцій ЄС;

циклу передач з окремих питань співробітництва між Україною та ЄС;

розважальних передач, телевікторин на європейську тематику.

Держкомтелерадіо України

Постійно

19. Видання та розповсюдження інформаційного вісника (у друкованому та електронному форматах), присвяченого основним заходам та подіям у рамках співробітництва між Україною та ЄС.

Держкомтелерадіо,

Мінекономіки, МЗС України

Щомісяця

20. Започаткування роботи прес-клубу “Наша Європа” за участю українських та іноземних журналістів.

Держкомтелерадіо, МЗС, Мінекономіки України

2004 рік

21. Відновлення "вуличного телебачення" у регіонах України з метою висвітлення різних аспектів життя в державах - членах ЄС.

Держкомтелерадіо України, Рада Міністрів Автономної

Республіки Крим, обласні, Київська та

Севастопольська міські державні адміністрації

Постійно

22. Створення інформаційних центрів з питань європейської інтеграції та відкриття в містах інформаційних куточків Європи із забезпеченням регулярного оновлення розміщеної в них інформації.

Держкомтелерадіо, Мінекономіки України,
Рада Міністрів Автономної Республіки Крим,
обласні, Київська та Севастопольська міські
державні адміністрації

Постійно

23. Проведення громадських читань з актуальних питань європейської інтеграції.

Мінекономіки України, Рада Міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні, Київська та
Севастопольська міські державні адміністрації

Щороку

24. Вжити заходів щодо запровадження в регіональних друкованих засобах масової інформації спеціальної рубрики “Європейський Союз”, опублікування у цій рубриці матеріалів про життя в державах - членах ЄС.

Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська міські державні адміністрації

Починаючи з 2004 року

25. Проведення публічних заходів, присвячених міжрегіональному співробітництву між Україною та ЄС, у тому числі в рамках єврорегіонів.

Мінекономіки, МЗС України, Рада Міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська
міські державні адміністрації

Щокварталу

26. Запровадження у зміст загальної середньої освіти питань, пов'язаних зі створенням і діяльністю Європейського Союзу.

МОН України

2004 рік

27. Проведення всеукраїнського конкурсу на найкращий підручник і навчальний посібник для загальноосвітніх навчальних закладів України з матеріалами про ЄС.

МОН, НАН України

2005 - 2007 роки

28. Підготовка з питань європейської інтеграції (у тому числі за кордоном) вчителів і викладачів навчальних закладів України.

МОН, НАН України, Рада Міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні, Київська та
Севастопольська міські державні адміністрації
Щороку

29. Організація в бібліотеках навчальних закладів України інформаційних експозицій, присвячених ЄС.

МОН України, інші органи виконавчої влади, яким
підпорядковані навчальні заклади
2004 рік

30. Проведення серед учнівської молоді конкурсів, конференцій, вікторин з питань співробітництва між Україною та ЄС.

МОН України, Рада Міністрів Автономної Республіки
Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські
державні адміністрації
Щороку

31. Проведення всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з актуальних питань взаємовідносин між Україною та ЄС.

МОН України
Щороку

32. Організація відвідань українськими студентами держав - членів ЄС з метою ознайомлення з їх політичним, соціально-економічним, культурним життям.

МОН України, інші органи виконавчої влади, яким
підпорядковані навчальні заклади
Щороку

33. Сприяння формуванню мережі "європейських клубів" у навчальних закладах.

МОН України
2004 рік

34. Здійснення заходів з метою залучення України до співробітництва в рамках програм ЄС в сферах освіти, науки, культури та інформації.

МОН, Мінкультури, Держкомтелерадіо,
МЗС України
2004 рік

35. Здійснення заходів щодо залучення міжнародної технічної допомоги, у тому числі ЄС та його держав-членів, для виконання Програми.

Кабінет Міністрів України
Постійно

36. Залучення до реалізації заходів щодо виконання цієї Програми громадських організацій.

Кабінет Міністрів України

Постійно

Глава Адміністрації Президента України

В. МЕДВЕДЧУК

проект

ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА
інформування громадськості з питань євроатлантичної
інтеграції України на 2004 - 2007 роки

Під час реалізації стратегічного курсу України на вступ до Організації Північноатлантичного договору (НАТО) важливого значення набуває активізація інформування громадськості про цілі, перспективи, здобутки та актуальні питання євроатлантичної інтеграції України, поширення об'єктивної інформації про діяльність НАТО.

Мета Програми

Метою Програми є:

підвищення рівня інформованості громадян України про євроатлантичні інтеграційні процеси, НАТО, його розвиток, переваги членства в цій організації, напрями, стан та перспективи співробітництва України з НАТО;

підвищення рівня обізнаності молоді щодо євроатлантичної інтеграції України;

залучення громадян, громадських і політичних діячів України, представників НАТО та держав - членів НАТО до обговорення актуальних питань, напрямів, організаційних форм співробітництва України з НАТО;

забезпечення підтримки державної політики євроатлантичної інтеграції громадянами України.

Виконання Програми сприятиме реалізації державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції у 2004 - 2007 роках.

Координація і контроль за виконанням Програми

Координація і контроль за виконанням Програми покладається на Кабінет Міністрів України.

З метою виконання Програми Кабінет Міністрів України затверджує щороку до 10 грудня план відповідних заходів на наступний рік.

Для забезпечення організації виконання Програми Кабінет Міністрів України утворює координаційну групу.

Фінансове забезпечення Програми

Фінансування заходів щодо виконання Програми здійснюється у межах бюджетних призначень на відповідний рік та з інших джерел, не заборонених законодавством, в тому числі із залученням міжнародної технічної допомоги.

Очікувані результати

Виконання Програми забезпечить:

одержання громадянами України об'єктивної інформації про євроатлантичні інтеграційні процеси, цілі, принципи та основні напрями діяльності НАТО, переваги членства в цій організації, стан та перспективи євроатлантичної інтеграції України;

усвідомлення громадянами України значення для національних інтересів реалізації цілей державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції;

формування широкої громадської підтримки курсу України на євроатлантичну інтеграцію та, зокрема, набуття Україною членства в НАТО.

Заходи щодо виконання Програми

1. Організація висвітлення діяльності НАТО, переваг членства в цій міжнародній організації, стану та перспектив співробітництва України з НАТО.

Держкомтелерадіо, МЗС України, інші центральні органи виконавчої влади

Постійно

2. Забезпечити інформування громадськості про рішення органів державної влади з питань євроатлантичної інтеграції України через засоби масової інформації.

Центральні органи виконавчої влади

Постійно

3. Організація та проведення прес-конференцій, брифінгів тощо з питань співробітництва України з НАТО.

МЗС, Міноборони, інші центральні органи виконавчої влади за участю Держкомтелерадіо України, Укрінформ

Постійно

4. Проведення громадських читань із питань євроатлантичної інтеграції України.

Держкомтелерадіо, МЗС України, інші органи виконавчої влади

Щороку

5. Проведення "круглих столів" з актуальних питань євроатлантичної інтеграції України за участю вітчизняних та зарубіжних політиків, експертів, представників громадських організацій та засобів масової інформації, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

Держкомтелерадіо, МЗС, МОН України, інші органи
виконавчої влади

Постійно

6. Створення та постійне інформаційне оновлення рубрик щодо висвітлення євроатлантичної інтеграції України на веб-сайтах центральних органів виконавчої влади.

Центральні органи виконавчої влади

Починаючи з 2004 року

7. Організація фотовиставок, присвячених історії і сучасності НАТО, презентацій результатів досліджень щодо діяльності НАТО, переваг членства в цій міжнародній організації, стану та перспектив співробітництва України з НАТО, участь у презентаціях нових видань НАТО.

Держкомтелерадіо України

Постійно

8. Проведення семінарів з обміну досвідом застосування нових методів та форм вивчення громадської думки щодо актуальних питань співробітництва України з НАТО.

Держкомтелерадіо України

Щороку

9. Проведення моніторингу рівня інформованості громадян про співробітництво України з НАТО та соціологічних досліджень щодо факторів впливу на рівень їх інформованості з цих питань.

Держкомтелерадіо, МОН, НАН України

Постійно

10. Проведення моніторингу ставлення громадян до євроатлантичної інтеграції України шляхом телефонного опитування у містах, кількість населення в яких перевищує 1 млн. жителів.

Держкомтелерадіо України, місцеві органи
виконавчої влади

2004, 2007 роки

11. Проведення в друкованих засобах масової інформації, розрахованих на молодь, опитування з актуальних питань євроатлантичної інтеграції України.

Держкомтелерадіо, МЗС, Держкомсім'ямолодь України

Постійно

12. Проведення інтерактивних голосувань під час показу телепрограм із питань євроатлантичної інтеграції України.

Держкомтелерадіо України

Постійно

13. Проведення Інтернет-опитувань з актуальних питань євроатлантичної інтеграції України.

Держкомтелерадіо України

Постійно

14. Створення та демонстрація на телеканалах інформаційних програм, присвячених діяльності НАТО та держав - членів НАТО, стану та перспективам співробітництва України з НАТО.

Держкомтелерадіо України, інші органи виконавчої влади

Постійно

15. Створення циклу передач "ток-шоу" на провідних телеканалах, присвяченого обговоренню питань євроатлантичної інтеграції України (економічні, культурні, соціальні, оборонні та інші аспекти).

Держкомтелерадіо України, інші органи виконавчої влади

Постійно

16. Проведення моніторингу провідних загальнодержавних і регіональних друкованих засобів масової інформації щодо висвітлення питань співробітництва України з НАТО.

Держкомтелерадіо України

Постійно

17. Проведення семінарів із представниками регіональних засобів масової інформації з питань висвітлення співробітництва України з НАТО.

Держкомтелерадіо України

Щокварталу

18. Підготовка тематичних матеріалів для загальнодержавних і регіональних засобів масової інформації з питань євроатлантичної інтеграції України.

Держкомтелерадіо України, інші органи виконавчої влади

Постійно

19. Видання брошур з актуальних питань євроатлантичної інтеграції України.

Держкомтелерадіо, МЗС України

Щороку

20. Запровадження у зміст загальної середньої освіти питань, пов'язаних з євроатлантичною інтеграцією України.

МОН України

Перша половина 2004 року

21. Підготовка, видання та оновлення навчально-методичних матеріалів з питань євроатлантичної інтеграції України для загальноосвітніх та вищих навчальних закладів.

МОН, МЗС, НАН України, інші органи виконавчої влади,
яким підпорядковані навчальні заклади

Постійно

22. Організація інформаційних візитів для вчителів і викладачів навчальних закладів до штаб-квартири НАТО в Брюсселі.

МОН України, інші органи виконавчої влади, яким
підпорядковані навчальні заклади

Постійно

23. Організація підготовки з питань євроатлантичної інтеграції України вчителів і викладачів навчальних закладів України.

МОН, НАН України, Рада Міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська
міські державні адміністрації

Постійно

24. Організація і проведення семінарів з актуальних питань євроатлантичної інтеграції для вчителів і викладачів суспільних наук.

МОН, НАН України

Двічі на рік

25. Проведення в Міжнародному дитячому центрі "Артек" всеукраїнської наукової конференції школярів "Євроатлантична інтеграція України" (під егідою Центру інформації та документації НАТО в Україні, Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України).

МОН, Держкомтелерадіо, Держкомсім'ямолодь України

Щороку

26. Запровадження у вищих навчальних закладах вивчення євроатлантичних інтеграційних процесів і курсу України на євроатлантичну інтеграцію.

МОН, НАН, Міноборони України

Постійно

27. Організація та проведення всеукраїнського конкурсу молодих науковців та науково-практичної конференції з питань євроатлантичної інтеграції України.

МОН, МЗС, Міноборони, НАН України

Щороку

28. Створення міжнародного молодіжного табору в Карпатах для студентів та молоді держав - учасниць програми “Партнерство заради миру”.

Держкомсім'ямолодь, Держкомспорт України

Перше півріччя 2004 року

29. Організація навчання у державах - членах НАТО курсантів військових навчальних закладів України.

Міноборони України

Щороку

30. Участь в інформаційних та освітніх проектах у рамках програми “Партнерство заради миру”.

Міноборони, МЗС України, центральні органи виконавчої влади

Постійно

31. Проведення міжнародних семінарів з обміну досвідом формування у громадян держав Центрально-Східної Європи позитивного ставлення до євроатлантичної інтеграції та НАТО.

Держкомтелерадіо України

Щороку

32. Організація всеукраїнського конкурсу журналістів на краще висвітлення питань співробітництва України з НАТО.

Держкомтелерадіо України

Щороку

33. Створення центру досліджень діяльності НАТО.

Кабінет Міністрів України

Перше півріччя 2004 року

34. Здійснення заходів щодо залучення міжнародної технічної допомоги, у тому числі НАТО та її держав-членів, для виконання Програми.

Кабінет Міністрів України

Постійно

35. Залучення до реалізації заходів щодо виконання цієї Програми громадських організацій.

Кабінет Міністрів України

Постійно

Глава Адміністрації Президента України

В. МЕДВЕДЧУК

Ioan Mircea PASCU

BALANCING TRANSFORMATION IN ROMANIA'S DEFENSE POLICY

Defense policies are inherently confronted with the problem of balancing between the inside-outside requirements and constraints, between international security and internal politics, overall objectives and military missions, structures and resources.

It is a positive tension that translates from politics to policy and from strategy into actual planning.

These are the premises for Romania's dual transformation in security and defense. The question I will try to answer is how the internal and international parameters of our reform converge in concrete courses of action and forward thinking.

Let's take three critical balances: first - political versus military transformation; second - internal transition versus a new defense management and third - NATO enlargement versus defense reform.

I.

The first balance entail a closer look into international and domestic evolutions in the field of security.

After the end of the Cold War, a translation from collective defense to collective security enlarged the defense game to areas not covered before: defense diplomacy, multilateral partnerships (PfP) and peacekeeping operations.

In the post September 11 environment, new security designs once more revised our defense policy in two interrelated ways. Complex types of risks, from terrorism to states of concern and proliferation required a comprehensive analysis of Romania's overall homeland defense establishment. Results have materialized in overcoming bureaucratic inertias and building new networks of cooperation between national security agencies. This is a critical area for security sector reform.

In the second place, we became aware that limitation to a SEE or European-centric defense approach is not sufficient. As risks became global, we are to project policies to find our own political "niches" in a global environment.

Military missions have transformed accordingly. We shifted from deterrence behavior and territorial defense to a mix between soft prevention and stabilization missions in the Balkans and preemptive counter-terrorist operations in Kandahar.

Currently we are participating to two unique and major state-building and reconstruction operations in Afghanistan and Iraq.

Correspondingly, we started a strategic defense review to match the new missions with a new force structure, smaller, more flexible, deployable and interoperable, capable of undertaking complex tasks in difficult theaters of operations, far away from the national territory.

As a result we discovered that no mission has been left for the conscripts' side of the house and decided this year to completely professionalize our armed forces.

Professionalization serves two interconnected purposes:

First, expeditionary out-of-area roles of the armed forces contributed to a sort of de-territorialization of national defense and required professional people to do increasingly specialized tasks.

Second, we had to match military evolutions, with the rapid societal changes occurring after the 90s. If conscription was an historical tradition of our armed forces, today we faced a reverse in collective mentalities with more than 60% of young people not being interested any more in performing their military duty.

II.

This leads me to the second balance. We are currently running a process of Constitutional redrafting to reflect a new pattern of domestic transition. Politics have been gradually transformed to improve state-society relation and ensure a better central and local management. We have defined new business-like models of administration.

Translating plans into money is critical. All of us here have heard jokes with the Finance Minister. But this goes behind getting resources for reform, since resource management is much more than genuine spending.

Within the Ministry of Defense, since 2001 we run a new system of planning, programming and budgeting that allows us to resource multi-year projects of restructuring and modernization. Allocation of funds by programs is the only way to ensure adequate capacities to balance threats and be able to quickly adapt to new needs and requirements in defense affairs. It has therefore a direct impact on the adaptation to both new technological evolutions and the new roles for the armed forces.

I might say that defense management has had a catalyzing effect for further domestic transformations.

The military-run system of allocating the budget by programs has contributed to the development of a new thinking about project-based management at governmental level.

Moreover, other internal forces, from police to gendarmerie, are currently analyzing our model of professionalization to further adapt their personnel management systems.

III.

Last, but not least, the change of status from partner to a full member of NATO has also shaped new courses of action in defense policy. Matching reform to NATO enlargement means assessing our insertion into a collective system of security building and force planning.

It is a conceptual and psychological change the military establishment has to undertake.

It is about your airspace being defended in common with Allies, about your security interests being incorporated into transatlantic policies, about significant part of your military being under NATO command.

It is about entering a long-lasting security community, whose rules of the game integrate in your own defense policy patterns.

After the Prague Summit, we are reforming our defense in line with NATO's own transformation, in defining new capabilities and new relations.

As NATO becomes global, so it will our share and contribution to transatlantic security. We are currently in a process of re-shaping our profile and strategic role within the Alliance, as a part of a more specialized focus on military tasks.

Integration into NATO is about a larger multifaceted reform with a defense core.

We have incorporated into our strategic defense review the new NATO needs for rapid reaction forces that are able to deploy, sustain and protect themselves, whenever and wherever our interests and those of our Allies are at stake.

But we will address other critical areas:

- revise our legislation to cope with requirements for Allied force stationing and transiting Romanian territory.

- revise the legislative and policy planning for our forces to be deployed in operations.

In the end, defense policy is a two-level design emerging from the balance between international and internal developments, matching and reinforcing each other.

This design needs coherence and forward planning. No commitments can be sustained without an internal substance of military transformation. Nor defense reform could be pursued without a look to what defense stands for in the new global environment.

Jan Arveds TRAPANS

**FOREIGN EXPERIENCE OF FORMING AND IMPLEMENTING THE POLICY
IN THE SPHERE OF INTERNATIONAL AND NATIONAL SECURITY:
EXPERIENCE OF THE BALTIC STATES**

The title of my presentation is on the Baltic experience or “The View from the Baltic”. Now, why should you care about what took place in the Baltic in the area of defense reform? I will make my presentation; you may want to assess it and find what you might find of value. The previous speakers outlined, in general and in some specific detail, the issues that confront Ukraine. I will speak, primarily, of defense reform, the armed forces: their size, force structure, and mission. Behind their progress there are disconnected stages of the security environment and development. What I mean by disconnected stages can be placed against the Baltic background. In 1991 the three countries regained their independence. There was an intent and willingness to have parliamentary democracy and bring back a free market. There also was the necessity to build up armed forces under democratic civilian control, suited for national defense and Baltic co-operation. This had nothing to do with the NATO. Remember: NATO decided to expand three years later as so did the European Union. The Baltic States, Central Europe and Ukraine wanted to change their political and economic structures, because we ourselves made the decision, not because we got advice or instructions from Brussels.

In 1994 you have NATO enlargement to the East. You have new NATO proposals and programs, The Study on Enlargement, Partnership for Peace, you have the Membership Action plan, and you of course have the NATO-Ukraine Action plan. One thing arrives after another, almost without prior notice. You have external non-Article V missions – operations in Kosovo – something, that certainly was not foreseen in 1994. Today we have Afghanistan and there is Iraq, with no NATO involvement at the present, but the possibility is being mentioned.

Consider all this in the framework of strategy. NATO has a most important document, the NATO Strategic Concept – both a political and a military document. Over the years NATO has had many Concepts. Among the more recent ones, there was one in 1991, there was one in 1999, and, in all probability we will have another one in fewer years. The Baltic states and Ukraine, although not NATO members, because countries that intend to join the Alliance or cooperate with it must take into account all NATO decisions on strategy and adjust to them in terms of their security and defense reforms. Who carries out these reforms? The Government, the Ministries,

primarily the Ministry of Defense, the Ministry of Interior, but with a considerable role for the Ministry of Foreign Affairs, because defense and security reforms in the post-Cold War environment are an international matter. On the one hand very little would be said about the involvement of the Ministry of Culture; on the other, it has been pointed out that in countries where there are large minority populations, the Ministry of Culture might need to be consulted on aspects of domestic security issues. Nonetheless, I shall limit my remarks to the work of the Ministry of Defense because that is the work that I know of.

I have brought with me a document. It is titled “The Ministry of Defense, Republic of Latvia. Report of the Minister to the Parliament on State Defense Policy and Armed Forces’ Development” of the Year 2002. Turning to page thirteen of this Report, we see the organizational structure of the Ministry of Defense as it stands right now. I will read to you the designations of the main organizational structures. There is a deputy state secretary for defense planning, under him we have an international relations department, one for planning NATO integration, and there also is a separate information department. We have a deputy state secretary for provision and acquisition, communications, information and technology department, deputy state secretary for finance and deputy state secretary for legal affairs. Even this summary listing of departments and divisions shows to you how much the Ministry’s structure has been shaped by international requirements. Of course, structures need to be not only well planned in principle but they must work well in practice. More than once, I have heard from objective outside observers, experts who have investigated Latvia’s defense preparations for NATO that the structure of the Ministry functions well.

Latvia did not do this solely through its own efforts. We had external assistance. In 1995 Latvia, together with two other Baltic States, established an organization, the International Defense Advisory Board, consisting of nine members with representatives from NATO and Scandinavian countries. They were retired senior military and diplomatists who, upon the request of the Baltic Defense Ministers came to our countries and assisted in various general and specific undertakings. The Board was headed by General Sir Gary Johnson, who shortly before that had been the NATO Commander for Allied forces North – that is the whole northern wing of NATO. I will quote here from a Report on the Board’s work from 1995 to 1999: “During the past four years the Board has undertaken a regular programme of scheduled trips, which has entailed a total of 59 visits to the three Baltic States. This programme has been supported by a number of informal visits by individual members. During this process the Board has worked closely with Presidential offices, Foreign and Defence Ministers, Chiefs of Defence, Parliamentarians, senior officials and military officers. In all three States the Board has also initiated and supported international conferences and

internal seminars, and has encouraged and supported the development of NGO institutions working in international relations“.

The quote gives you an overall idea of the broad spectrum of the Board’s work, but not, perhaps, the intensity of its effort. Within a few weeks after it had been established, Sir Gary came to Latvia, worked with our General Staff, with our ministry, and designed the basic structure, which although it has changed over the years, is still visible. When I say, that the General worked, I will recall to you one of my memories of those days. One evening the General came in my office and he looked tired. He looked at me and said: “You know, the last time I had such a hard working day I was still a young Major”. The Ukrainian officers here, who were or are the young Majors, know exactly what he meant. The work was carried out at the request of the Minister of Defense and jointly with the staff of the Ministry. Using external expertise advisedly, picking and choosing whom we want and asking them to work on what we want – that is the key to success.

We come to the domestic aspect of defense reform. In every new democracy there are the initial actions: the constitutions, the laws, the national security concepts, and so forth. However, this legal and organizational structure is only an impersonal framework. Reform needs reformers. In the new democracies, like Ukraine and the Baltic States, there was a lack of national governmental capacity, of people with overall competence for defense policy formulation and planning. Western experts have dealt with democratic control with attention directed primarily to the constitutional and legal aspects, or political control. Presumably, once the armed forces were placed under control—civilian, democratic, and parliamentary—a fundamental settlement would be in place. Constitutional and legal regulations, however, no matter how well constructed, do not bestow the necessary expertise on policy makers. Without competence in the Defense Ministry, the Parliament, and other parts of the government, without a civil service that can meet the military on equal ground, there can be no functioning civil-military relations. Ministers come and go, but the expertise has to remain. These are the staff members, largely civilians, but also military, because the lying of the tasks between the military and civilians now overlapped greatly in the Western countries. The defense community, much of it is located in the Ministry of Defense but not entirely, is also present in the office of the president, it is in other ministries, it is in the parliament. And also need expertise in non-government organizations, who can be called upon, by the Government, to provide assistance when and where needed. One key thing I would look for in any country and also in Ukraine, one of the first tests, is how competent and how large is the parliamentary staff working on defense affairs, people who serve the committee on national defense and other committees – how are they employed, are they well employed, how frequently are they in touch with the civilian staff in the Ministry of Defense. If the parliamentary and

ministerial staffs work together, formally and informally – well, then you have the beginnings of the good defense community. If there is the situation, as I heard in one Balkan country, that parliamentary staff consists of one person on defense affairs, then the talk of democratic control and defense reform is pointless.

Let me take as example one area, one topic that was mentioned by (Romania's Defense) Minister Pascu: Planning, Programming and Budgeting Systems or PPBS. It is a comprehensive method of bringing together defense requirements with economic resources over a period of time, for short, medium, or long range planning. You budget this year program (short term), you program for the next three or four years (medium term), and you plan for the long term (ten to twelve years). Defense planning requires a long term perspective, but budgets are approved on a short term basis. PPBS is a complex approach, generated in the United States, simplified in Europe, adopted by NATO, and now introduced in the NATO candidate countries. As a method, it replaces the Soviet approach to planning, which, strictly from the military aspect, was logical and effective. But the Soviet approach, based on resource allocation in a command economy, does not work in countries that have market economies and which are democracies. Many years ago, when I worked for the United States Department of the Army, I participated in introducing it in the Sixth United States Army. I would say that PPBS is not only complicated but, arguably, among the more boring topics one could talk about. No young person – Latvian, Estonian, or Ukrainian – could ever get excited about PPBS. Despite that, it has to be understood by many young officers and civil servants in the Defense Ministry, in the Parliament, and in Presidential offices.

Civilians and soldiers need to work together toward defense reform. Their relationship not always is an easy one. Let me begin with the general statement, and that is that in every democratic country there will be tensions and disagreements between the soldiers and the civilians. This is a natural state of affairs. It is the situation in every country. Mr. Christopher Donnelly, the former Special Adviser to the Secretary General of NATO, characterized this by saying, that if there is no tension between the military and civilians, there is no democracy in that country. To which I would add that there could be democracy but no soldiers. Perhaps there would be people who wear uniforms, but properly speaking they are not military men, soldiers. This must be understood.

We often hear of the military being placed under the control of civilians. I have some reservations about this word, “control”. The armed forces are to be placed under civilian control and democratic control and parliamentary control. The word “control” implies too much, as if the soldiers always need to be followed and supervised and scrutinized. I would prefer the word “guidance”. The professional military receives guidance about the security posture, the missions, and the available resources from the political establishment, that is, from the parliament through

the Minister of Defense. The Minister has many tasks. But above all what consumes most of his or her time for the better or for the worse is justifying the needs of the armed forces before the Parliament, that is, the budget. It is the battle of the budget that the Minister must fight—and win. The Minister probably will have different views than the military on some defense priorities, there will be disagreements and arguments between them, but once the Ministry and the General Staff come to a general conclusion what the needs are, the Minister becomes the military's spokesman before the Cabinet and the Parliament. He must understand, present and justify and argue for defense needs, because other ministries have their claims. However, defense requirements and financial resources must be brought in balance. If the Parliament does not provide the resources, this is not possible.

There are the linked notions of transparency and accountability. Simply put, transparency in a democratic system is a state of affairs where the Parliament, the political body ultimately responsible for approving the activities of the government, has the necessary information at its disposal to make sound policy decisions, although the notion of transparency should not be confined to relations between the Ministry and the Parliament. Accountability means that the Defense Ministry's officials have to provide to the Parliament the required information to show that the armed forces have spent resources for the specific purpose for which the Parliament provided them and not for something else, or the Minister will be held politically accountable, and might be forced to resign. In many new democracies, even today, documents that in Western ministries are routinely disseminated to civilian and military staff can be classified or concealed. An aversion to information sharing significantly affected the ability of defense officials to establish relationships with other government agencies, with the media and with society at large. The first is interrelationship with the other government agencies. James Sherr spoke pointedly and forcefully at the need for information dissemination. I think, that in Latvia, in the other Baltic countries and Ukraine we have suffered from a lack of information dissemination. There is the notion of secrecy, that somehow all defense affairs should be secret. I think if another country or another institution, like NATO really wanted to find out about Ukrainian or Latvian defense, this concealed information, using the modern methods of electronic intelligence could be secured in a few days. In fact, much of defense information has to be provided to NATO. Thus it would only remain hidden first from the Ukrainian society, second from the Ukrainian parliament, and probably from ministries themselves – one ministry would not know what another one is doing. It is one of the heritages of the old Soviet system, from which we suffered in Latvia, the Baltic states and I think still quite a bit in Ukraine - the psychological residue of a governmental culture where inter-agency and inter-ministerial channels of communication were small and seldom-used, where directives

flowed downward and long, obscure documentation upward, where, at the uppermost level, top bureaucrats procrastinated, a culture demanding conformity not initiative, control not delegation, compartmentalization not co-operation, and secrecy not transparency.

Let me bring together what has been said by analyzing the development of a national security concept. Western states determine a nation's security posture by balancing foreign policy, economic resources, and defence requirements. They recognise that security no longer is a national concern and involves international co-operation. Planning is largely in civilian hands but the expertise of the military is utilised; both parties know what they have to contribute. National strategies are not secret; society needs to know and approve what security requires. All of this is very different from how security was dealt with in the Soviet world. Latvia's security concept has been altered, most recent version was formulated in 2001. It says that the objectives of national security are to protect and preserve the nation's sovereignty, territorial integrity, a democratic, constitutional form of government, market economy, national identity, and human rights. It recognises the importance of civilian control over the military. Latvia does not threaten any state and has a defensive posture and intends to join NATO. Co-operation between the Baltic States would lead to integration into European and transatlantic structures. There also are new security risks, which cannot be met with military means. In peacetime the armed forces will provide deterrence by demonstrating their readiness and capability to defend the nation's sovereignty. They will support the civil powers in emergency situations. Under the threat of a war, or in wartime conditions, they will defend the national territory, airspace, territorial waters, and key administrative and political centres in conjunction with other institutions of national security.

Reviewing how Latvia's civilians and the military carried out work on the national security concept, the International Defense Advisory Board to the Baltic States concluded that it had been developed and promulgated in a democratic process. It presented the rationale for a Western-oriented national security policy. The military had provided expertise but it had not exerted influence over policy decisions. The strategic concept was known to the public and had been debated and accepted by the parliament. Latvia's defense policy makers had successfully met an important test of civilian control, military professionalism, and defense planning. Once we can read Ukraine's national security concept, we will be able to judge the performance of Ukraine's emerging defense community.

James SHERR

**A VIEW FROM THE UNITED KINGDOM: UKRAINE'S
DEFENCE REFORM AND NATO**

One of my few points of humility is that I am happy to remind audiences that I am not Doctor Sherr but Mister Sherr. I hope you will allow me to exercise my customary liberty and speak as an independent person: someone, whose views are not necessarily those of the UK Ministry of Defence. And I also hope that you will afford me the new liberty of delivering a speech directed as much to Ukraine's partners as to Ukraine itself. Why? Because this is one of those times where it is worth reiterating that Ukraine's defence reform doesn't develop in a vacuum. It has, over the years, developed with a partner, NATO, in a relationship which was distinctive already some years before the conclusion of the Charter on a Distinctive Partnership in 1997. And this relationship does not simply develop with NATO in a literal sense – with the organisation, the structures and the staffs of the organisation itself – but with the members of NATO, whose bilateral programs of cooperation have an enormous influence. So, one needs to remind oneself that NATO's members not only have expectations about Ukraine (and they should!), but NATO also has an influence upon what happens here. This influence is not always appreciated, and even when it is, the West does not always draw the right conclusions from it. The fact is that conducting real reform in this country is not simply a matter of overcoming technical and administrative obstacles. It is a process of struggle: struggle against states of mind, institutional cultures and very powerful people, institutions and interests, some of whom do not see this country's future in Euro-Atlantic terms. So, the NATO-Ukraine relationship is not simply about 'educating Ukrainians'. It is about providing moral and practical support to those who have courage, as well as to those who need it because they find themselves in a vulnerable position. When Ukraine's real accomplishments are not acknowledged or only acknowledged rhetorically by NATO, then the people NATO would like to strengthen here find themselves weakened. And when they find themselves weakened somebody else is strengthened. There is a major asymmetry in Ukraine's relations with Western and Eastern partners that Ukrainians are strongly aware of. When Ukrainians say, 'we want to integrate with Europe, we want to be members of NATO', the West responds with conditions. When Ukrainians say, 'we want closer integration with Russia', there are no conditions put in Ukraine's way except love of Russia.

With this as preamble, what are the areas of struggle in Ukraine? I will omit the detailed military-technical areas, not because they are unimportant, but because they are frequently

discussed – and inside the NATO-Ukraine Joint Working Group on Defence Reform, discussed systematically. But what about the important issues outside the military-technical sphere? Let me mention six areas where both struggle and progress are taking place.

The first is the struggle inside the Armed Forces against the general war ethos, which is one of the main products of the Soviet legacy. For a number of years a critical mass of people have recognised that the key issue for the country is not how Ukraine might be threatened by classical forms of aggression, but how Ukraine might be undermined. On top of this, the ‘war on terrorism’ has introduced threats of a radically different kind from those that Ukraine’s armed forces are accustomed to dealing with. The preoccupation has begun to shift – and needs to shift – from identifying overt threats to identifying points of pressure and vulnerability that can be used (often covertly) to undermine the state, disrupt relations between power structures and worse, undermine relations (and trust) between the state and society. This is the first major area in which a struggle between perspectives and mentalities is taking place.

The second area is the struggle to move beyond force reductions in the Armed Forces subordinate to the Ministry of Defence to the wider process of demilitarisation. The latter must embrace force structures outside the Ministry of Defence. We heard today from Mr. Horbulin, from Mr. Kryuchkov and from other speakers about some of the progress recently being made in the critical area of the State Border Service and the Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs. This is a vital struggle, and it is only beginning. But the fact that it is now a subject of discussion means that we can finally talk about progress.

The third area is the struggle to break down the departmental barriers that inhibit communication, team work, trust and the development of a common security culture – first of all within the Armed Forces, General Staff and Ministry of Defence; secondly between the Armed Forces and other formations responsible for defence and security. And one of the cutting edges of this struggle is the National Defence Academy, which is developing one of the essential tools of inter-branch communication and inter-operability: a joint academic curriculum. It is essential that this cutting edge become a broad front breaking down barriers, suspicion and selfish departmental interests.

The fourth area is the struggle to improve the quantity and quality of information about the importance of defence and security reform, as well as the real challenges and benefits of Euro-Atlantic integration. This effort needs to be expanded not only where the general public is concerned, but where state and administrative structures are concerned as well. Within local and even national government, there are still serious misunderstandings about NATO and the EU, many harmful stereotypes and a lot of unfounded suspicion, too. If these are not diminished, policy

coordination and policy implementation will suffer greatly. As Christopher Donnelly is always stressing, it is not the army that joins NATO, it is the country that joins NATO. A key institution working to expand understanding and improve coordination is the Centre for European-Atlantic Integration, chaired by Mr. Horbulin and based in the President's Administration. Yet this organisation, like many others, faces challenges and pressures. One of these is the fact that other official structures are being formed in Ukraine designed to promote integration of a very different kind and with very different partners in the CIS. Whether Mr. Horbulin's body and the talented people inside it can realise its potential depends upon the authority it is given. That, in turn, depends upon the respect shown to it outside Ukraine, including by NATO itself.

The fifth area is illustrated by the decision – radical and bold – to join what has become not only a community of mutual support, but in the current post-9/11 climate a community of risk-sharing in the Euro-Atlantic area. This is demonstrated most conclusively by the decision to send a brigade of forces to Iraq. This decision has very dramatic implications, because it demonstrates that Ukraine is now a protagonist in the war against terrorism and radical anti-Western fanaticism. If Ukraine wishes to be part of the community of countries who share risks, it must be part of the community of countries who take them.

And finally, bringing together all of these efforts, is the effort to produce a coherent, practical set of Annual Target Plans and, no less important, the Defence Review. The amount of work and the intensity of debate involved in both of these processes has been formidable, and no stone has been left in getting things right. But having produced these plans, the real struggle – and the real test of everything – is implementation.

Let me now turn to two areas of equal importance where there is still an unhelpful degree of misunderstanding. The first is a misunderstanding about the relationship between defence reform and political and economic reform. Some will be surprised that I say this, because the NATO-Ukraine Action plan devotes most of its attention to that relationship. And because the Action Plan is a Ukrainian State document, a lot of Ukrainians will feel entitled to say 'we understand this relationship very well'. But the real professionals in Ukraine know that very few people in the country, indeed very few national decision-makers, really understand this relationship. If you ask people why Ukraine needs political and economic reform, the answer you will get is that NATO and the EU demand it. That is a terrible answer. Ukraine needs these reforms for the sake of Ukraine. Ukraine cannot be integrated with the Euro-Atlantic community until it is integrated within itself. The reason for this lack of integration is not regional or religious differences. The most advanced European countries have such differences! Ukraine is weak and fragmented because its institutions behave in dysfunctional, sometimes even pathological ways – pathological,

because their behaviour sometimes discourages lawful and responsible behaviour. Without the enforcement of contracts and ownership rights, without just laws and a taxation regime that encourages legal economic activity, there will be no budget for the modernisation of force structures that Ukraine urgently needs. These issues can no longer be postponed; they need to be confronted and discussed as openly as possible. If not, defence and security reform will not go much further than they have.

The second obstacle is a cluster of related issues, often heard, but again widely misunderstood: accountability, transparency, responsibility and initiative. Again, if you ask why are these things so important, the most common answer is that the Euro-Atlantic community insists upon it. And again, this is not the reason. The reason is effectiveness. Why are so many state structures in Ukraine so large by Euro-Atlantic standards? Why does it often seem that the people inside them work very hard and do very little? The answer is that these qualities are lacking. Without transparency, everyone has to struggle to find the information he needs to do his job. Departments don't pull together, because there is often too little communication between them. In Ukraine as in Russia – not as much as in Russia, but still too much! – the emphasis is on the administrative vertical, rather than on the horizontal integration of institutions. Horizontal integration is the thing that enables operators and implementers – captains, majors, colonels and their civilian equivalents from different structures – to sit around the table, share information and talk to one another as members of a team. At present in Ukraine too much time is wasted on the struggle for information, and there is too much intrigue. Six years ago, President Kuchma stated that security depended upon the country's ability to 'pull together at a critical moment.' If these issues are not addressed, how can it possibly 'pull together at a critical moment'? This will not happen without openness, trust and the precondition of trust, legitimacy.

One could multiply this list of accomplishments and problems. But instead, let us draw one or two conclusions. First, what should NATO's response be if it finds by the middle of next year that Ukraine has produced an impressive Annual Target Plan and Defence Review? I believe there need to be two responses. First, NATO must say the unpopular thing: 'impressive plans are not enough. We are looking for the basic, simple political decisions essential to move from plans to implementation'. This must be said because the time for pondering and studying and gathering advice is over. In order to have confidence, NATO must be convinced that Ukraine is – at last! – in the stage of implementation. This does not mean producing major results tomorrow, let alone complete success in five years or even in ten. What NATO needs to see is real commitment and a series of consecutive, deliberate steps. Romania and Bulgaria finally demonstrated this two years ago, and NATO's policy changed as a result. Second, NATO must make the even more important

point: everything depends on a democratic transition of power in a country – one accepted as democratic by the people of Ukraine. But it is unlikely that these conditions will be met unless NATO acts with the same resolution and clarity that it demands from Ukraine. Ukraine will not meet the conditions for membership until NATO talks about membership – and that, in the first instance, means talking about a Membership Action Plan. The two conditions I have cited are the conditions for proceeding beyond the stage of Action Plans to MAP. But if real progress in meeting these conditions does not put Ukraine on the path to MAP, Ukraine's Euro-Atlantic course will unravel, and NATO's influence and standing in this country will suffer. So, there are major challenges confronting NATO as well as Ukraine today, and it will be interesting when Philip Fluri convenes us again to assess how both sides have responded to them. Thank you.

Fiona HOPE

**DEFENCE POLICY, CHANGING SECURITY, AND EDUCATING
THE DEFENCE COMMUNITY**

Ladies and gentlemen, I am the Assistant Director of the Defence Academy of the United Kingdom. I am a Ministry of Defence civil servant. I would like to speak to you briefly about our journey of modernising Defence education in the United Kingdom. I will begin by explaining my background and how my experiences contribute to defence modernisation. I will then describe the Defence Academy of the United Kingdom and some of the recent and planned changes there.

Firstly, my background. The United Kingdom Government runs a graduate training programme for civil servants. It is designed to enable people with potential make a useful contribution very quickly. I joined this programme in the Ministry of Defence after university. I spent five years learning about the Ministry of Defence through undertaking different posts. I also learned a lot about the Armed Forces. In the past, civil servants like me kept their distance from the military. The result was lack of communication, understanding and trust. Nowadays, we all work together as a team. We have to learn teamwork, however, it does not come naturally. So, very early in my career, I spent six weeks on a Royal Navy aircraft carrier. I sailed on the ship from Singapore to Japan and learned things about the Royal Navy I could not have learned at my desk in London. I also spent a year working in an Army headquarters. Through these experiences, I gained great respect for the military craft of the British Armed Forces. I also discovered that I had skills of analysis and communication to offer. My military colleagues needed me, and other civil servants. I had duty to perfect my skills so that I could make the best possible contribution to defence.

Therefore, after five years at the Ministry of Defence, I left. I went to work for the world's leading management consultancy firm, McKinsey & Company. I went to learn skills from business that the Ministry of Defence needed. The British Government is increasingly using private companies to deliver many of its services to the public. Using private companies for the same work can be cheaper and the quality may be better. But many civil servants do not know a lot about private companies and business. They do not know how to manage these public-private partnerships. I did not want to be ignorant or an amateur. So I left the Ministry of Defence in order to get experience in business.

I returned to the Ministry of Defence in April of this year, to help the Director of the Defence Academy modernise our defence education. My experience in business is now helping me to make a constructive contribution to the modernisation of Defence.

I turn now to the Defence Academy. The Defence Academy comprises three joint colleges: the Royal College of Defence Studies, the Joint Service Command and Staff College, and the Royal Military College of Science. These colleges provide mainly postgraduate education and training for Armed Forces personnel.

I would like to tell you a little about change at two of the colleges, the Joint Service Command and Staff College and the Royal Military College of Science. Firstly, the Joint Service Command and Staff College. Until five years ago, most of our military education was conducted in single Services. The Royal Navy had its college, the Army had its college, and the Royal Air Force had its college in Bracknell. This was inefficient; the three colleges were teaching much of the same information. It was cheaper to combine these lessons. More importantly, Armed Forces personnel have to work together on operations, and it is far better to learn to do this in a college, than on the battlefield. We therefore built a Joint Service Command and Staff College. This was not an easy decision, as many senior people did not support the joint approach. They were afraid that the single Service values and traditions would be lost. The joint approach won, however, and now everyone is very proud of the new college. The College pioneered a new way of working with the private sector. A private company had invested capital in the building, and provides all the catering and cleaning. London University is subcontracted to support the teaching. The College has a wonderful new building, purpose built for the role. The design of the building encourages teamwork and communication. If you arrive at coffee time, you will see the central hall full of students talking to each other about what they have learned in the last lecture. Army students speak to Royal Navy students, Royal Navy to Royal Air Force. Everyone speaks to the many international students at the College. There are students from all over the world, including Ukraine. We are delighted to welcome our international colleagues to study with us; they add a richness and interest to the learning environment. The College is a great success, and all the students love it. So surely, we should not change anything; certainly no change would be easier. But the world is changing all the time, and our courses must change with them. Perhaps we do not need to change the building, but we must keep the examples we use in our education up to date. This is a challenge when our troops are regularly deployed to new theatres of war.

I turn now to the Royal Military College of Science. This College teaches general and specialised science and technology to Armed Forces personnel. A civilian technology university is contracted to provide the teaching. The College of Science used to teach many undergraduates as

well as postgraduates. A couple of years ago, the Ministry of Defence decided that undergraduate education could be provided at ordinary civilian universities more cheaply, with no loss of quality. The Royal Military College of Science now has spare capacity without the undergraduates. We are taking the opportunity to increase the range of subjects that we teach. We will continue to teach general and specialised science and technology at a postgraduate level. We will also begin providing postgraduate education in the management of defence. This new education will be for both Armed Forces personnel and civil servants. It will be more than training on how to use an administrative process. It will teach them how to think about the process, and to design new and better processes for the future. This education is necessary because the administrative environment is changing, in parallel to the world situation. As I have mentioned, our people need to know how to work with private companies. They need to know how to manage large and complex projects. They need to be able to lead others through constantly changing situations. Leadership is important in administration as much as on operations. In addition, we are also realising that the Ministry of Defence is very bureaucratic. We find that decisions are often pushed up the chain of command unnecessarily. This wastes time and effort. We also find that some of our people are so loyal to their own Service that they will not cooperate with other Services, when in an administrative environment. They often take decisions in the interests of their single Service alone, and not in the interests of defence as a whole. We need to change these behaviours in our administration, and believe education is the way to do that. People are mostly open to new ideas and new ways of working in an educational environment. We must not waste the opportunity to encourage cooperative working and timely decision making at the Defence Academy. We are looking for a civilian business school to provide this management education. The contractual arrangement will be another new approach to working with the private sector and my business experience is useful as we prepare for this partnership. This is partly because I have some commercial awareness now. It is also because my experience outside defence has helped me to be much more imaginative in producing solutions. I no longer worry about the traditional ways of doing things. I respect these traditions, but I do not let them limit my thinking. The British Ministry of Defence, and the Defence Academy in particular, is very grateful for my fresh approach.

As well as introducing administrative education to the Royal Military College of Science, we are also changing the way our courses are provided to meet current priorities. In the past we only provided long residential courses. This clashed with the need to have military personnel available for operations. Operations are important, but education is important for the success of future operations. So we are introducing flexible courses in many subjects, where students will undertake

a number of blocks of residential study for two weeks at a time. They will also undertake distance learning between the residential courses. They use the internet to keep in touch with our teaching staff and fellow students. This approach will make our education accessible to many more Armed Forces personnel. We recognise that there is an element of risk in this new approach. Long residential study is easier for students. They have a structured educational environment and fellow students to keep them motivated. It may prove difficult for officers to study in the evenings after a busy day at work. They may struggle to stay motivated and therefore, to continue studying. We recognise these difficulties and will remain flexible. We may need to provide more support to our distant students than we have currently planned.

I have described some of the changes we have made and are planning to make in the future at the Defence Academy. But not many people like change. Defence Academy staff do not like change. Asking them to do things differently feels like criticism. We need to lead and manage our team very carefully through this time of transition. We don't always get it right and some people have already been unhappy. We have lost time as we have coped with this unhappiness. We must learn from these mistakes and make sure that in future we spend enough time with our people as we make changes. We must consult them, ask for their ideas on how to improve things. When our staff themselves understand and support the need for change, they put great energy and imagination into making it a success. If they do not understand, they will obey orders, but somehow the only result is frustration. If there is one thing the Ministry of Defence in the United Kingdom needs to learn, in my view, it is to take more notice of its people.

Thank you for listening. I hope that some of these experiences in Defence education in the United Kingdom have been of interest.

СПИСОК АВТОРІВ

БЄЛОВ Олександр Федорович - керівник постійно діючої робочої групи для забезпечення виконання Державною комісією з питань реформування, розвитку Збройних Сил, інших військових формувань, озброєння та військової техніки, покладених на неї завдань

ГОЛОПАТЮК Леонід Станіславович - начальник управління євроатлантичного співробітництва Генерального штабу Збройних Сил України, генерал-майор

ГОРБУЛІН Володимир Павлович - помічник Президента України з питань національної безпеки, Голова Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України

ГОШОВСЬКА Валентина Андріївна - перший заступник міністра оборони України

ЗАТИНАЙКО Олександр Іванович - начальник Генерального штабу Збройних Сил України, генерал-полковник

ЗІНЧЕНКО Олександр Олексійович - заступник Голови Верховної Ради України

КРЮЧКОВ Георгій Корнійович - Голова Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони

ПАСКУ Іоан Мірцеа - міністр оборони Румунії

ПИРОЖКОВ Сергій Іванович - заступник Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, директор Національного інституту проблем міжнародної безпеки

ТРАПАНС Ян Арведс - Женевський центр демократичного контролю над збройними силами (DCAF), Швейцарія

ФЛУРІ Філіп - заступник директора Женевського центру демократичного контролю над збройними силами (DCAF), Швейцарія

ХОУП Фіона - помічник директора по стратегії, Академія оборони Великої Британії

ШЕРР Джеймс – представник Центру досліджень конфліктів та конфліктології, Академія оборони Великої Британії